مهراڻ

سنڌي ادبي بورڊ جو سه ماهي علمي ۽ ادبي رسالو

"لُڙ لهريون لَس ليٽ، جتي انت نه آب جو؛
الله اول ۾ آن جا، ٻيڙا ستئي پيٽ؛
جوکو ٿئي ۾ جهاز کي، ڦرهي اچي ۾ ڦيٽ؛
لڳي ڪنا ۾ ليٽ، هن غاريبي غوراب کي!"

— شاهه

بهار ۲ ۱۹۵۵

مهراڻ

سنڌي ادبي بورڊ جو سه ماهي علمي ۽ ادبي رسالو

"ڪولہ پيو لَس لٽ، جني آئي ڏ اب جو،
الله اول اُن جا، پيسيا سڃي پيٽ،
جو جڳي، جاءِ ڪي، قرمي اچي ۽ ڦٽ،
لڳي ڪنا ۽ لٽ، هن ڇارتي عوراب ڪي."

بهار ٢ ١٩٥٥

سوره سنڌي ادب

Soorih Sindhi Adab

صاحب خان سوره ميراڻي

Cell No: 0344 3919786
0300 3404488

"مستين پرئي مهراڻ جو مانيٽو منڍ"

[هماليه کان هيٺ لهندي، اسان جو محبتي مهراڻ، پنهنجي تو موج
۾ اچڻ کان اڳ، هيءَ من موهيندڙ نظارو پيش ٿو ڪري]

"آئيندي جون آسون"

(ڪوئلي ۽ چاڪ جو ڪم) — چترڪار: ع - ق - شيخ

مهراڻ

سنڌي ادبي بورڊ جو ٽه ماهي علمي ۽ ادبي رسالو

فهرست

"گذارش" - ادارو، ص ١
"دعا" - ص ٧
شعر: بيت (ص ١٣)؛ ڪافيون (ص ١٦)؛ گيت (ص ٢١)؛ نظم (ص ٢٥)؛ غزل (ص ٣٧)؛ رباعيون (ص ٤٨)؛ آزاد نظم (ص ٤٩).

افسانو		صفحو
"بدلو"	از ڊاڪٽر غلام حسين جعفري	٦٠
"پريشان السان"	- ع - ق - شيخ	٦٤
"پڙ"	- رشيد ڀٽي	٦٩
"نئون شڪار"	- ابن الياس سومرو	٧٢
"ٻلو دادا"	- اياز قادري	٧٦
"ٻه ڪوڙها"	- شيخ حفيظ	٧٩
"زندگيءَ جو روڳ"	- بشير موراڻي	٨٢

	مضمون		صفحو
١.	"علم ادب"	از علامه آءِ-آءِ - قاضي	٩٠
٢.	"شاهه جي رسالي تي هڪ نظر"	- عبدالڪريم سنڌيلو	٩٦
٣.	"عربي ادب ۽ ٻهاريه ڪلام"	- غ - م - گرامي	١٠٢
٤.	"سنڌي ۽ هندي شاعريءَ جو لاڳاپو"	- ڊاڪٽر بلوچ	٧ ١١١
٥.	"مير مائل جي بياض ۽ سنڌ جي تاريخ جو مواد"	- مير حسام الدين	١٣٠
٦.	"تبصرا"	- غ . ڪ	٢٢٣
٧.	"هندرهين ادبي ڪانفرنس"	- غ . ڪ	٢٣٥

تصويرون

١- "مهراڻ جو منڍ"؛ ٢- "آئيندي جون آسون" از ع . ق . شيخ؛ ٣- "سهڻي" از ظفر علي شاهه؛ ٤- "چت" از ع . ق . شيخ؛ ٥- "اُتي جون تاريخي جڳهيون."

ايڊيٽر: محمد ابراهيم ايم - جويو   مئنيجنگ ايڊيٽر: غلام محمد "گرامي"

"مهراڻ"

ـ تلڪ چاڙهي، حيدرآباد (سنڌ).

ساليانو چندو ٠-٠-٨ روپيه ۰　　　　في ڪاپي ٠-٠-٢ روپيه ۰

اشتهار في صفحو ٠-٠-١٠ روپيا ۰

Edited, Printed and Published by Mohammed Ibrahim M. Joyo, B. A., B. T., Secretary, the Sindhi Adabi Board at the Board's Printing Press and Book Stall, Tilak Incline, Hyderabad (Sind)

گذارش

آزادي

جوٽي آهي ته "مينهن وسندا، ته ڇڪون به ضرور ٽيندي بون." تنهن وانگر، آزاديءَ جي بارش، پنهنجي سرڙني رحمتن سان، اسان جي مٿان ٿي، ته ظاهريءَ طرح حالتن اهڙو ونئي ڦيرو کاڌو، جو پائيوسين ته اسان جي علم ادب جون ڪجھ بون مڪڙيون جيڪي مس لڙڻ تي هيون، سي، انهيءَ سيلاب ۾، ڪي اتجي ۽ ڪي ڇنجي، اسان جي هٿان هيڪر ته بنهه ختم ٿي، لڙهي هليون وينديون، ۽ سندن سهڻيون سڳنڌ پريون پنکڙيون، جونڊڻ چونڊڻ سان به، پوءِ شايد اسان جي ملي کڏهين به هٿجي ڪين سگهون!

پر ڇڪن سان گڏ، نئين زندگيءَ جو نئون پيغام به ته مينهوڳي موسم ئي دنيا کي پهچائيندي آهي! سمنڊ ۾ سيون، بيابانن ۾ ڪالل تتل واريءَ جا دڙا، ۽ بستين ۾ ڊور ڍڳا، پکي پرندا ۽ هاري ناري به ته انهيءَ آب حيات مان پنهنجون اڄون لاهي، حياتيءَ جا ثمر حاصل ڪندا آهن! ساڳيءَ ريت، آزاديءَ ملڻ سان ئي ڏٺوسين ته، جوڏاري، سنڌي ادب جا سوين سيڪڙائو، نون ارادن ۽ نون امنگن سان، پنهنجا پنهنجا ساز سامان سينگاري ۽ صاف ڪري، ميدان تي لڪري آيا؛ سنڌي ادب جي ويران ۽ لهسيل باغ کي پهر سرسبز ۽ شاداب بنائڻ لاءِ ڪيترائي رس پريون ڪچهريون ۽ مدبرانه مجلسون ڪيون ٿيون، ۽ هرڪو، هند توڙي سنڌ ۾، پنهنجي پنهنجي منهن ۽ پنهنجي پنهنجي وت ۽ وس آهر، سنڌي ٻوليءَ ۽ سنڌي ادب جي باغبانيءَ ۾ دل جان سان جنبي ويو؛ ايتري قدر جو ترت ئي اسان جا ڏولاوا ڏور ٿي ويا، ۽ اسان کي نه فقط اهو خوف نه رهيو ته سنڌي ٻولي ۽ ان جو بيش بها ادبي خزانو ڪڏهين ڪو ناپيد ٿي ويندو، پر دلين ۾ اها اميد پڻ اسرڻ لڳيسون ته جيستائين سنڌي ماڻرون، پنهنجن معصوم ننڍن ٻارن کي، پنهنجين محبت ڀرين هنجن ۾، مٺاڄڙي سنڌي ٻوليءَ جون مٺيون لوليون ڏينديون رهنديون، تيستائين اها اسان جي مٺڙي ملوڪ ٻولي، ۽ ان جي ادب جا پر بهار گل، بوٽا ۽ ڦلدار وڻ، جيئن پوءِ تيئن زياده آپرندا ۽ آسرندا، وڌندا ۽ ويجهندا ئي رهندا.

"ون يونٽ"

آزاديءَ جي وسڪاري کان پوءِ، اڃ وري اسان جي ملڪ ۾ پهر آسمان آڪهيو آهي، ڪنونيون ڪڙيون آهن، ۽ پڙول بادل بنهه وسڻ وارائي آهن. مغربي پاڪستان يعني بلوچستان، سرحد، پنجاب ۽ سنڌ جي، هڪ "وحدت" قائم ٿي رهي آهي. مينهوڳيءَ ۾، سنڌ جا ڦنار پوڙها ۽ هاري ناري، وسندڙ آسمان ڏانهن نهاري، "پيچ، مولا! پيچ" به پيا ڪندا آهن، ته وڄن جا چمڪاٽ ۽ گوڙن جا ٺڙڪاٽ

ڏي، پنهنجن ٽمندڙ ٽوڻن ۽ جھرڪندڙ جھونڙن ۾، خوف وچان، پڪي پکي ڪري واڪا ڪري، منٿون لڳايو، ”الاصمد، الله صمد“ جو ورد پڙهندا آهن! منڌ ”ون يونٽ“ جي مخالفن توڙي حمايتين جي، اڄ اها ساڳي حالت آهي. جوڌاري، دلين ۾ اهي اڌڪا ٿي پيا آهن ته هاڻي، اسان جي ادب، اسان جي ثقافت، ۽ اسان جي ٻوليءَ جو ڇا ٿيندو!

۱۸۶۰ع ۾، جڏهن اٽليءَ جو ملڪ، فرانس، آسٽريا، اسپين ۽ نيپلس جي گڏيل فوجن فتح ڪيو، تڏهن، اٽليءَ جي هڪ لاثاني محب وطن، گئري بالڊيءَ، کان پڇيو ويو ته ”هاڻي، اٽليءَ جو ڇا ٿيندو؟“ - تڏهن جهٽ هن ورندي ڏني ته ”ملڪ منهنجو ويو، ته ڀلي وڃي پيو: منهنجي ٻولي ڦُرڻ کان نه وڃي!“ اڄ، اسان جي حالت، گئري بالڊيءَ جي اٽليءَ جھڙي ته نه آهي: نه اسان جو ملڪ ئي اسان جي هٿان وڃي، ۽ نه اسان جي ٻولي ئي اسان کان کسجي. ”ون يونٽ“ اسان جي پنهنجي ئي ملڪ جي هڪ حصي جي ”وحدت“ آهي - بني ڪندي، اها ”وحدت“ هڪ سياسي ۽ انتظامي وحدت آهي: ۽ انهيءَ نقطي نگاه کان مغربي پاڪستان ته ڇا، پر سمورو پاڪستان، مغرب وارو توڙي مشرق وارو، هڪ ئي ”سياسي وحدت“ جو ڀاڱو رکي ٿو. انهن برابر آهي ته ملڪ جي هيءَ سياسي وحدت، جيئن پڻ يونٽن جي موجودگيءَ ۾ قائم رهي سگهي ٿي، تيئن ان جي هڪ يونٽ ۾ هڪ کان وڌيڪ صوبن جي موجودگي ۾، ان کي ٽوڙي نٿي سگهي: پر جيڪڏهن اچوڪن ويهارو ڪن جمهوريت نا آشنا صوبن ۽ رياستن کي ملائي، انهن جو هڪ ئي انتظامي مرڪز قائم ڪيو ٿو وڃي، ته ان مان آخر ڪنهن تهذيب، ڪنهن ثقافت، ڪنهن ٻوليءَ ۽ ان جي ادب کي، ڪنهن نقصان جو انديشو ڇو پيدا ٿئي؟ مغربي پاڪستان جي هن خالص ”انتظامي وحدت“ جي هيءَ معنيٰ ته هرگز نه آهي ته اتي بلوچ، پٺاڻ، پنجابي ۽ سنڌي ٻولين ۽ ثقافتن جو ڪو مستقل ۽ عليحدو وجود ئي ڪونهي! انهن وسوسن ۽ انهن جوڻ ٿيندو جو سچ جي تڙڪي ڪـي ڪاريءَ هيٺان لڪائي وٺڻ جي دعوا ڪرڻ. جيڪڏهن يونائيٽيڊ سٽيٽس، روس، چين، برطانيه، ڪئنادا، سئٽزرلنڊ وغيره جهڙا عظيم ملڪ، پنهنجي پنهنجي جڳهه تي، هڪ قومي وحدت هئڻ هوندي به، انتظامي لحاظ کان توڙي ثقافتي ۽ لساني حيثيت ۾، سچ پچ هڪ کان وڌيڪ رياستن، ٻولين ۽ قومين جا مجموعا آهن، ته عين ممڪن آهي ته ڪجهه عرصي کان پوءِ، جڏهن اسان ۾ جمهوريت جي شناس ۽ ان جي صلاحيت پيدا ٿيندي، تڏهن خود ان زماني جي ملڪي انتظام لاءِ لازمي ئي ٿيو ته، ثقافت ۽ ٻوليءَ جي خصوصيتن کي خيال ۾ رکندي، پيهر هتي بلوچستان، سرحد، پنجاب ۽ سنڌ جهڙن مڪاني خود حڪومت جمهوريتون ٺاهيون وڃن، ۽ اهڙيءَ طرح لفظ ”پاڪستان“ جي اصلي تصور مطابق، صالح ۽ صحتمند ”ڪثرت“ جي بنيادن تي، اسان جي وطن پاڪ جي ۽

هڪ، واقعي حقيقي معنيٰ ۾، مضبوط، لافاني ۽ عظيم ”وحدت“ قائم ٿي وڃي. اسان هاڻي نه پاڪستاني آهيون، ۽ پوءِ ئي پاڪستاني نه رهنداسون: نه جيئن هندو، ڪرستان، پارسي ۽ مسلمان هئڻ سان گڏ، اسان کي سچو پاڪستاني ٿي رهي نٿو سگهجي، تيئن پاڪستاني هئڻ سان گڏ، نه هاڻي نه اسان ٿي سگهون ٿا، بلوچ، پٺاڻ، پنجابي، بنگالي ۽ سنڌي هئڻ کان رهجي ٿا، ۽ نه آئنده ئي ڪو رهجي سگهندو.

سنڌي ثقافت ۽ سنڌي ٻولي امر آهن. ”مهراڻ“ جي اڳين اشاعت ۾ هڪ هنڌ اسان چيو هو ته ”سنڌ، سنڌي قوم ۽ سنڌي ثقافت ۾ ڪي اهڙيون امتيازي خوبيون موجود آهن، جيڪي جيڪڏهن ڪم ۾ وجن، ته انهن جي ڀلائي يا ڀلائي ڪنهن به ٻئي ملڪ، ڪنهن به ٻيءَ قوم ۽ ڪنهن به ٻيءَ ثقافت هٿان ٿي نه سگهندي.“ ظاهر آهي ته جيسين اسان وٽ اهي امتيازي خصوصيتون موجود آهن، جيسين اسان جي سنڌ، اسان جي سنڌي ثقافت ۽ اسان جي سنڌي ٻولي ٻن قائم آهن— ون يونٽ ۾ توڙي ڪنهن ٻيءَ صورت حال ۾، انهن جو هڪ وار به ونگو ٿي نٿو سگهي. اهو برابر آهي ته جيئن جيئن ڪا نئين ڳالهه ڪي نه ڪي مشڪلاتون پيدا ڪندي آهي، تيئن ”ون يونٽ“ ۾ به اسان لاءِ، اسان جي ٻوليءَ ۽ ان جي ادب لاءِ ڪي نه ڪي تڪليفون مثلاً ضرور درپيش اينديون. پر سرائيءَ جي ڳالهه وانگر ”اهي ٿڪ ٿي ويندا، ڪاهون ڪري اٿيا“ سو پنهنجي ”ون يونٽ“ ۾ به، پنهنجي ٻوليءَ ۽ ادب کي، جيڪڏهن اسان پنهنجو ڪري سمجهون، ۽ ان جي قسمت سان پنهنجون قسمتون ڳنڍيون ٿا، ته نه فقط ان ڳالهه جو ڪو امڪان ڪونهي، پر اهو ڪو سوال ئي ڪونه ٿو اٿي، ته ان کي ڪنهن قسم جو ڪو گزند پهچي سگهندو.

اديب، ناشر ۽ پڙهندڙ.

”ون يونٽ“ ته پاڻ هڪ موقعو آهي، جنهن ۾ اسين پنهنجي ٻوليءَ جي ڪامياب مستقبل جي هڪ بنيادي ۽ پائيدار تعمير ڪري سگهون ٿا: ضرورت فقط هن ڳالهه جي آهي ته سڄاڻ هاريءَ وانگر، زمين آهر ۽ موسم پٽاندر ٻج چٽيون، پنهنجن ترسن جي جاچ ۽ ڏيهوارين جو احساس ڏاريون، پنهنجي آس پاس ٿي ٿيندڙن ۽ جاچيون، وقت جي تقاضا ۽ زماني جي اشارن تي هلي، دل جي سچن سان پڙهون ۽ هنن سان هلنداسون: اهڙي طرح سان اسان جا اديب ۽ ناشر، پنهنجي هم عصر دور توڙي آئنده نسل لاءِ، صحيح فخر جو باعث بڻجي سگهن ٿا، ۽ سنڌي ٻوليءَ ۽ ادب جي مخلص ۽ لافاني خادمن جي زمري ۾ داخل ٿي سگهن ٿا.

ادب، وانڊڪائيءَ جي وقار، ناموريءَ جو ذريعو ۽ پيسو پيدا ڪرڻ جو وسيلو به برابر آهي، پر ان جو اصلي شان ڪنهن زياده اعليٰ ۽ پاڪيزه مقصد لاءِ مخصوص آهي. ادب ذريعي، انسان جي ذهن کي اهڙو امر ۽ صاف ڪري سگهجي ٿو، کين صحيح سمجهه ۽ شعور سان روشناس ڪري سگهجي ٿو، ۽ سندن

دلين ۾ هن عيبدار دنيا کي [illegible] ٿيندو [illegible] هئون ۽
ارادا پيدا ڪري سگهوٿن ٿا، جيئن عام [illegible]
صحيح [illegible] لاءِ [illegible]
[illegible]
انهن [illegible]
[illegible] موتي [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ذهن لکن وارا صرف ٻي لفظ قلم ڪري
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ۽ وڏن ۽ ننڍن ذرا مشڪل ٿو معلوم ٿئي

"سهڻي"

"سهڻي" [illegible]
[illegible]
[illegible] جڪي آهي . ان لاءِ، [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ڪري
[illegible]
[illegible] "سهڻي" [illegible]
توڙي [illegible]
پاڻي، انسان جي [illegible]
[illegible] مناسب آهي . "سهڻي" [illegible]
سمجهون ٿا، [illegible]
ڪر سنڌي ادب ۾ [illegible]
آهيون، جو آهڙي [illegible]

سکھی ھا [illegible] پڇڻ [illegible] سکھيا
آھيون، [illegible] اثر
سان نوازڻ [illegible]
مون ڏانھن [illegible] اھيون!

دعوت

"مھراڻ" [illegible]
آھي [illegible] "ھڪ [illegible] آھي ت......." [illegible]
قرُ" [illegible] عنوان [illegible] شخصي
تجربي [illegible] آھي [illegible]
دوست [illegible] لاءِ ھڪڙو [illegible]
[illegible] مختصر [illegible] سگھي [illegible]
تي، [illegible] سگھي موڪلڻ واري دوست کي، "مھراڻ" جي [illegible]
ڏھ روپيه [illegible] طور ڏنا ويندا. ھتي مثال طور، [illegible] شخصي [illegible]
آيل ھڪ [illegible] ڪرڻ [illegible]:

> "—ڪراچيءَ جي [illegible] ماستر [illegible] اڪثر ٻاھر [illegible]
> [illegible] ھوٽل [illegible] ھڪ [illegible]
> [illegible] ھوٽل مان ٻاھر نڪتس، [illegible] ھڪڙو [illegible]
> [illegible] ھوٽل [illegible] ڪجھ [illegible] ھڪڙي
> [illegible] ڪيو، [illegible]
> [illegible] ڪيو [illegible]
> [illegible] ھمراھ [illegible]
> [illegible] ڪيو [illegible]
> [illegible]
> [illegible]
> [illegible]
> [illegible]
> [illegible]
> [illegible]
> [illegible]
> [illegible]
> [illegible]
> [illegible]
> [illegible] ھمراھ [illegible] ڪيو
> [illegible]:
> صاحب بھادر [illegible]

۽ اموني ڪيل جو هڪڙو اڻي هليو: خال [illegible] سان [illegible]
جليندو، بي پرواهيءَ سان اکيان اهلائيندو، [illegible]
اکيان ئي اکيان، سڏوني سڏو، [illegible] جي
ويندو رهيو — پر تہ ڪجهہ نہ [illegible]!"

اُني عنوان ماتحت، هڪ دوست، [illegible]
شروع [illegible] ڪو [illegible]
[illegible]، بولي، لفظ [illegible] استعمال [illegible]
اسان کي لکي ڏاڍي [illegible]. اهڙن [illegible] اس عنوان سان، سڀ [illegible]
[illegible] اداري لي [illegible]، [illegible] موڪلڻ واري [illegible]
ڏنا [illegible]. هڪ دوست، هر اشاعت لاءِ [illegible]
[illegible] هٿ ضروري [illegible] اهو [illegible]
[illegible] جي ڪوڙي صفحي تي آس آهي، [illegible] صاف طرح چاڻاڻو [illegible]

مهراڻ جي ايندڙ اشاعت کان وٺي، اداري طرفان، سنڌي مختصر افسانن جي
[illegible] شرط [illegible] اشاعت لاءِ [illegible]
وصول [illegible] سمجهيو ويندو، [illegible]
اداري طرفان، ۲۰ روپيا انعام ڏنو ويندو.

[illegible] "مهراڻ" جي [illegible]
جي [illegible] شروع [illegible]
مقابلي لاءِ اہل سمجهيو ويندو.

معذرت

اڳئين پرچي ۾، [illegible]
محترم [illegible] "[illegible]" [illegible]، "اچهاڻي" [illegible]
رسالي جي شايع [illegible] معمور [illegible]
آهي. اسان جي دعا [illegible] سنڌي [illegible]
۽ سنڌي زبان جي خدمت [illegible] زنده رهي، [illegible]
سالن جي ماني — آمين!

گذارش

آخر ۾، پنهنجي محترم اديبن ۽ [illegible] سنڌوڙي [illegible] جي [illegible]
عرض [illegible] سنڌي زبان ۽ ادب جي [illegible] اشاعت [illegible]
ٿين ۽ اسان ڏانهن وقت بوقت [illegible] مشورا موڪليندا، اسان [illegible]
سندن تحريرن، ۽ [illegible] سان ڏسون ٿا. والسلام!
(م - ا - ج)

دعا

[illegible] ... مدح ... [illegible]
چير آهي. سنڌي ادب ۾ مدح جي صنف ... [illegible]
ني شروع ٿي. جيتوڻيڪ هي مدح ... [illegible]
غلام، ... [illegible]
هي جو سچي مدح اڄ تقريبا ناياب آهي ... [illegible]
هي متبرڪ مدح ني "مهراڻ" ۾ ڇپائي ... [illegible]
رهيا آهيون. ـ "گر قبول افتد زهي عز و شرف"]

سرالله، لڳ الله، محمد شاه، ڪر نگاه،
منجهه درگاه، ڪيم آه، متي راه رسين مون:
پلا جام، هن غلام، سندو سوال، سڄ تون.
من جاهل، ساڻ ڪاهل، ساڻ ڪيو ڪيئن،
نه مون حال، نه مون قال، پلا پل، ڪرين تون:
پلا جام، هن غلام، سندو سوال، سڄ تون.
آهيان ڏڏ، غمن گڏ، سچا سڏ، سڄ تون،
ٻسي ٻال، ڪرم سال، ڏکين ڏاڻ، ڏئين تون:
پلا جام، هن غلام، سندو سوال، سڄ تون.
چارئي يا، جره جيار، ڪندا وار، وري مون،
مون بيڪار، سنڌي سار، سگهي شال، لڌائون:
پلا جام، هن غلام، سندو سوال، سڄ تون.
سچا صديق، رنج رفيق، ڏين توفيق، تسي مون،
عمر جام، تنهنجي سام، ٿي پاند، لڳاسون:
پلا جام، هن غلام، سندو سوال سڄ تون.

سنی عثمان، کبو ترن، هیع سپارو، ۽ سرور،
علي گهوٽ، ٻه ڪوٽ، سندا سبب، ڪرئون.
ٻلا جام، هن غلام، سندو سوال، سنج تون.
صادقين، عادلين، ذي النورين، حنيف،
جمالين، ڪمالين، شجاعين، علي:
ٻلا جام، هن غلام، سندو سوال، سنج تون.
امامين، سونهارين، سندو آسرو، انهون،
حسنين، شريفين، ڪندا مهاڙ، موتي مون:
ٻلا جام، هن غلام، سندو سوال، سنج تون.
صحبتن، ڪراس، تمعن، ٿي سڪهون،
تن ٻلن، وسيلن، سندي توهه تا نگهون:
ٻلا جام، هن غلام، سندو سوال، سنج تون.
سچار، ۽ سوچار، جي مهندار، ليکيا سون،
تن مڙن، ٻلارن، سندو شان، آهين تون:
ٻلا جام، هن غلام، سندو سوال، سنج تون.
نه ما خلق، نه ڪي ملڪ، نه ها فلڪ، زمينون،
تنهنجي نور، هو ظهور، ٿيو آنکون، سبي تون:
ٻلا جام، هن غلام، سندو سوال، سنج تون.
اول بہ، ۽ آخر بہ، والي ملڪ سندو تون،
ظاهر بہ، ۽ باطن بہ، تنهنجون ٻيئون ٻجارون:
ٻلا جام، هن غلام، سندو سوال، سنج تون.
شريعت، طريقت، ٿئي نصيب، اسان کون،
حقيقت، معرفت، سندي نظر، ڪرين تون:
ٻلا جام، هن غلام، سندو سوال، سنج تون.
هدايت، حمايت، عنايت، ڪرين تون،
امانت، سلامت، اجي لڪ، لنگهايون:
ٻلا جام، هن غلام، سندو سوال، سنج تون.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

يلا چام، هن غلام، سندو سوال، سڃ تون ·

[illegible]

سڀئي ڏوهه، ٻنا توهه، ڪرين بخش عصانون :

يلا چام، هن غلام، سندو سوال، سڃ تون ·

شيطان، ۽ دجال، سندي شرڪان، رکهون،

[illegible]

يلا چام، هن غلام، سندو سوال، سڃ تون ·

پلو پرم، حيا شرم، اني ڪرم، ڪمهون،

سڀئي وهم، لاهي غم، پورا ڪم، ڪرين تون :

يلا چام، هن غلام، سندو سوال، سڃ تون ·

منجهه قبر، ڪج خبر، پيغمبر، سندي مون،

پين پيڙ، ڪنان سير، هن حمير، رکين تون :

يلا چام، هن غلام، سندو سوال، سڃ تون ·

منڪر، ۽ نڪير، ايندا پڇن، ڇالون،

روبروءِ، سرخروءِ، آبروءِ، ڏنين مون :

يلا چام، هن غلام، سندو سوال، سڃ تون ·

قيامت، ۾ شفاعت، ڪندين امت، اتي تون،

تنهن وير، پري پير، سڪهو شير، رسين مون :

يلا چام، هن غلام، سندو سوال، سڃ تون ·

امتحان، ڪي عصيان، منجهه ميزان، وڌائون،

وقت پيت، ڪرهو مست، ڪ [illegible] ڪهڙون:
ڀلا ڄام، هن غلام، سندو سوال، سڻج تون.
پل صراط، مٿي وات، [illegible]،
رسن راهه، مٿي واهه، ڏني [illegible]،
ڀلا ڄام، هن غلام، سندو سوال، سڻج تون.
جمال، ۽ ڪمال، تنهنجي [illegible]، واکاڻون،
ٿيون شال، منجهه وصال، وڃي هوت- هٿون:
ڀلا ڄام، هن غلام، سندو سوال، سڻج تون.
اکيا اک، [illegible]، هي حق، [illegible]،
في الحال، منجهه وصال، اچي محب، ملياسون:
ڀلا ڄام، هن غلام، سندو سوال، سڻج تون.
بسم الله، لڳ الله، ڪر نگاهه، پرين تون،
آهم آس، تو ڏهون خاص، [illegible] خلاص، ڪرس مون:
ڀلا ڄام، هن غلام، سندو سوال، سڻج تون.
چارني طرف، تنهنجي شرف، روشن [illegible] رسمون،
منجهان نور، ٿيو معمور، مڪو ملڪ، [illegible]:
ڀلا ڄام، هن غلام، سندو سوال، سڻج تون.
بسم الله، سين مداح، تنهنجي شاهه، چئيسون،
هي ساراهه، لڳ الله، ڪر قبول، هتان مون:
ڀلا ڄام، هن غلام، سندو سوال، سڻج تون
"سرفراز" آ اداس، آهي آس، اوهان ڏون،
واهه واس، بند خلاص، خوبي خاص، ڏئين مون:
ڀلا ڄام، هن غلام، سندو سوال، سڻج تون.
هي مداح، تنهنجي شاهه، جيم وصف، واکاڻون،
ستي ٻاڻ، ڪين ساڻ، ڏئين ڏاڻ، ڏاڏاڻون:
ڀلا ڄام، هن غلام، سندو سوال، سڻج تون.

شعر

بيت

مخدوم امين محمد صديقي رحه، شيخ مبارڪ "ابر"، ۽ لطف علي شاه "[illegible]"

ڪافيون

مخدوم امين محمد صديقي رحه، محمد محفوظ شاه رحه، [illegible] رحه، پير حسن بخش شاه رحه، محمد سعيد شاه، محمد حيات "علي"، عبدالله شاه، علي بخش "[illegible]"، [illegible] سرشاري، ۽ غلام محمد "گرامي".

گيت

شيخ مبارڪ "ابر"، بشير شهوار "عارف المولى"، سراج الحق "بسمل"، ۽ غلام احمد "همدم".

نظم

ڊاڪٽر "طلب"، هري "دلگير" ۽ "اياز" قادري، عبدالغفور "[illegible]"، [illegible] "[illegible]"، عبدالڪريم "گداني"، "نياز" همايوني، ڪيئلداس "فاني"، ۽ [illegible] "[illegible]"

غزل

طالب المولى، اياز حسين، عبدالله "[illegible]"، عبدالحڪيم "جوش"، [illegible] قادري، "[illegible]" رضوي، تنوير عباسي، "بشير" [illegible]، "[illegible]" گرهڙي، "[illegible]" [illegible]، "پريم"، هري "دلگير"، [illegible] مرزا [illegible]، ۽ مرزا [illegible] بيگ [illegible]

رباعيون

غلام محمد "گرامي".

آزاد نظم

شيخ عبدالله، سراج الحق "بسمل"، غلام محمد "گرامي"، ۽ محمد ابراهيم جويو

"بيت، سنڌي شاعريءَ جو روح آهي. اسان جي ... جي ... ڳالهه ان مان ظاهر آهي ته ان ۾ اها تخليقي انفراديت آهي جا گيت، غزل ۽ نظم ۾ آهي. گيت، هندي ادب جو ورثو آهي، غزل پارسي ۽ اردوءَ جو، ۽ نظم ... ادب جو. بيت، پنهنجي مختلف نمونن ۾، نه فقط سنڌي شاعر جي جذبات، خيالات ۽ مشاهدات جو بهترين آئينه دار آهي، پر ان جي موجوده شڪل به سرزمين سنڌ جي تخليق آهي." — شيخ مبارڪ "اياز"

"(سنڌي) موزون شاعري، اگرچ عربي ۽ فارسي ترڪيبن تي ٻڌل آهي، ۽ انهيءَ ڪري وزن جي رواني آڻڻ لاءِ، ڪڏهن ڪڏهن ماڻهو عربي ۽ فارسي لفظن جي استعمال ڪرڻ تي مجبور ٿئي ٿو، پر، ڪڏهن ته شاعري سنڌي زبان ۾ ڪرڻي آهي، ۽ انهيءَ ڪري، وڏي ۾ وڏي ڪوشش ته به تعليم يافته سنڌي صفي جي سمجهه جهڙي زبان ڪتب آڻڻ گهرجي، ۽ ڪوشش ڪري ان ۾ عام فهم سنڌي لفظ استعمال ڪجن؛ بلڪ خالص سنڌي لفظ هجن، ۽ وزن ۽ روانيءَ ۾ ... فرق نه اچي، ته اهو سون تي سهاڳو آهي.

"بيان ۽ ادائگيءَ جو نمونو اهڙو هئڻ گهرجي، جو مجازي شاعريءَ جي ڳالهه تي حقيقي معنيٰ ذاتين ورتي وڃي، ته به غلط نه نڪري. سنڌي شاعريءَ جي هيءَ هڪ نهايت اهم خصوصيت آهي، جا گهڻي دنيا جي اڪثر ٻولين جي شاعريءَ کان ممتاز ڪري ٿي. اسان جا بزرگ، اسان لاءِ اها خصوصيت ورثي ۾ ڇڏي ويا آهن، ۽ اسانجو فرض آهي، ته هن متبرڪ ورثي جي حفاظت ڪريون."

"سرشار" عقيلي

بيت

مخدوم امين محمد صديقي رحه

مکي مگ ٿيو، جڏهن ذات جتن سان،
منهن منجهي سج تي، هتان هوت ويو،
"امين محمد" عشق جو، درد پيو ايو،
ڪيچ ڪاڻ ڪيو، پورن پاڻ پب جو.

پورن پاڻ پب جو، پڙي ڪم پورا،
سرتيون وسيا ساه تي، گوندر جا گهورا،
اچي آرياڻي ڪندا، ڏکيءَ تي ڏورا،
ڪاليءَ ڪي ڪونترا، اچن اولئون جا.

اچن اولئون جا، اندر تي اوڀر،
ذرو جي ظاهر ڪريان، ته سڙي وڃن سر،
ڪنن ٻني ڪيچن ڪي، من آهون ڪن اثر،
ڪاڻ ۾ ڪوڪر، پاروچو ماڻ پڏي.

پاروچا پاڇو ٻني، من آرياڻي اچن،
جڏهن جن جا جيءَ تي، ٻلبل ٻور ٻون،
ڪوهياري جا قلب تي، وري سج سڄن،
تن لوڙائي لڳن، اندر منهنجو الا ڪيو.

اديون ڪا هلندي، ڪميڻيءَ سان ڪيچ ڏي،
سور جيئي سرتيون، ساجن سان سلندي،
"امين محمد" عشق جي، جوشن ۾ جلندي،
ملي تان ملندي، نه ته مرندي مارڳ وچ ۾.

مرندي مارڳ وچ ۾، سور ڪهائين سال،
بس رات پنن ۾، تن اونيون احوال،
جيڏي شال جبل ۾، ٿئي آرياڻي اکوال،
جڏهن ٿيون ڪيائين پاڻ، تڏهن پوس پت پهونءَ سان

پري پت پنهل سان، ٿيو وڇاريءَ وصال،
ڏي ٿي جهرين، هيئو وني حال،
"امين محمد" عشق جو، ليوس قرب ڪمال،
دردن جي دڪان جو، درمن ليس دلال،
سک سڄاڻي سنئي، پنهون جي جلال،
ٿئي تنهن جهوليءَ پيو، سيبي بدر هلال،
جڏهن ليس جمال، هاڙي ۾ تنهن هوت جو.

مولاڻا "مسڪين" مرحوم

هاري هلاءِ هر ڪي، جهو ڏسي نا جهنج،
سوڙها سخت سينهن ۾، ڏورا ڏيئي پنج،
ته آخر اها وڃ، توتي جهڪي چاندالا ڪري.

اڄ سارينڊي سڄڻ ڪي، گوڙها پيا ته ڳاڙي،
ناهي آرام عجيب ري، گهايل ڪي ۽ گهوڙي،
لالن اڄ لوڙي، ته وڃي سور سنڌا ڪيون،

"مسڪين" هن مار جو، ڪوڙهن سڌ سماءُ،
جو دوست ڦري دشمن ٿيا، ترتلون ڏيئي تاءُ،
متن منهن موڙي ڇڏيا، جن سڪين ڏنو ساهُ،
ڪو جو وريو واءُ، پنهنجائي پراوا ٿيا.

شيخ مبارڪ "اياز"

اڪيلو آهيان، ماٺوٽون جي موڙ ۾،
اها ڄاڻ ڪنهڪي، ٿو آهيان، ڇاهيان،
آهيان يا ناهيان، سو به نه اهو سمجهه ۾.

وڃا اڄ اڏي، مون کي منهنجا سهڻين،
آيا ڪهڙي اوچتو، جن کي ساهه سڏي،
ٻن ڪان پوءِ تڏي، آهي بوءِ بهار جي.

ڳهلي ڏکوڻهڻ، ٻيا پور پرينءَ جا،
اندر جي آڪهڙ، سهون ڇپايون ساهه ۾.

اڪو پون آهاڻ، سڄڻ تنهنجي سونهن جون،
سدا سڪايل، رهون پوند پرهه لئي.

ڏکائي ويو ڏور، مون کي چنڊ چريو ڪري؛
دل ڪان ناهي دور، دوري آ ديدن جي.

ساڻن ڪان سانوڻ، ساهه اندر ساڃهه؛
پلي آڳ پرهه، تڪيان پيو ٿولاءِ مان.

آهيان راڳ ڳنڌڙ، ڪنهن روحاني راز جو؛
ڪيو سرڪهڙ، روح رڇي ديو ريز ۾.

پرهه جو پرواز، ڪيو ساهه سڄڻ ڏي،
ڪل رمزون ۽ راز، ڪلي پيا ڪنَ ۾

ودم ڏکن ڏاڍ، سک نه سنبران سهڻين،
اڄ نه پساني ڀال، آئت ڏي "اياز" ڪي.

سلي منهنجي من ڪي، ڏکن جي دولت،
اهي هر آئت، وڏا هار هنئين کي.

ڏکڙو منهنجي دل جو، اڄ ڳوڙهن ۾ ڳول،
موتن منڌي جهول، سونهجي ڏس او سهڻين.

جنهن جو رايو، ازل جي آواز کي،
مهرون لکيون منهن تي، نه ڳوڙهن ڳاهايو،
پريءَ پهچايو، اسان نيايو ننهن سو

واسڪي جي رات، آهي سفر سچ جو،
ڪيئي ٽپا ڪات، هاندي سين ڏي

سڃاڻيءَ ۽ سونهن، سڏيو منهنجي ساهه کي،
ويڙهيو ورونهن، مون ليءِ پيار پرينءَ جو

ڪهڙي تو ڪهاري، لئي سڪ سڌن جي،
وڃان مان واري، سڄڻ تنهنجي سونهن تان.

منهنڙو منهنجي يار جو، پرهه کان پيارو،
مٺڙو، موچارو، سڄڻ منهنجي ساهه جو.

طرز پراڻي- نيابو نئون

نئڙيءَ نينگر رات ٿي، ويلي واڄهايو،
الله ۽ انسان جڻ، پنهي پاڏايو،
پينوءَ پهچايو، ڏاڍو ڏک سمير کي.

مالهو منهنجي ملڪ جا، اهوجهه ۽ ان جان،
ڏکن ـ ڏڏيون جهوڙيون، پکن پريا پاڻ،
الله تن ۾ آڻ، ساڃهه پنهنجي ساهه جي.

مکهڙو مکهڙو مکوس، ڏسون لهنڊو لوڪ جو

سڄڻ لسان سوس، پليو تنهنجي پيار جو.

ساري رات سڙي، سوچ اسان جي سچ لاءِ،
اهي نڪري هل آلا، جنهن سان جان جڙي!
ڳوڙهن سمجهه آڙي، رمن وهم وجود جا.

سهڻين سورج چمڪيا، ڏٺا چند چناءُ،
ماڻهوڙن مثاءُ، اڃا اونده نہ لٿي.

چانشڪ ڪي جمي، گهر ۾ گوليو گونگهرا،
پرڙن تي پوڙت جي، ويو وقت آڌي،
ڪا جا واءُ لڳي، پي نہ مليو ين سان.

لسر يو تنهنجو نينهن، وسري وات وجود جي،
محبت مون ڪي ماڳ جي، سانوڻ سندو ميهن،
آهيان راتو ڏينهن، پاڻ پڙو پرينءَ جو.

محرم منهنجي من جا، اچي ڏي آواز،
روح وسيلا راز، ترسايا تنهنجي ڪري.

آئي ننڊ نيڻ ڪي، آڏائو ارواح،
جڙ منهنجو ساه، پهتو تو وٽ پل ۾.

چڙنکون آڏائيون، ڪڏهن ڪنهن ڪمهن مچ مان،
پنبڻ مٿا برهه جا، خداءِ ڪائيون،
جلهن وسائيون، صديون سرد ڪري ويو.

آلا ڏس، آلا! ڀاريا عشق اندر ۾،
برهه هيٺئن پلا، جلايو جو جيءَ ڪي.

اکڙين ۾ آيو، سارو ساه سڄڻ جو،
جميءَ مان چاہيو، منڙو اسان محب جو.

لڳاهن مان نينهن، چاڪي پيو چانون ڪري،
ڏلي ليا ها ڏينهن، محب ملي ويو اوچتو.

سوچي ڪيهه سڄڻ جو، منهڙو مرجهايو،
سرڪ جو سايو، ٿيليو جڙ ڦانگر ڪري.

الا، وقت وداع مي، ڪوڙهن ڪرمايو،
اکين ۾ آيو، سارو ساه سڄڻ جو

...يو هر ست ۾، ازل جا اصول،
ڪري يا نہ قبول، خيال ... حق جو

سيد لطف علي شاه ''متقلور''

ڏٺا ڪئيءَ ڀاند، پکن پاڻ ڊوڙ تي پيا،
من مسافر ڪاڻ، ڪوسيون سمهن ڪين ڪي

سرنڪان مون پرين، ٺهيائين پس ڪي،
سُلهاڙي مورن، ڦڪن لوچيندي پنان.

جيري جراني، سڪ نہ سمهي سٽي،
وتي ڪوماڻي، هيٺين رکيو هٿڙا.

توتي مورن متق، نہ ڪلي ڪاڻي اکيون،
جنين هاديءَ هڪ، مي ڪاله ٿي ڪيچ رسائيون.

ليڪوڙي ليڪو، آئي تي مون آئيو،
ڪهڙو ڪيرب ڪاڻ لي، مون ڪنڻ ني ڪيو،
ڪرمن مون نہ ڪوهيو، السڪين آهي جي ٿيان!

ڪنهوڙي ڪنيو، ڪي اهان سچ آهي،
وهوڙ لاهي، آئي سان آسري.

ڪافيون

مخدوم امين محمد صديقي رحه

اها پرلڪي بازار ٿني، هن عشق جي اصلات جي،
هاڻي مرد ٿي ميدان ۾، تان واٽ ٿئي وصلات جي.

(١) هاڻي پير چاڙهو ٿو پڌرين، سڌ ڪيو مرشدن ٿي سڌ ۾،
اهڙي اندر جهو تو اڌين، ماڙي مڪر محلات جي

(٢) رک گوءِ ڦڻ ميدان مڃي، سوڌو سراسر ڪر اچي،
سر سٽ ته ڪي باقي بچي، تس نينهن جي نسلات جي.

(٣) هاڻي پره ڪان سر ٿي، پهچي حضرت ٿي همواز ٿي،
اناالناس ۾ سرواز ٿي، تو ڪسي لڪر فصلات جي.

(٤) ”ارني“ ڪان منهن موڙ ڪين، تان ڪين مان آون ڪين ٿين،
سڄ گالهه منهنجي باليقين، هيءَ رمز ٿئي رسلات جي

(٥) اي دل ”امين محمد“ مين، هر سو مهان حوش ٿي ٿلين،
سر پير ڪيو پر ڏي پرين، پو هار هن حصلات جي

صاحبڏنوشاه رحه

تنهنجي حسن ڪين حيران، چشمن آئون حوري وڏيس!

١- اکين جا ڏئي يار اشارا، من ڪيئي مستان،
ڪهورن تن تان گهوري وڏيس

٢- پتنگ وانگر مچ محبت ۾، ڪٿ ڪئي موت ڪان،
سڪ سهڻ تنهنجي سوري وڏيس!

٣- ناز پريا توسان لائي ناتو، عشق جاتم آسان،
ان عقل ڪئي آءٌ اوري وڏيس!

٤- سهڻا تنهنجي سڪ جو موڙ وٽ، سجدا آهي ارمان،
جهوريءَ انهيءَ ڪئي جهوري وڏيس!

٥- ”صاحبڏنا“ مي ڪنهن ڪي مٿاهان، اندر جا ارمان،
قرب ڪهي آءٌ ڪوري وڏيس!

زمان شاه رحه

[illegible]
[illegible]
وري واڳ والي، وطن منهنجي واري!

٢- همرا ڏي امارت، آهيان [illegible] [illegible] مالڪ موني، [illegible]
وچوڙو وڙهي، ميان مونکي [illegible]!

٣- وڳر [illegible] وچوڙي، [illegible] [illegible]
سنگهارن سوا هت، ڳهڙي دل ڏ ڳهاري!

٤- [illegible] موسڪي، [illegible] "زمان شاه" [illegible]
وري ڏيهه ڏاتر، ڏکيءَ کي ڏ [illegible]ڪاري!

پير [illegible] بخش شاه جيلاني رحه

عشق [illegible] موسڪي،
در [illegible] اچي [illegible]

جيئون پڙهي [illegible] [illegible]
[illegible] ڏيئي [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] املاڪ زوران زوريءَ، [illegible]
[illegible] اهي [illegible] [illegible]

محمد سعيد شاه "سعيد"

[illegible] ظلم [illegible] [illegible] [illegible] عمر
١- موني [illegible] [illegible] [illegible]
ماروئڙ [illegible] [illegible] عمر
٢- هت [illegible] [illegible] [illegible]
ڪري ياد وطن، [illegible] روز روئي، [illegible] عمر!
٣- [illegible] روز ظلم، ڪر ڪير [illegible]
لکئي لوح قلم، لاچار ڪيو، [illegible] تقدير عمر!

جهڙي وران شال وطن، پوءِ پساه پجي، ماروءَ ساڻ هئي، ڪڍي موسڪي دلي،
لوڻي ليڙ لٽن، آهي سهڻو ڪس، تهڄا رهڻ لڳي، تند لير عمر!
هيءُ ڪر قيد اندر، اي "سعد" صبر، ڦرنه دڪر، آئي اڙ سحر،
منهنجو روح هشر، هن ڪوٽ اندر، ڪنڊو سک اڙ اي مرعم!

محمد خان "غني"

ڪنهن ڏ جاتو قيد پائي، ڪوٽ ۾ ڪيئن ٿي ڪٽي،
ٿي ڪڍهن واري وساڻي، ٿي ڪڍهن سر ٿي سٽي.
عمر گذري وئي عمرا آزيون ڪندي منجهه انتظار،
ڪنهن ڪڍهن اهي ڪيا، ڪونه ڪڍن مجهه ڪي نر،
ساه سرتين ساڻ سباڻين، جيل ۾ سا ڪيئن جٽي،
مور اڃڻ ڪاڻ، اڳي آهن سڻ، ڪي سي ٿيب ڪيا،
پول جن ساڻ ٿي پڏل، سي ڪين ڪي وسري وڃا،
روز روئي ۽ رڙي، سي روح ۾ وڃي رٽي،
جي ڪڪر جي ڪار ٿي، سرتين هي سون ٿي سر ٿي،
هت ڏٺي برسات هت، منهنجي اکين ۾ لار ٿي،
ٿي پساڻان ڀاڻ ڪي، دل ڏک وڏي آهي ڏٽي
هت جيءُ جنجال آهي ۽ سرڻ سون لٽي مرو،
هڪ ڪٿو هر هر ڪهران، قادر ڪاڻ اهڙو ڪرو،
من مران متهن ڏ مارو، لوڙهه منهنجي ڪي لٽي.
جي ڪرين تون ڦاڻ تيزيون، يا عمر آزيون اهر،
يا خوشامد ۾ ڪلين، يا روز ڏيکارين ڏسر،
اهه اڻ لٽي "غني"، جو متهن ڪي مارن ڪاڻ متي.

اسد الله شاه "اسد"

دلڙي وڏي وڃاري، ڪهڙون سان يار ڪهائي!
پل پل سهڻ لي ساريان، جر جار روز هاريان،
توکي ڪلي نهاريان، منهنجي هجر هيڪاري،
محبوب مت مجهائي!

سر ساه سچ تہ توتان، ڪربان ستا مان قربان،
حڪو و دمو ڪرو مان، ڪرين جي تريداري،
واڪون وري وراڻي!

سنهنجون سڀ صدائون، هي درد مان تون دانهون،
آ، اي پرين، اوراهون، مون هيءَ عمر گذاري،
واريون ورهہ وسائي!

جنهن جي "اسد" مان ٻانهي، ورهي ويو سو جاني،
ناهي سندس ڪو ثاني، هيءَ آهہ تات طاري،
مولا وري ملائي!

علي بخش "رضا"

ڏٺي تنهنجو ڏينهن ... وي، ٻل ٻل سانگيئڙون کي ساريان.

١- دلڙي اداسي آهہ انهن ڏي، جن ڏي آءُ اڄ سِڪان .. وي

٢- پرت پري شل سنهنجي پرين سان، سِيهہ رهندي سِڪان ... وي

٣- ڪنهن ٻنڌ ٻانهي ٻنڌ سنجهائون، ظلم حڪماڻي نہ هڻي .. وي

٤- روح "رضا" جو رمز سان رليو، ناتو جهان سو ڪين . وي

"فدا" سرشاري

نيهن تنهنجي جي لنڱار،
جن چکي تن جند جلائي!

١- نيڻ تنهنجا ناز پرور، نير خوابن پر خمار،
پرت جسا پياري پيالا، مست ڪن ڪا سو هزار،
مون بہ تن کان دل ڪرائي!

٢- زلف تنهنجا زور رنگي، جن پشمير پرجهدار،
ڪيس ڪارا ٿهر جا ڪن، مار وانگر وار وار،
لاڏ سان ڪن ٿا لوائي!

٣- خلق جي حواري ۽ مهتا،   سو آبرُن ماٺ هـه معيار،
جهن کان نيٺ لوڪ هاريا،   دل سڙي ٿي داغدار،
سا مون سڀ سرتي سهائي!

٤- ڪڄ موتيون زهر ابڙو،   تن طلب ۽ تنهنجي تار،
پن وڏو سرمان ٿيرن،   ۽ لا وٺي سينگار بار،
ٿي وسن پر آهي جاني!

٥- نياز سان هيڪر نهاري،   هن جنڊي ميءَ ڪي جهار،
سرڪ منتوا سان محبت،   پرت واري ڪر پچار،
ڪر نه ايڏي بيوفائي!

٦- مل سڪهو ويندس سري،   ٿي تنو بتان دل بيقرار،
تنو سوا ٻيو ڪير لهندو،   سون مُٺيءَ جي هت سيار،
ڪا ورڻ جي وار وائي!

٧- هر قدر تي ڪن قلو،   لک شاهه عالي با وقار،
ساهه سر صدقي ڪرڻ لئي،   ڪشمن بهادر بيقرار،
ڪن "فدا" وانگي فدائي!

<u>غلام محمد "گرامي"</u>

اج عقل جي جهرڪي باز جهڻي،
ويو راز جي رخ تان پردو هڻي.

١- سينهي اندر آ سرِّ الٰهي،   سا سين اهي صاف سڻائي،
ره اهي ڪلي آهي پلاڻي،   نه ته الا ته اصل کان آهيان جني.

٢- حضرت عشق جي آئي آمت،   سهن علو عقل جي لائي حاجت،
سڪ وارن جي ساعت، ساعت،   سور اهي آ دلڙي سڻي.

٣- عشق اهي ڪهو آسق اندر،   سلو عضيءَ جي سن ڪهو سدو،
قرب ڪهوسن رند قلندر،   عقل هاري جنگ عشق ڪئي.

٤- راز جي پولي ڪهو رازي پولي،   حال اندو پسو خيال ڪي کولي،
ڪيجه "گرامي" گولي لولي،   لي عشق ڪهي گهڻ گهڻ گهڻي.

گيت

نسيم مبارڪ "انار"

گيت

ڀڄي ڪين ڀڳڙو،
چنڊ چريو ڪيو آهي!

برسن وڏو پرديس پري،
رت ساوڻ جي آئي، او آلا!
جنهن وقت وڻ جا ويس ڪري،
سرمست ٻني،
ڪهن ڪوڪ ڪئي،
هيءَ ڪويل ڪهن ڪهائي، او آلا!
جلي ويو جيئڙو،
بس اکڙين ڪسي ناهي!
ڀڄي ڪين ڀڳڙو،
چنڊ چريو ڪيو آهي!

او، ڪاريون گهٽائون ترسو ها،
اڄ ڪنهن جي ياد آئي، او آلا!
او، مست هوائون ترسو ها،
هڪ ڳالهه مڃو،
من ڏانهن وڃو،
جنهن ڪيڏي آهه جدائي، او آلا!
ساهه جنهن سان ميڙو،
سنهي سنهيءَ سان لاهي!
ڀڄي ڪين ڀڳڙو،
چنڊ چريو ڪيو آهي!

برسات جي رت

آئي رت برسات، ساجن! آئي رت برسات!
ڪارا ڪڪرا بادل ڇانيا، [illegible]
ڪڻ ڪڻ جهڪات ڪري ٿي، ڪوڪ ڪوڪ ڪوڪات ڪري ٿي،
بوندون برسن، جهرمر جهنڪن، تاڙي "تون تون" تت،
ساجن، آئي رت برسات!

ڪريون ڪجليون ڪڪريون آيون، سيون سولهري ۽ سسول،
آءٌ نه برين گل پاڪر پايون، هڪ ٻئي ٿي سک سور سڻايون:
سرڪي سنڌوا مجيب ملهايون، ڇهڻي ساوڻ رات،
ساجن، آئي رت برسات!

ڪوڪو تارو اڪ نڪتي، ڪوار ٽنڊ جان چڊ واجهتي،
ڪيون ڪر سوڙي ڪوماڻيون، ٿڙو ڪسڻ سڳ ٻولانيون:
توکي سارينديون او سهڻا، برهه ڦٽيس بريات،
ساجن، آئي رت برسات!

مور، چڪور، چنون ۽ ڇيها، بدل، ڪوئل، راڄ، پپيها،
جهر مر جهرڪين ٿي "جهو جهو"، ڀري "ڪوڪو" ڪرا "هو هو"،
هڪ ٻئي سان گرهائيون پاون، ليون سباجهي ذت،
ساجن، آئي رت برسات!

ڇوڙس تسي چانديون چڻ ر، سونهن ڪهڙي منهنجي سس ر؛
توکي ساريان منجهوون هاريان، وات نهاريان ڪالڪ آڏاريان:
جيئن ترن اڄهن سارينديون سهڻن، هي وهس حسرات،
ساجن، آئي رت برسات!

"کھڙ تہ وڙ لہ وٹ ڪا، اھو سن ميهار،
آن اوسيڙي آئيان، سنجھي ڪري سينگار،
ريم سنجو پيار، پسان مان پر ڪنھين!"

صفحہ ٥

سراج الحق "ميمڻ"

ساقي! باقي ٿوري رات!

چاندوڪي ڏس جهاتيون پايو،
دل کي وجهي ٿي ڪهايو ڪهايو،
ساھ سڪائي تنهنجي تات!
ساقي! باقي ٿوري رات!

دور ڪٿي ڪو پن ٿو ڪڙڪي،
تارن جي ڏس دل ٿي ڌڙڪي،
تنهنجي جدائي ۽ ظلمات!
ساقي! باقي ٿوري رات!

تارا تنهنجي راھ ڏسن ٿا،
ٿڪجي ٿڪجي، نيٺ ڪون ٿا،
شايد ٿيندي اڄ پرڀات!
ساقي! باقي ٿوري رات!

رات جي محفل تو نہ مچائي،
ليئن پنهنجي جوت وڃائي،
گل تي ڳوڙها جئن برسات!
ساقي! باقي ٿوري رات!

دل زخمن کان آهي چور،
وات الانگهي، منزل ڏور،
اونده، هيڏي ۽ خطرات!
ساقي! باقي ٿوري رات!

دنيا ويران، محفل ويران،
رستو ويران، منزل ويران،
ٿي نہ وڃن ويران جذبات!
ساقي! باقي ٿوري رات!

غلام احمد "همدم"

وڇوڙو

لڳائي ڏکيءَ دل تي هڪ ضرب ڪاري،
ڪري ظلم هليو وئين اوچتو،
جدائي جي جانب ڪري وئين لنو،
ڇڏي وئين جهر ۾ جني يار ياري.

ڪيو مست محفل ۾ هو سڪ تنهنجي،
ستائي ٿي دمدم سندءِ يادگيري،
وڇوڙي ۾ تنهنجي سري هيءَ فقيري
پريشان ڪيو آهي اِڄ عشق تنهنجي،

ڪنهن ٿيو نرگس ڪري مونکي بحال،
سندر رات گذري ٿي آهون پريندي،
صبح تائين توکي ٿي توکي تڪيندي،
پڪاريان پيو توکي پيارا، مان پل پل.

وسهن آت، هجن جت، خدا شل ڪري،
ملڻ جي آس اٿس دل ۾ ڪمني،
ڏسان من اچي ڪڏهين پيرا ڪني،
رهين شاد اوري هجين يا پري.

نظم

ڊاڪٽر شيخ محمّد ابراهيم "خليل"

چمن جو سير

شوق هو مونکي وڃي سيرِ گلستان ڪريان،
پڻ وڃي ديدِ بهارِ گلِ خندان ڪريان؛

آيو جنهن وقت هي ويچار مان گهر مان نڪتس،
۽ سورو ڇڏي ڪر ڪار مان گهر مان نڪتس؛

باغ ۾ ٻو گلِ رنگين جي ادا کي مون ڏٺو،
پڻ وڃي بلبلِ شيدا جي صدا کي مون ٻڌو؛

مثل تسنيم ۽ ڪوثر ٿي وهيون هت نهرون،
مثل پرين جي نظر آيون ٿي رقصان لهرون؛

سرد لهرن جي لڳڻ ڪان ٿي ٿيو ٺار جگر،
۽ حبابن جي جهلڪ جڻ ته فلڪ تي اختر؛

گل ۽ بلبل جي محبّت جو نظارو هئه ڏٺم،
حسن ۽ عشق جي الفت جو نظارو هئه ڏٺم؛

شورِ بلبل هو ته ڪٿ نالهء مرغانِ چمن،
جوشِ گل هو ته ڪٿي رنگ جوانانِ چمن؛

گل جو رخ اهڙو عرق سان ٿي نظر آيو تر،
جو لڳو ماڪ جي قطرن ڪان ٿي درجِ گوهر؛

هو عجب ميوي جو شاخن تي لڏڻ جو منظر،
پار لوڏيا ٿي وڃي پنکي ۾ جڻ بادِ سحر؛

هوش حيران ڏسي مان ته خدا جي قدرت،
ديدهء نرگسِ شهلا ٿي چمن جي صورت؛

جا چوان دل تي ٿيو ڪهڙو اثر، و
منهنجي حسن وٽ بر،
دل ۾ پيدا ٿيو هڪ درد ڏسي گلچين کي،
شاخ تان ٽوڙي رهيو هو جو گل،
رهو ڪان خار جي هن هٿ کي بچايو منهنجي،
گل کي ٽوڙي وري دامن ۾ لڪايو منهنجي:
هن نظاري کي ڏسي چشم ٿي منهنجي پر آب،
جي قسمت تي وهيا لڙڪ ٿيو دل بيتاب:
بس ويو منهنجو ڇڏي صبر ۽ تحمل مونکي،
بلڪ ٻي چين ڪيو زورِ تخيل مونکي:
اک سان پنهنجي گلِ رنگين جو ڏسي اهڙو مآل،
دل کي بي ساخته انوقت ڪيو مون هي سوال:
"جو ٻني گل کي پلا آهه ٿيو گلچين شاد!
جو ڪيائين نه ڪهي باغ مان ڪنهن برباد!
جو هي گل ههڙي مصيبت ۾ گرفتار ٿيو؟
جو نه گلچين جي ضد کان هو تيار ٿيو؟
باغبان ٿي ويو ايذاء ڏيڻ خارن جو،
انهن ٿي زور ٿو دنيا ۾ جفا ڪارن جو:
آهه هت راحت و آرام جفائن جو ثمر،
جا ملي رنج ۽ ٻڻ غم ٿو وفائن جو ثمر!
نامه بر پنهنجي تخيل کي بنايم ان دم،
گل کي پيغام اهو پنهنجو پڄايم ان دم:
"چو نه توکي ٻه خدا خار بنايو هڪڙا!
تون نه پوءِ زخم اهي سيني تي کائين جيڪر!"
قاصدِ فڪر ڪشي آيو هتان جهڙو جواب،
سو اوهانکي ٿو ڪٿي کولي پڌايان مان شتاب:
گوش دل ۾ ٿي جهڪي منهنجي تخيل هي چيو:
"تنهنجو پيغام [illegible] هي جو
"تون ڏسي جور وستم مون تي پريشان آهين،
ڪيڏو ناعاقبت انديش ۽ نادان آهين؛

تون جي اسرار جفا راز [illegible]،
[illegible]

بشرو رنج [illegible] دل [illegible]

[illegible] صمار
[illegible] واسي ۽ وفا [illegible]،

[illegible] مان اڄ راز محبت [illegible]،
قابل داد ته انداز محبت [illegible]،

[illegible]
[illegible]

هنهنکي لي چاهي ته دنيا ۾ وفا ڇا آهي،
دهر ۾ تنهنکي ڀلا جور وجفا ڇا آهي!

جيڪڏهن مون تي نه گلچين جو بيداد ٿئي،
صحن گلشن ۾ نه هنگامه فرياد ٿئي؛

ٿيو اثر منهنجي محبت جو دل ٿنبر ۾،
جا رهي اشڪ نشان رات جو منهنجي گهر ۾؛

اڄ تون محفوظ ٿو سمجهين ڇا انهن خارن کي!
ياد ڪر گردش ايام جي هيارن کي!

سب سکي شاخ ٿان پوندا ئي ٻئي تي ويران،
لوڪرون کائيندو ڏسندين ته تون ٿيندين حيران؛

[illegible]
رنج ٿيندين نه ڪڏهن تنکي جي ڏسندين حامل؛

هاڻ سمجهيو تو جفاڪش ۽ جفاڪار ۾ فرق!
توکي معلوم ٿيو هاڻ گل ۽ خار ۾ فرق!

جو چوين مونکي ته مان گل نه ٿيان خار ٿيان؟
دل ڪٿي ترڪ ڪري مان به دل آزار ٿيان؟

پنهنجي هستيءَ لئي زماني ۾ [illegible] کهرجي!
دل ئي [illegible] نه دنيا ۾ [illegible] کهرجي!

جيڪڏهن ڪهنکي زمانو ٿئي مجبور ڪري،
خار بنجڻ سان ڀلا ڪير ٿو منظور ڪري!

"ڇو ڪهڙو حال آهه!"

ڪر خبر، سائيا وطن وارن جو ڪهڙو حال آهه؟
بنهنجي دلدارن ۽ مشتاقن جو ڪهڙو حال آهه؟

٢- زندگي هوندي بنايت اندلت وانگر اتي،
۽ ڪر، اڳين رنگين نظارن جو ڪهڙو حال آهه؟

٣- [illegible]
[illegible]

٤- [illegible]
نيلي آپ جو، چنڊ ۽ تارن جو ڪهڙو حال آهه؟

٥- باغ ۾ ليئي، جيڪي تي لکياسين شعر خوب،
اڄ انهن بهارن ۽ گلزارن جو ڪهڙو حال آهه؟

٦- واهه ۾ ڪنهن توکيو هو، اسان جو هنڌ ڏي ...،
شهر جي سائين، بن يارن جو ڪهڙو حال آهه؟

٧- [illegible]
ڇو، اتي وڇڙين ۽ وسڪارن جو ڪهڙو حال آهه؟

٨- ڪنهن نه لهيا خواب ها، دنيا ٺهڻ جي واسطي!
اڄ انهن سهڻن ۽ سنسارن جو ڪهڙو حال آهه؟

٩- [illegible]
تن سدا معصوم ٻڪرارن جو ڪهڙو حال آهه؟

١٠- سنگ سونهري نچن ٿا، نازنين جهان اچي،
بنهنجي ڪيتن جو ۽ لاهارن جو ڪهڙو حال آهه؟

١١- ڀيل ڳاڙهيون لي پکيون، جت ڏينهن ۾ ڏهه ڏهه دعا،
ڪو ڪهي رستن، واهن ڇارن جو ڪهڙو حال آهه؟

١٢- جيسا مڃن ٿا اڄ اسين ميلن ۾ محبت جيا مزا؟
سنڌ جي صوفين جي اوتارن جو ڪهڙو حال آهه؟

١٣- سنڌ جي هر آدميءَ کي سهنجا ساري ڏج سلام،
بنهنجي تن يارن ۽ دلدارن جو ڪهڙو حال آهه؟

"پرديسي پرينءَ ڏانهن"

۱- وڻين ولڙي جن کي، آهي توکي ڪا پيارا ياد ڪن؛
سا زمين، سو آسمان، سي نه ستارا ياد ڪن
زندگي گذري ٿي، جن دلڪش نظارن کي ڏسي،
صبح جا، سي شام جا رنگين نظارا ياد ڪن

۲- موسم گرميءَ ۾، ڪڏ ٿي جنهن ساڻ
سي ٽڪڪ، نيڙو، ڪٻرن ۾ چند تارا ياد ڪن.

۳- جنهن سبب وهندا هئاسين ٻاهه تسي ڪهر ۾ جي،
جنوريءَ ۾ سي سياري جا ٿڌا ٻارا ياد ڪن.

۴- جي ٿيا آپ ۾ جانئن ڪارا ڪڪر ڪڙڪو ڪري،
سي وڄون، سي لوڻ جا ڏيندڙ اشارا ياد ڪن.

۵- جن حسين ساڻ ڪي هئي راهه وهندي جهيڙ جهال،
سي کهڙن ساڻ کوهه ويندڙ ساهه ٻارا ياد ڪن.

۶- اڄ به هڪتاري کهڙي ٿي، خوب ترن جوڪيون لڪن،
سي ٻناريءَ ۾ سچل جا راڳ وارا ياد ڪن.

۸- عاشقن جي سر جيان، اڄ بي ٿلو ٿا منڪ ٿين،
سون جيان آن ساڻ پريل ٻنيون ۾ ٻارا ياد ڪن.

۹- ڏاڻيو (۱) جت هو، جتي هٿيون نپيون هيون شوق ساڻ،
لات (۲) ٻنيو هو جتان، سي ٿا ڪنارا ياد ڪن.

۱۰- تو تڪڙ ۾ ٻير ترڪي، ڪه ڇنيءَ ڪري هو جت
ٽانگ جيان سي ور وڪڙ ڀر پيچ جارا ياد ڪن.

۱۱- جت ڏرڙ ۾ ڏين جمو جهيڙو نڪي تڪرار هو،
ايڪتا وارا سي صوفين جا اوتارا ياد ڪن.

۱۲- جي ملي توکي ڪٿي ٿي، ترب ساڻ چنجس "اياز"،
توکي پرديسي پرين! تا ڏيس وارا ياد ڪن.

---

(۱) ڪامبو (۲) واهن ۾ لهوارو ترڻ لاءِ هراهن جو تولو.

ڪير منهنجو ساٿ ڏيندو!

ڪير منهنجو ساٿ ڏيندو آه و زاريءَ ڪانسواءِ!

ساد ماضيءَ ۾ وهايان چند ڳوڙها [illegible]،
سي به ڏيئي وات ويندا ڇو ته ٿيندا همسفر،
[illegible]

ڪير منهنجو ساٿ ڏيندو آه و زاريءَ ڪانسواءِ!

گل ٽوڙيا، غنچا ڪليا، زخمن ۾ وس پرچي ڏيئي،
[illegible]
[illegible]

ڪير منهنجو ساٿ ڏيندو آه و زاريءَ ڪانسواءِ!

[illegible]
تن پيالو عمر جو پرپو وهي، مٿي ٿي لهي،
جام پرپو، هو نه رهندا، باده خواريءَ ڪانسواءِ؛

ڪير منهنجو ساٿ ڏيندو آه و زاريءَ ڪانسواءِ!

[illegible]
ڪنهنجو اجڙيل آشيانو، ڇو پيا ڪنهنکي وٺي،
ڪا گهڙي ترسي ڪو سگهيندو [illegible]

ڪير منهنجو ساٿ ڏيندو آه و زاري ڪانسواءِ!

ساهه منهنجي پيٽ ۾، جيسين پوي تيسين رهن،
درد وندن جون پڏي هو چار ڳالهيون جو سهن،
بي مروت ٿي هليا ويا، انتظاريءَ ڪانسواءِ؛

ڪير منهنجو ساٿ ڏيندو آه و زاريءَ ڪانسواءِ!

[illegible]
حال اوريان دل جو ۽ ظاهر ڪريان درد نهان،
پوءِ ڏسان ڪنهن ٿا آڻن اضطراريءَ ڪانسواءِ!

ڪير منهنجو ساٿ ڏيندو آه و زاريءَ ڪانسواءِ!

ڪير منهنجو ساٿ ڏيندو آهه و زاريءَ ڪانسواءِ!

پنڌ هه پرور هوش ڪر، موٽڪي جڏهن ڏي پنهنجي ڪر،
سڪ ڦٽاڻي، سور سختين جو وڌائيندين وڪر؛
پيو هن پيڙ پر نه ڀائي پرد باريءَ ڪانسواءِ؛
ڪير منهنجو ساٿ ڏيندو آهه و زاريءَ ڪانسواءِ!

ضياءالدين "ضيا"

بهار جي لنوار

آندو صبا ڇا ساٿ ڪو سنهو بهار جو،
تازين ٻنن جي ساڻ هوا سهڻون هٿي،
وکري وهو واس وترو گلن ۽ ڦلن جو عار،
ٽالهين جو ٿار، رنگ آ ڪچنال جو ڪمال،
الب ۽ ڪليءَ جي پور آ پيدا سرور ڪيو،
ڪيول، ڪڻن، چمن ۽ پتر جي ڇا لئي لڳي!
هر گل ساڻ ياد ٿو اچي سو صانع لطيف،
رحمت حر ... جو ... اعلى ...
اُهو بود بر حسو بحر جو بيحد بيان ڪان،
چهه پهچتونه جي، چهڙي جي اُهڙي جون ڪنڪرون،
دل ترب جي ٿي ڪيف ساڻ اڄ مست ۽ مڪڻن،
سنڪو سرڻ جو ۽ نه ميهاري جو ڪنڪو آ،
بيخود رهڻ ڏي مون ٿي، محبت جي دار ۾،
انسان جو بهار محبت جو آهه دم،
مٿيان "ضيا" ڪئي تو محبت جي دستياب،

تر تازه ٿِهرو، ڇِهرو آ پلاڙي جو، پار جو؛
رقصان روش ۾ رنگ رتو جوئبار جو؛
نکري وهو نور، ناز ڇا ليل و نهار جو!
آهي سريهن سرس ٿيو قلبي قرار جو؛
چيٽ آهه چٽ ڪري چڙهيو غم روزگار جو؛
چهرو آ ڇهڇ لائي الي ۽ ليار جو؛
هن ٻن مان ٿو ٿيو هوي پروردگار جو؛
نرميءَ ساڻ جيءَ نرم ٿيو خود سخت خار جو؛
ڪاڇي، ڪڇي، ڊهولي، سري، ڪوهسار جو؛
مورن جي موج مؤر آ ڊيلن جي ڏار جو؛
اثر جو پاڪ پرتوو پرين جي پار جو؛
ڏورو ٿيو دور، درد جو دک انتظار جو؛
ٽوڻي سڄڻ آ مسر جو اسر وار وار جو؛
زر زور رعب تاب، نه آهي قطار جو؛
خوف و خطر رهيو نه ڀو اغيار مار جو.

عبدالڪريم "گدائي"

[illegible]

سلامت ۽ مکي سنڌڙي، سدا سرسبز ۽ شادان،
ٻير پيريون، ڪجون ڪيڙيون، وطن جا باغ ۽ بستان،
ڪيا ۽ ڪيرڙ ڪالديرا، انهن لئي سنبل و ريحان،
ڪنو ڪيرا، چڙهيون چيها، ڪبوتر مور، خوش الحان،
سدا معمور ڪيتن سان، رهي باغ ارم منهنجو!
وطن بيت الصنم آهي، وطن بيت الحرم منهنجو!
هميشه هيج مان منهنجون، ترڇيون پيون ترڪن،
مکڻ مانيءَ تي مائرجون، اباڻيون [illegible]
چندن چرايون، سنگهارن جون، ستارن سان سدا چرڪن،
سهاڳڻ وارن جا، سنڌن سين مٿان سرڪن،
انهن جو عيش و غم آهي، هميشه عيش و غم منهنجو،
وطن بيت الصنم آهي، وطن بيت الحرم منهنجو
سدا لهرن ۽ لوڏن جي، وطن ۾ آبياري آ،
هتي همت سان هاريءَ جي، ٻرن ۾ ٻي بهاري آ،
هي ڪنڪون چڻا ساڀا، جوئر ۽ وڏ ساري آ،
لطيفي لات جي جهرجهنگ ۾ جهونڪار جاري آ،
ڪري ٿي بي تسي ٻيئي ڪير، نظر و صحبتن منهنجو
وطن بيت الصنم آهي، وطن بيت الحرم منهنجو!
ازل کان تنهنجي فرزندن، ڪيو هي عهد ۽ پيمان،
"محبت ديس منهنجي جي، ايمان جو [illegible]
نهاري جو نظر بد سان، اوهان ڏي آهه سو شيطان،
بچن تنهنجن جي واتان جي، نوالو کنهن کسيو ناداں،
حفاظت ۾ مٺي مادر، تون ڏسندين ڇڏ سر قلم منهنجو!
وطن بيت الصنم آهي، وطن بيت الحرم منهنجو!
لعنت ۾ جي ڪٿي، مادر جي خدمت ۾ شقاوت آ،
ڪرڻ تهذيب منهنجيءَ جي، حمايت جي عداوت آ،
وطن سان جي وفاداري، ڪرڻ ۾ ڪا بغاوت آ،
ته بسم الله! مان باغي، سندم دل ۾ بغاوت آ،
بغاوت دين آ منهنجو، بغاوت آ علم منهنجو!
وطن بيت الصنم آهي، وطن بيت الحرم منهنجو!

"ملڪن جي راڻي سنڌڙي"

ڳال ولرن سان وسي، منهنجي اباڻي سنڌڙي،
سيٻني، سهڻي، وسن جهوڙي، نماڻي سنڌڙي،
مورن ۽ مختين ۾ سيشي ساڻ ساڻي سنڌڙي،
ڏيهه جي ڏاتار ۽ ملڪن جي راڻي سنڌڙي،

ماڙني مومل ۽ سهڻيءَ سنڌ تان صدقي وڃان؛
ڪنڌري، ليلا ۽ سسئيءَ سنڌ تان صدقي وڃان!

موج ۾ پرجن دليون، مهراڻ جي سرتار سان،
هيج مان اکيون ٺرن، جنن آئون هالار سان،
روح ۾ رڙ جهر اٿي، ساٺوڻ سنڌي جهڪار سان،
پرت جا حب ڪيت آلاپن پيا ولهار سان،

سرڪ حق جي سهڻ تي، سي سورن جا ماڻهي لکين لهن!
سڪ جني جي سوڻهن ۾، سي سڪ جا سانگي لکين لڳن!

سنڌ جي ٻولي سباجهي، ٻاتڙيون لاکيڻيون،
ڏينهڙا ڳاجن پريا ۽ راتڙيون لاکيڻيون،
سانتڙيون سوپاريون ۽ لاتڙيون لاکيڻيون،
سوکڙيون سباڻيون ۽ تاتڙيون لاکيڻيون،

ڪئين وساري ڪو ادي، ٻاجهه پري ٻولي الا!
ساهه جنهنجان پيسي ڏني، لالن پري لولي الا!

سنڌ جا ماڻهو سهائدا پار پت جا ڪوڏيا،
اوپري اوهين جي اوڏو ڪين ست جا ڪوڏيا،

سر ڏئي پس سوپ پاڻ، اهڙي [illegible]
وسل اونس ۾ [illegible] واهر ڏين [illegible]

[illegible]

[illegible]

سنڌ الباڻي ۽ سنڌي سڪ سڪ جا دادلا،
وقت آولي ۾ ٿي سکهندا رڄ رڱ جا دادلا،
ڪين گسندا مشڪلن ڪان اڄ پڪ جا دادلا،
مرڪندي سرقندا ۽ جيئندا سچ تڪ جا دادلا،
سنڌ ۽ سنڌي سدا وڻڪار جان وڌندا رهن؛
شل، ڦلن ڦولن، گلن، گلزار جان وڌندا رهن!

ڪيشلداس ” فاني “

”او منهنجا وطن“

او منهنجا وطن [illegible] | ڪ، ڪڏا [illegible]
[illegible] آهي اهڙي [illegible] | [illegible] پاڻ، [illegible]

ڪوشش سون ڪئي، ويرت سا وني،
ڪاربندي رهي، ڪرمن جي ڪني.

ست ڏاڍو ڏکايو، آهي ڏکن، | [illegible] ياد ڪري [illegible]
[illegible] ياد ڪري، ڳالهيون نه ڪئن، | [illegible]

ڪهڙ جو رهي، ڏاريون ٿي ڪهين،
خوش ره جو عمن ماريو آي ڪهين.

مشڪل ٿي [illegible] واپس آ وڻ، | [illegible]
چاهي تون مرڻ، واريءَ ڏي ورڻ، | [illegible]

سنسار پلي، تنڪ خيال سڏي،
دل تنهنجي مهانڪو، مال سڏي.

ڪري ڦڙ تڪڙ، ٿي ٿرا [illegible] [illegible]
[illegible] ياد نه هو، ڏک ڪو [illegible] [illegible]

اها جهانگين جي، جهونگار ڪٿي؟
اهي ڪوهه ڪٿي؟ اهي ٿار ڪٿي؟
اهي ڪير ونگا، ڪدرن جهڙن ولڙون،
اهي واڙ ٻيلا، چانهن جهڙن چاپون.

[illegible]
[illegible]
تـو ڏي مـان تنگي، ٻرن جـي اپان،
لـي اونڌا پون، منهنجا پاڪ ستوان.

[illegible] تـي چنڊ ٻر، توڙي [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
ٻلا خار تي هٿن، مونکي جو نه جهليئي؟
جو لـ ٻلڙ جهلي، ڀڪڙي تي ٻلڻي؟

[illegible] جدائيءَ ۾ تـو ڏيـڻ [illegible]
[illegible] تـو ڏي اچـي، [illegible] [illegible]
چند جـان جـدائـيءَ ۾ تـي جهري،
ٻيو پـونءَ مـان پاڪـر پاني ٻـري.

[illegible] حال نـه ڏس! [illegible]
[illegible] ڏس! [illegible]
هـت هـونـد وارا، حـيـران ٿـيا،
ڏنـوان ولــهـا ويــران ٿــيا.

[illegible]
[illegible]
"قاتي" سـي ڏسـان دودن ۾ دکـي؛
سـالـن ۾ ٿيا سـاعـت نـه سُـکـي!

("سندوءَ" تان شڪريه سان)

بهار جي دعا

هر بهار هڪ ڪشي نئو پاڻئي آسمان ڏي،
منهنجي وطن کي يارب، تمڪين جاودان ڏي
۽ شاد شال هوندي هر وقت ملڪ منهنجي،
آفات کان انهيءَ کي هر دم خدا امان ڏي!

سرسبز رک، خدايا! هي وڻ عنايتن سان،
هر سال جو اسان کي ميوا پيو نئوان ڏي!
انگور، انب، گدرا، بادام، چار، ليمان،
ڪيلا ۽ صوف ڏاڙهون پريون پري کهٽان ڏي!

هن ملڪ ۽ چمن تي، مولا! ڪرين عنايت،
سوغات نوبهاري سوڪل تہ ڪا اسان ڏي!
باغن ۽ پارڪن ۾، ڏس آهه جهڙ تہ ميلو،
هر شام جو وڃن ٿا، سڀ يار بوستان ڏي!

پرپور سڀ گلن جون، شاخون جهڪي چون ٿيون،
هر بار کي گلن جو، هڪ هار باغبان ڏي!
آيو بهار آهي، حالي «طفيل» جو هيءُ،
باد صبا، ڪشي وڃ، پيغام نوجوان ڏي!

غزل

مخدوم محمد زمان "طالب المولىٰ"

سنگدل! مونکي ڏنءِ سوزن جو سامان! شڪريو،
تو ڪيا دلدار اڄ احسان تي احسان! شڪريو.

اي تصور، تون ني همدم ٿو رهين مغموم جو،
تو ڪيو آباد آ منهنجو شبستان! شڪريو.

دلربا، تنهنجي جدائيءَ ۾ رنان ٿو روز و شب،
آهيان تنهنجي ڪري گوهر بداسان! شڪريو.

طائر وحشي طرح آڏري ونو اطمينان قلب،
تنهنجو آ هر حال ۾ زلف پريشان! شڪريو.

عاشقن ۾ منهنجو نالو ٿيو فقط تنهنجي طفيل،
تو ڪيو نروار اي چاڪ گريبان! شڪريو.

مونکي ڪاڻ لئي ڏني غم، منهنجي دعوت ۾ سڄي،
ميزبان، تنهنجو ڀجا آلي ٿو مهمان، شڪريو!

جاده منزل! سنده هي اڄ و غم آهي عجيب،
"طالب المولىٰ" ڪري افتان و خيزان! شڪريو.

شيخ "اياز"

قدم قدم تي هجوم رندان، لطف لطف ۾ شراب خانا،
ڪري ويو ڪير بارش مي، خمار آلوده ٿيا زمانا.

شعور هستي هستي بخشي آهي، شعار هستي [illegible] آهي،
پيو پياريو جيئو جيئاريو، [illegible] ادار عار[illegible].

اسان جو چاهيو ته روح تنهنجي چمن مان چوسي ولون ته ساقي!
ڪڏهن نه ڪڏهن، خلاف پنهنجي ٿيا سمورا شراب خانا.

ڪڏهن ڪڏهن، موج ۾ اچي آئي، خودي وڃي غرق جام ٿي،
ڪنڌو رهيو ساحل تمنا، سوين اشارا سوين ميهڻا،
ميهڻا سيلاب وقت ڪڏهن، نئين ڪڏهن نعرو عاشقي؟ لبس،
ڪئي ميون جهڳتيون الائي، ڪٿي هيو سنڪيه اسه،
نڪام جادو ٻري اوهان جي، طلسم عرش ۽ خرد ٿي جيو ٿي،
قسانه ها صورت حقيقت، حقيقتون صورت افسانه،
جڏهن به هو زلف مشڪ بو، حلقه خيالات ۾ اچي وئي،

[illegible]

[illegible]

"اياز" آ شاعر محبت، اڙي زمانا! اڙي زمانا!!

"خواب" حيدرآبادي

۱- بزم ادب ۾ اهل سخن، خوش بيان ڪئي!
يعني چمن ۾ ذڪر بهار و خزان ڪئي!

۲- [illegible]
آهن هزار نقطه چين، پر نڪته دان ڪئي!

۳- جڙيان تنو مان پنهنجي تباهيءَ جو داستان،
افشا ٿئي نه راز تو مان جو مان ڪئي!

۴- ويران ٿئي نه ڪنهنجو پريو گهر، خدا ڪري،
ڪڏري نه انقلاب ڪو ڪنهنجي مڪان ڪئي!

۵- ڪو عقل جستجوئي وجود و عدم ۾ آهه،
تاهي خبر مڪان ڪئي، لامڪان ڪئي!

۶- بجليءَ جي بي ڪليءَ ۾، تلاطم جي جوش ۾،
مونکي ولي وجي ٿي، محبت ڪٿان ڪئي!

٧- گلشن ۾ تازگي، ۽ بهارن ۾ دل ڪشي،
[illegible]

٨- مان بي خوديءَ کان ترڪ عبادت ڪيان ٿو اڄ،
پيڪانو ٿي وڃي ته سنڌءِ آستان ڪٿي!

٩- خونِ جگر اکين مان وهيو، اشڪبار ٿي،
باقي سو دل ۾ سوز ۽ دردِ نهان ڪٿي!

١٠- پوشيده تو کان ڪوهه ته آهي چمن جو راز،
بادِ صبا پڌاءِ، سنڌو آشيان ڪٿي!

١١- دل ۾ رکي ٿو "خواب" تمنائي عرضِ حال،
ليڪن شعورِ نطق، مجالِ بيان ڪٿي؟

شيخ عبدالله "عبد"

عجيب تيز ۽ تلخ آهي، داستانِ فراق
زبان تي داغ پون، جي ڪريان بيانِ فراق

فراقِ يار، فراقِ وطن، جدائيِ دل
رکان ٿو سيني ۾ آباد، هڪ جهانِ فراق

غمِ فراق جو انجام، ابتداءِ وصال
بيان زبانِ قلم سان ٿئي نه شانِ فراق

متاعِ دل ته ڪيم اڳ ٿي نذر غمزهء يار
ڏيان ٿو ڇا مان ڪريان، هاڻ ارمغانِ فراق

فقير و ڪاظم و مخلص، نياز و واصف و نور،
مگر ٿيو سنڌ ۾ هڪ "عبد" مدح خوانِ فراق

رنگ تغزل

١- نفس کي شعلہ ڪريون، آہ کي شرار ڪريون،
غم فراق ۾ چشم اشڪبار ڪريون.

٢- غمِ حيات زماني تي آشڪار ڪريون،
متاعِ درد جو هر ڪنهن کي رازدار ڪريون.

٣- اساں جو عزم سفر ڏس، جو راہ تي ويهي،
بچشمِ شوق ٿا منزل جو انتظار ڪريون!

۴- بلند آهي گريبان کان هاڻ ذوق جنون،
اچو تہ پردهء ظلمت کي تار تار ڪريون.

۵- چمن اداس، فضا سرد، بلبلون خاموش،
ڀلا چمن ۾ ڪو هنگامهء بهار ڪريون.

٦- ٻڌايون راز ٿا جنهن کي، سو ٿي پوي ٿو رقيب،
ڪمان ڪنهن تي ڪريون، ڪنهن تي اعتبار ڪريون.

٧- اسان لئي پيو بہ ڪو روز حساب ايندو ها؟
شب فراق، ستارن جو ٿا شمار ڪريون.

٨- اي "جوش" آهيون اڃا بيخوديءَ جي عالم ۾،
اچي جي هوش، تہ اندازهء خمار ڪريون.

شمشير الحيدري

ڪٿان ٿي وري آئي، منهنجي نظر،
اهان مسڪرائي ٿي راہ گذر.
اندر سرت کان جهومن پيا،
ڪئي قيد آهي، عروس سحر.
ڪئي امتياز بهار و خزان،
چمن ۾ رهيو ڪو ديده ور.

اي مظلوم روحو! مبارڪ هجو!
اچي ٿو جڳ بدلي تقاضي د
هي دنيا نه تنهنجي هئي سان وئي،
خدايا جو ڪرڻو اٿئي، سو ڪر.
اڃا ھن کي آهي، غرور جفا،
اڃا ترس، اي عشق آتش سر.
شب و روز "شمشير" گرندو وڃي،
لکي وئي زماني جي توکي نظر!

"اختر" رضوي

فرشتن لکي تاجدارن ۾ هوندا،
خدائيءَ جا ڪي خاڪسارن ۾ هوندا.
پنهنجو مان نه ڄاڻن، پر هوشيار اي دل،
اهڙا ڪيتري شوخن، ڪارن ۾ هوندا.
ڪئي ساده تعمير فردا ڪئي جن اڄ،
صباني سي ڏيئي شرمسارن ۾ هوندا.
نه ڪر هاڻي پنهنجو رهزن جو اڃي هل،
ڪيئا قافلا رهگذارن ۾ هوندا.
هيءَ دنيا نه چاهي، پر اي ابن آدم،
اڃا تنهنجا جلوا ستارن ۾ هوندا!
نه "اختر" کي هٿ پارسائن ۾ ڳوليو،
هو صاحب، ڪئي باده خوارن ۾ هوندا.

"تنوير" عباسي

جا هنر کي پاڻي اسر ڪري، ان ديده تر مان ڇا حاصل؟
جنهن دل ۾ اندر درد نه هجي، تنهن دردِ جگر مان ڇا حاصل؟
آرامِ نظر مان ڇا حاصل، تسڪينِ جگر مان ڇا حاصل،
هي رنگ ۽ سو جو قريب آهي، سو ذوقِ نظر مان ڇا حاصل؟

منزل جي تلاش آهي مونکي، [illegible]
جو راهن ۾ نبي کر ٿي وڃي، [illegible] مان ڇا حاصل؟
باهه جو سيني مان نڪرڻ، مقصود جڏهن آهي هندر،
پو ضبط فغان جي ڇا معنيٰ، آهن جي اثر مان ڇا حاصل؟
هي ڪرڻو [illegible] نظر جو آهي، [illegible]
جو تاريڪين مان پيدا ٿئي، تنهن نور سحر مان ڇا حاصل؟
يا هر ڪنهن جو غم دل ۾ رک، يا هر دل ۾ غم پيدا ڪر
محدود جو سيني تائين هجي، تنهن درد جگر مان ڇا حاصل؟
"تنوير" [illegible]
جنهن مان نه جلبو ڪو ڪاشانو، ان برق و شرر مان ڇا حاصل.

"بيدل" نوآبادي

ناهي ته پيو ڇاهي؟

فريب رنگ و بو دنيا اگر ناهي، ته پيو ڇاهي؟
حياتي موت جي پيغامبر ناهي، ته پيو ڇاهي؟
هي آزادي، جنهين تي، آهه توکي فخر، اي نادان!
غلامي ٿي به عنوان دگر ناهي، ته پيو ڇاهي
اسيران قفس لئي، موده فصل بهاري ئي،
شگاف سينه، ۽ زخم جگر ناهي، ته پيو ڇاهي
غريبي، بيکسي، بيچارگي، فاقه ڪشي هر سو،
نظام زندگي، زير و زبر ناهي، ته پيو ڇاهي؟
محبت جنهن کي چئجي ٿو، اما در اصل اي "بيدل"
فقط هڪ لفظ بي معنيٰ اگر ناهي، ته پيو ڇاهي؟

"بشير" موريائي

صبح قريب آهي

ايندو طلوع مهر درخشان، پڌرون پيا،
لائيندو رنگ خون شهيدان، پڌرون پيا

پڙڪي ٿي شمع، رات وڃائي ٿي دوستو،
آهي قريب صبح درخشان، پڌرون پيا.

دور خزان وڃي ٿو، رفيقو ملو ملو،
ايندو بهار جشن بداماڻ، پڌرون پيا.

ڪو ناهي اختيار "بشير" انتظار تي،
ڪوئي اچي رهيو آ خراماڻ، پڌرون پيا.

غلام رسول ڪوپانگ "ناز"

تصوير انقلاب

نگاهه تيز هجي، دل ۾ اضطراب هجي،
سدا خيال ۾ تصوير انقلاب هجي.

اسان کي تير ۽ خنجر جي آرزو ڇو قسم،
هجي نه چنگ اسان وٽ، نڪي رباب هجي.

رسائي ٿيندي تڏهن حور ڪاميابي وٽ،
جي دل ڪباب هجي، خون دل شراب هجي.

وطن پرست اهو آهه، جنهنجي فطرت ۾،
وطن جي حب هجي، شوق بي حساب هجي.

ڪجي مدار فقيريءَ ۾ بادشاهي، دوست!
روش سليم هجي، طرز ڪامياب هجي.

اهائي روشني ڪهڙي، دماغ ڪي اي

حالت زار

زمان حال ۾ انسان ماڻ، ذرا مشڪل،
خدا ملي ٿو مگر، بنده خدا مشڪل.

خراب حال ۾ انسان ٿو رهي بيمار، نظر اچي ٿي انهيءَ درد جي
تعجب آهه جو طوفان جي ليئن ۾، ٿئي ٿي اهل گلستان جي جشن
رڃ ٿو دشت ۾ بي راهه قافلو پنهنجو، هزار راهزن آهن، ڪو
وطن ۾ غير جي گاڏي هلي ٿي خوش رفتار، ملي ٿو قوم جي ڪشتيءَ کي
”سير“ حق جي صدا هر طرف وڃي گونجي، مگر ملي ٿو حياتيءَ ۾

لڪميچند ”پريم“

بهار ايندو......!

تنهنجو ڀي ليڪ هڪ ڏينهن بلبل بهار ايندو،
گلڙن جا ٽڙڻ چلندا تن ۾ ڀي بهار ايندو.
١- رهندي خزان نه هردم اميد جي چمن ۾،
آذري بهار تو وٽ تي بيقرار ايندو.
٢- ڪوسي هوا ۾ تنهنجو ڪنهنجي جو دم بدم دم،
هڪ ڇال هر- جهونڪو ٻڻ بار بار ايندو.
٣- هالي گلن ٻڻ جي آکاڻي پوڻ والد بند آ،
مستي ڪشي انهن وٽ پهر خمار ايندو.

٤- جاڏان آ تنهنجو بلبل، گلشن اداس آهي،
مکڙيون هزار ...
٥- چانيل دکن جو بادل چوطرف آهه تنهنجي،
سک هو ڪٿي سنديشو گرد و غبار ايندو
٦- اهڙو ته مست ٿيندين، پنهنجو بهار ڀانءِ،
خود پاڻ تي نه توکي پڻ اعتبار ايندو.
٧- مٽڙي بهار لئه، اُت سواڪت جي ڪر تياري،
هو "بربر" بربر ۾ ٿي بي اختيار ايندو.

هري "دلگير"

اڳڪٿي

سُر ساڻ وڃي جو نه، اهو ساز نه رهندو،
جو دل کي نه لرزائي، سو آواز نه رهندو.
١- خود شمع به پرواني کي گهورهن سان سڏيندي،
نه ته شمع ڏي پرواني جو پرواز نه رهندو.
٢- گل چوندو صبا کي، "وڃي بلبل کي ونئي اَءُ"،
ڪو خار نه رهندو، ڪوئي غماز نه رهندو.
٣- سا بزم نه رهندي، جا سڀني لاءِ نه هوندي،
هوندو نه اهو ساقي، جو همراز نه رهندو.
٤- پيمانيءَ جي پليان، پاڻهي شيشو پيو ڦرندو،
ڪوئي بي، ڪٿي، لنظر انداز نه رهندو.
٥- سو ڪير، جو محمل ۾ ٿو ليليٰ کي لڪائي؟
مجنونءَ لئه هتشر، پردي پليان راز نه رهندو.
٦- اينديءَ جي بهاري، ته هميشه جي لاءِ ايندي،
هتشن جشن گهڙين واسطي اعجاز نه رهندو.

انسان جي سيرت ۾ جهڪي وينديا فرشتا،
هوندو نه سو انسان، جو ممتاز نه رهندو.

مرحوم مرزا بيدل بيگ "بيدل"

١- ي محب مان، ڏسين تو تان ندا، از بهر خدا، ڪر لطف سان [illegible]
ٿي تون نه جدا، ڪر ماه لقا، سو وعدو وفا، اچ [illegible] ڏي [illegible]
اي جڳ جهان، ڪٿ توري وهان، ڪٿ توکي لهان، ڪٿ [illegible]
ڇا توکي چوان، قاصد ڪو مڃان، [illegible] حال لکي ان ڏي [illegible]

٢- هن حسن ڪيو، ديوانو جيئن، ري تو نه پيو، ڪو يار [illegible]
ڪي [illegible] لهو، [illegible] اچو، ناهي دم ڪو رهيو، [illegible]
[illegible] حال اچي، آهي ڳالهه سچي، [illegible] رهو،
ونئي ساري سچي، [illegible] بخت [illegible]، ناهي خبر ڪجي، [illegible]

٣- ي [illegible]، هي حال ٿيم، ٿي ڪو نه ڪو ڪم، [illegible]
اڄ جلد دلم، وڃي وقت نه دم، ڪر [illegible]
قاصد ڪي [illegible]
اي يار سچا، ڪر [illegible] قول ادا، [illegible]

٤- [illegible] چڙهي، اڄ [illegible] ڏي ڏي، [illegible]
[illegible]
[illegible] هوس، ڪر [illegible] آهي [illegible]
اچي حال [illegible] "بيدل" [illegible] ڪس، اي [illegible]

مرزا مدد علي بيگ "مدد"

خدا را ڏس اچي هيڪر، تون حالت دلربا منهنجي،
لي ڪدري زندگي، ڪوڙيءَ طرح حال، منهنجي!
درو مرڪي، مٺا ڳالهاءِ، سچ تون التجا منهنجي،
جهان ۾ ياد رهندي، ته تنهنجي جفا، وفا منهنجي!
مونکي آيو عشق رشڪ گل ۾ هنگي دردِ گل آهي،
جي ڪجهه آهي ته بلبل آهي يارو، همنوا منهنجي!
ٿي غيرت هيڏي دامن گير، هوڏي جذبهءِ الفت،
ڪشاڪش ۾ وٺي قاسي، دلِ بيدست و پا منهنجي!
جيڪي هي نازسان پاليل اٿئي دل، خيال سان رکجانءِ،
چيائين ڪهڙي دل؟ ڪنهنکي ڏني؟ جالي بلا منهنجي!
خيالِ زلف ۾ ڪاميو وڃي ٿي دل، خدا حافظ،
بلا جي منهن ۾ ڪوليو ٿي وڃي مونکي قضا منهنجي!
ڪردن ٿي ڪٿين جو ڪانُ سڪون، [illegible] دلبر،
وٺي پهلوءَ مان اپنن نکري، ته هئي جن آشنا منهنجي!
چڙهي سوليءَ تي سر، پر راز الفت هڏ نه ٿئي ظاهر،
رضا چاهين تون جي منهنجي اها آهي رضا منهنجي!
لبن تي دم سندم پهتو، اچا آ شرم مانع ٿيو،
ٿوب [illegible] ڪيچ، [illegible] وسي دوا منهنجي!
شهيدِ ناز جي تربت تي آيو نازلين آهي،
مرڻ ڪانپوءِ به ڏس ڪهڙي نه ٿي قسمت وسا منهنجي!
"مدد" کي گردشِ ايام، بس لوڏيو گهڻو آهي،
حمايت ٻهر خالق هاڻ ڪر مشڪلڪشا منهنجي!

رباعيون

غلام محمد "ڪرامي"

هر ذري ۾ ڪائنات کي پوڄيو اٿم، هو ڏس آ اٿيو ابر بهار، اي ساقي
يعني ڪه فقط صفات کي پوڄيو اٿم؛ ڏي جام مٿي خرد ٿڪار، اي ساقي
صنما! پر تفريق پڇي ٿيو پرزا، فردا جو نه ڪر فڪر، ڀري ڏي ساغر،
جڏهن کان پنهنجي ذات کي پوڄيو اٿم. فردا جو نه آ اعتبار، اي ساقي

هر جاءِ تي لامڪان کي پوڄيو اٿم، شيشي جي پنهنجي ڪول ۾ ڪول، اي ساقي
يعني ڪه زمين ۽ زمان کي پوڄيو اٿم؛ توتان مان وڃان "اول ۽ ڪيول" اي ساقي
صنما! پر "توما" کي پڇي ڪير پرزا، ٻاران، لب جهڙو، نغمه سرا آ ســ،
جڏهن کان ڪه انسان کي پوڄيو اٿم. منهن ڪول، مٺو پول نه پول، اي ساقي

ڀري ڏي جام مٿي لاله فام، اي ساقي! آ شغل مشغول، باده پرستي ٻيا رب
وڃايو آهه عدو هائي دام، اي ساقي! ٿي موڙ کي ولي، موج ۾ مستي نه رب
وطن جو خير "ڪرامي" ڪوران ٿو صبح و مسا، ڏس، قاتل مينا ۾ دعائون اٿي گهڙي،
زماني جو ويو بدلجي نظام، اي ساقي! برباد ڪنديون! ظلم جي مستي ما رب،

لفظن جو نه ٿي ڪلام، اي ساقي!
بي سود نه ڪر ڪلام، اي ساقي!
بي معنيٰ، زبان دراز نه ٿي، ره خاموش،
بي بادهٔ عرفان جو ڪو جام، اي ساقي!

آزاد نظم

شيخ عبدالله نادربخش

"اوهان ڪڏهن خيال ٿا ڪيو آهي؟"

اوهان ڪڏهن خيال به ڪيو آهي؟
انسان! انسان ڇا آهي؟
مٿئون هڏو هڪ جانور، زمين جو حيوان؛
هڪ اهڙو ماهه وارو،
جو زمين کانسواءِ رهي نه سگهي.
هو ڪري ڇا ٿو؟
پنهنجين ضرورتن پورين ڪرڻ کان سواءِ،
ٻيو ڪجهه به ڪين.
هن کي جاچي ڏسو؛
هن جي محنتن ۽ ڪوششن،
تخليقن ۽ ڪوجنائن کي
اُٿلائي پٿلائي ڏسو.
هن جو هرڪو هيلو وسيلو،
مطلب ته سڀ ڪجهه،
زمين سان ڳنڍيل نظر ايندو.
سندس ترقي ۽ عجائبات!
بي شمار ۽ بي اندازا!
پر هن لائي ڪانهي،
ڪا هڪڙي به شي، آسمان تان.
هو ٻالڻ ڇا آهي؟

زمين جو ذرو، مٽيءَ جو ٺوڻل ٺڪوبل مرو؛
وري به ڪڏهن، سڀجي،
وڃي ڇنبوندو ۽ ڇهندو،
زمين جي سيني کي.
جتان آيو هو،
آتي وري واپس ويندو.
هن فرشتي کان،
زمين جون ۽ زمين واريون،
نعمتون، ڪسي وٺو؛
وٺس باقي،
باقي ڇا بچندو؟
ڪجهه به ڪين.

اوهان ڪڏهن خيال به ڪيو آهي؟
زمين ۽ زمين جي خزانن سان،
جيڪو مالا مال آهي، سو مالڪ آهي،
۽ ٻيا، ان تي دارو مدار رکندڙ،
[illegible]
هر صورت ۽ هر حالت ۾، غلام ۽ ٻانهي.
ٻانهيءَ جو اُٺڻ ويهڻ، ڪائڻ پيئڻ،
جيئڻ ۽ مرڻ، ٽرندو ڪورندو رهندو،

بهار، ١٩٥٥ع

انهن، پنهنجن آقائن جي اڏيل اڏارن ۾
زمين جو مالڪ- زميندار ۽ جاگيردار!
غلامي ۽ ٻانهپ......
ڇا ختم ٿي چڪي،
ڪير ٿو چئي؟
جهڙيءَ طرح جانچيو، وڃي ڏسو:
هن ظاهري لباس اندران،
ڇا ٿو جهاتيون پائي؟
ساڳيو نڪ، ساڳيو نقشو-
اهائي غلامي- بدصورت ۽ بڇڙي،
چپارا ڪڍندي، بڻي ٿي وڏي ويهي!
جيسين هوندو هيءُ ڪاروبار،
۽ ساڳيوئي وڻج واپار،
ڪاڙ ڪلا، ٿيندا رهندا سودا،
۽ وڪامنديون رهنديون جنسون:
اگر ته هڪڙي شيءِ هوندي هئي،
ٻه، هاڻي بازار ۾ آهن،
هزارين شيون.

•

اوهان ڪڏهن خيال به ڪيو آهي؟
هيءَ ترقي يافته ۽ تهذيب زده دنيا،
هڪ ڪر ڪندڙ ڪاميءَ کي،
ڇا ٿي سمجهي؟
ڪيئن ڪهڙيءَ نظر سان ٿي ڏسي؟
-نالائق، نيچ ۽ حقارت لائق!
-مفلس، غريب ۽ ڌتڪار جي لائق!
-هنکي تچ سمجهي،
-ڌڪن ۽ ٺڏن سان،
-هيٺين طبقي ۾ ڪيرايو ٿو وڃي!
-هنکي ذليل سمجهو ٿو وڃي!
ڇو؟

هوش ۽ عقل، جي صلاحيت آهي،
هر انسان جي ...
[illegible]
جنهن هيءَ دنيا
جو هن ستاريل زماني ۾،
دنيا جي تختي تي،
آسمان جي هيٺان،
اچي سگهي، پهرين دفعي:
۽ جي ڪرڻ چاهي مشاهدو ۽ سير،
ته اوهين ڪيئن ڇا ڏيکاريندا؟
جو، ڇا ڇا نه ڏسي سگهندو؟
[illegible]
جهونپڙيون، گهر، ڪارخانا،
[illegible]
۽ پيون انهن لاءِ ضروري شيون،
لذيذ کاڌا... ۽... نفيس ڪپڙا!
محنت ۽ پورهئي سان ٿي
ڪيئن اهي سڀ، لهندا ڏسبا،
انسان جي هر ڪا شيءِ،
هن محنت جي جنت ۾،
انسان جي خون پسيني سان،
پيدا ٿيندي نظر ايندي.
پر، هو پڪ ائين سمجهندو،
-ته ساري ڪائنات جڪڙيل آهي،
-ڪوشش، همت ۽ محنت سان:
-ڪامي ۽ ڪرت ڪرڻ وارا،
-ضرور هوندا هتيا حاڪم:
-تيري آسمان سان
-لڳ لڳوٽي ڪندڙ محلاتن ۾
-هونديون سندن محفلون ۽ مجلسون:

- آسائشون ۽ فرحتون،
- موندیون انهن جون چاڪر.
پر، اوهان جيڪي اڪيلي هٽ رهو ٿا،
توهان کي ته خبر آهي،
ته حقيقت ڇا آهي؟

... ...

اوهان ڪڏهن خيال به ڪيو آهي؟
ساري دنيا ڏسو،
جنهن ۾ ڇانئي:
اهي محلات ۽ ڪوٺيون ۽ برزا،
[illegible] تن جي بدولت،
رستن ۽ گهٽين ۾ اڏوندا،
ٽپندا ۽ [illegible]،
ڪجري وانگر ڊگهي ۾ ليٽوندا،
سرجندا ۽ ٽڪندا،
نظر ايندا اوهان کي!
حسن ۽ سونهن ۾ [illegible] ڪندڙ،
[illegible] ڏکن ۽ ڏاڍن ۾ [illegible] بسر:
[illegible] جي ڇلاين اوڙ،
۽ [illegible] جي ڇيلي جهوڙي [illegible]
به نصيب ڪانهي:

...

سڀ ۽ بيڪار بيهودن وٽ، آهن
عيش عشرت جا اڏا،
گناهن ۽ ثوابن جا انبار:
- ڪيڏي نه تلخ حقيقت!
- ڪيڏو نه عجيب نظارو!
غريب ۽ مفلسي،
ڏکڙو آهي وڏو [illegible].
هرڪنهن کي جهڙن ڪان، آهي [illegible]،
سڀ ڪنهن کي،
آهي انهي ڏکارڻ جو سبب.

[illegible]

۽ پورهئي ۾ ايمان رکندڙ
جي عزت ڪيو.

... ...

اوهان ڪڏهن خيال به ڪيو آهي
[illegible] جي ميوڻ جي هيءَ
[illegible]
قربين جو ڦندو؛
ظاهر ظهور،
ڏاڍو وانئو، هرڪائيندو—
ڦاسائيندو،
ٿرڪائيندو ۽ ٿپائيندو،
رهي ٿو،
پورهيتن جي پورهئي سان،
۽ محنتن جي مزدورن کي:
آهن لکيءَ جي ٺيڪيدارن جو،
اهو طلسمي مڪر ۽ مڪر،
پن ها ۽ وهائي او ڪٿي انعام:
مست الست،
هو الوليون ڪندا ٿا وتن!
[illegible]
[illegible]
انساني خون پسي جي [illegible]،
ولڏڪ آهي قيمتي،—

جيهن جي وٽ وڳيل مداس (؟)
[illegible] آهي،
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] آهي،
[illegible]
[illegible]

... ...

اوهان ڪڏهن خيال ۾ ڪيو آهي؟
محنت جو عيوضو، ڪنهن کي ٿو ملي،
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
اهڙي هڪ انسان کي،
[illegible]

مهراڻ

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] وٽ زمين آهي،
جنهن وٽ ان جي پيداوار ۽
سو آهي زميندار ۽ شاهوڪار؛
۽ زمين تي محنت ڪرڻ وارا،
[illegible] پيدا ڪرڻ وارا،
خون پسينو هڪ ڪرڻ وارا،
[illegible]
[illegible]
بکيا، ڏکيا، ننگا،
اگهاڙا ۽ غريب.

...

اوهان ڪڏهن خيال [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

سڀني کي تعجب:
[illegible] جي خريد ڪرڻ جا ذريعا،
[illegible] ڪرڻ جا وسيلا،
آهن بلڪل ٿورڙا.
[illegible] انسان اهڙا آهن،
[illegible] ٿورو ٿا ڪمائين:
پورهيو ۽ محنت ڪندڙ ڪي،
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ڪجهه [illegible]،
[illegible] ڪرڻ چاهيندي [illegible]،
[illegible] ڪري سگهن:
[illegible] ڪمزوريءَ ۽ لاچاريءَ جي [illegible]،
[illegible] سگهندي؟
ڪر پنهنجي زندهه رهڻ لاءِ
[illegible]،
[illegible]:
[illegible] لاچار [illegible]،
[illegible]،
جي تيار آهن وڪڻڻ واسطي،
[illegible] محنت،
پنهنجي طاقت،
پنهنجي عصمت:
[illegible] ڪشمڪش،
[illegible]،
[illegible] ڪندڙ حيوان،
وڪڻو وڃي،

جاني [illegible]،
[illegible]،
[illegible]،
پنهنجي [illegible]،
[illegible]
۽ پنهنجي [illegible]،
ذليل ٿي، جن [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
سڀني کي اهو ڪجهه جو نه ٿو ملي،
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ڪندڙ،
جو ٿنا ٿين پنهنجا مالڪ!
هن دنيا جي ڪولي ٿي،
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
دنيا جي [illegible]،
[illegible]
ماڻهو ٿين [illegible]،
۽ ٿورڙي، [illegible]،
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] ڪر ڏهاڙون!
بہ، قدرت ۽ خدا!
[illegible] قانون ۾
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ڪٽنب ۽ [illegible]،
[illegible] خزانن ۾،
[illegible]
[illegible]
[illegible] آهي،
[illegible]
[illegible]
[illegible]،
انسان مٿي ڪيو،
[illegible]
ڪيل ويو آهي، هڪجهڙو،
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]،
۽ ترو ڪائڻ سان،
هي ڌرتي سگهي
[illegible]،
جيڪو هليو اچي [illegible]
تہ ڇا ٿي سگهندو؟
انسان تي، [illegible]،

[illegible]
ڪهڙي ٿي ساهدي؟

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
روهن ۽ ڪٽين جو مٿون؛
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
جڏهن ساريءَ دنيا تي،
ساري زمين آهي [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
تهن ٻيا ڪندا،
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
اڄان ۾ وڏين قيمتن ۾؛

لاچائو سودا ...،
... دي،

گهڙيال وِين وڄندا رهيا
... گهڙيءَ وارا،
... رهيا،

... سچ، ڪي ڪوڙ چالي،
... دولاب جو،
... ارب جو،
... صدي،
... جواب
... هر دوڙندو راڄ،
... آسمان جي هيلان،
... حڪومتون ...،
... سنگ لشڪر ...،
شڪون، هوائي اڏا،
... بڻايو،
... خواب ...،
... جي،
... تيون ...،

... جي ...،
... آ ...،
... هوندو،
ڪر ئوران ... جو؟
... انسان ...،

انسان ڪي زندگي جو
موقعو ڏيکاري ملندو؟

سراج الحق "..."

...

رات، اڄ سوچيندو رهيس، جيءَ جيئڻ،
... ڪيڏي عظمت آ چنڊ
...
...
چنڊ تارن سان گڏجي رقص ڪجي!
...
... ڊراز ...،
...
گل جي سيني ۾ جذب ٿي وڃان!
۽ منهنجي ذي حيات خوشبوءِ سان
حسن تخليق کي بخشيان ...،
ها منهنجي معصوم لڙڪن ...،
ڪائنات جي ... عشق ۾
...
...
...
رقص ڪندي ۽ ...،
... من جي نور ۽ گداز سيني ۾،
دائم ... رهان!

ٻر هن ڪار گاهه هستيءَ ۾،

سب پهنجي حوالي هو هي ۽ هم

ڪاري رات ۾ ٻر ٻر يار ڪا ۾،

امي ني هاندروڻ، اهوئي دستور،

غلام محمد "گرامي"

... اٿي، سجاڳ ٿي،
سجاڳ ٿي، سجاڳ ٿي،
جنهن ۾ ... تارڪي،
... آهه مردڪي،
... ۾ ... زندگي،
... باغباڻ آهه!
... پاسباڻ آهه!

...

... وليم و ... آ ... ڪي،
... ڪيف و ڪر ... تاپڪي
... بيچ و هر ۽ آ تاپڪي
... الي قدم ... لٿ،
سجاڳ ٿي، سجاڳ ٿي

اهر قدم، مقابلو،
۽ دميدم، مقابلو،
مهراڻ

ٿي تيغ ۽ تير، مقابلو،
الڻ، هاڻ، وسڻ، ...

... الا ... تيو ...
آ زندگي خودي ۽ سو ...
... ڪي
سجاڳ ... سجاڳ ...
ني تيرڪار، هوشيار

...

... ڪي اقرار ڪر،
... ڪي انڪار ڪر،
وطن ڪي ... ڪر،
ي زار دار ڪيف و ڪر،
وڏي، وڏي، اڳي ...
ني تيرڪار، هوشيار
... ڪ، اٿ سجاڳ ٿي

... ...

نه مصلحت شناس ٿي،
نه بي خبر، اداس ٿي،
ٿون امتحان ... ...
... ... ار ڪر،
... ... اسير ... ڪر،
... ... ڪار ڪر،
... ڪر ... ڪر،
ني تيرڪار، هوشيار،
اٿي، اٿي سجاڳ ٿي،

... ...

هي ولولا، هي غلغلا،
هي جوڄها، هي قهقها،
هي دلربا، هي جانفزا،
رهه عدل ۽ سک جا ڪڻا،
ٻن ڪن دور ڪر تون ٻانهه،
تيزگام هو سپهه،
جڳ اٿي، سجاڳ ٿي،
سڄاڳ ٿي، سجاڳ ٿي.

جهان ۾ جنگ جنگ آ،
امن جو پير لنگ آ،
زمين وسيع تنگ آ،
"۽ تو تي منهن جو ننگ آ،"
جهان جو توتي ننگ آ،
امن جو توتي لنگ آ،
زمين جو توتي ننگ آ،
سما جو توتي ننگ آ،
اي ننگپال، اٿ سگهو،
اي پائمال، اٿ سگهو،
اي باڪمال، اٿ سگهو،
اي نونهال، اٿ سگهو،
اي خوش خصال، اٿ سگهو،
جهان ۾ جنگ جنگ آ،
امن جو پير لنگ آ،
زمين وسيع تنگ آ،
اٿي اٿي سجاڳ ٿي،
سجاڳ ٿي، سجاڳ ٿي.

محمد ابراهيم جويو

"او سنڌ...!"

او سنڌ!
منهنجي پنهنجي سنڌ!
اڄ تو الا توکان پڇان،
بلڪ!
تون مون کان ڇا ٿي گهرين؟
تون مون کان ڇا ٿي طلبين؟
آءٌ ڪير آهيان؟
تون ٿي مون کان پڇين!
... ماءُ!
آءٌ ... تنهنجو اولاد!
تنهنجي ممتا جي ڳهراين،
تنهنجي شادابين، سبزين،
تنهنجي مٽيءَ، تنهنجي پاڻيءَ، تنهنجيءَ هوا،
۽ تنهنجي وسعت مان اڀريل هڪ ٻالڪ!

تنهنجو آدر، تنهنجو هڏ، تنهنجو رت
منهنجو جسم تون، منهنجو جيارو تون،
تو مون کي ڄڻيو،
تو مون کي پاليو، نپايو، وڏو ڪيو،
تنهنجي ئي هنج ۾، مون توکي ڏٺو:
تنهنجو سدا حيات سنڌو درياهه،
تنهنجيون ڇنيون، تنهنجا ٻيلا،
تنهنجون ماڙيون ۽ ميدان،
تنهنجا جبل ۽ ٻهار،
تنهنجون جهرڪيون، تنهنجا واهڻ ۽ ڳوٺ—
هي تنهنجا هاري، ڪمي، ڪاسبي ۽ پورهيت—
منهنجا پاڻ،

هي تنهنجي آسمان جا قسمين قسمين رنگ،
هي تنهنجي تلائن ۽ ونڊن جو،
پانت پانت جون وڻيون، ۽ ننڍا ننڍا جيت،
هي تنهنجي پيلن ۽ جبلن جو،
گهڻا گرنڊ طرح طرح جا جانور ۽ جيت:
هي اسان جا رنگ، اسان جا آواز، هي اسان جون
نگاهون:
...... تنهنجا رنگ، تنهنجا آواز، تنهنجون
ئي نگاهون ته آهن!
هي سپني!
هي ۽ اهو...... اسان سڀني تنهنجو ئي ... ولاد
آهيون!
اسان سڀني جو ساهه، تنهنجي ساهه ... ئي ته
ڪيل آهي!
اسان سڀني جو جسم، تنهنجي جسم سان ئي ته
جڙيل آهي
اسان سان هر ڪوئي، تنهنجو ... ته ... سان
ڳالهائي ٿو،
توکان ڪجهه ڪري ٿو، توکان ڪجهه
گهري ٿو:
۽ تون،
سڀکي ڪجهه ڏيندي آهين،

سو جي ڪجهه اسان سڀني ئي،
ان ڪري ۽ ... ڪنهن ٻئي ... ئي
۽ اڄ......

[illegible]

تنهنجي وسعت ماڻ،
تنهنجي شادابين ماڻ،
جو تنهنجي ....
... ۽ ... وانڌو
۽ ... ... سوال ... وٺي
... ... تنهنجي ... لاءِ،
... ... لاءِ
...:
... سوال......
... ئي اڄ تون ان اڪيلو:
... تنهنجي ... ... :
تنهنجي ... ...
...
تون مون ئي ڇا ٿي ڪري؟
تون مون کان ڇا ٿي طلبين؟

افسانه

۱- بدلو
۲- پریشان انسان
۳- [illegible]
۴- تلون شکار
۵- بلو دادا
۶- په کوڑها
۷- زندگۍ جوړوکے

ڊاڪٽر غلام حسين جعفري

بدلو

[illegible] ڪلڪٽر صاحب جي [illegible] [illegible] [illegible] ڪمدار جمعي خان [illegible] لطيف [illegible] ڏکيءَ [illegible] رکيائين، ته مئان جمعي خان اچي هٿ پڪڙيس، چي: "ابا هل"

"ڪمدار، ڪيڏي؟"

"ڪيڏي پڇ ٿو، اول سڌو ٿي هل."

"[illegible] ڪمدار صاحب، [illegible] [illegible] ڏس! جمعا خان، مون تي آورو ڪر!"

"[illegible]"

"پر جمعا خان..."

"پر وري ڇا پر؟ هل هيڏانهن سڌو [illegible]"

"[illegible]"

[illegible] هني، ته اڄ لطيف جو خير ڪونهي.

[illegible] جنهن چئيم.

ساري [illegible] ساري [illegible]

وٽس، پر وري زمين ڏانهن نهاري غور ڪرڻ لڳي، اڳي وڏيرو خيال ڪرڻ [illegible]
منٽ ميڙ ساڻس ڪم نڪري، ته جيڪر وڃي پڇڙي پوڻو ٿيان، نه ته [illegible]
جو ڏسجڻي ڪوٺ ٿو. ڏاڍن سان شوخي ڪرڻ، [illegible]
ڪري سگهندس! جمعوخان به وڃبو پيو، ۽ لطيف ڪجهه چوڻ [illegible]
ڏمڪيءَ سان چيس "تڪو ٿي، تڪو ٿي! ڊڪرڻ وانگر ٿو هلين [illegible]
لطيف ڪجهه نه ڪڇيو. صبر ڪري، ڪجهه تڪو ٿيو.

سج سوڍ ڪي [illegible] هڪ واٽيري ٿي، ۽ [illegible]
ڪڙي ڪاسي هيٺجي ڪس ڪان [illegible] واٽس ڪيٽ ڏاڍي [illegible]
موسم ٿي سيءَ [illegible] اس باهر [illegible]
هي چڙڙي ڪير ڪير [illegible] وقت [illegible]
۽ ٿڪ هي سيرانديءَ ڪڻ [illegible]
پهنجي حويلي جي اڳريءَ [illegible]
هيڙي حال هوندي! يا خدا! هيءَ [illegible]
پيهي ڪي ٿي رکي ڏيهرا [illegible]
آهين" اٿين چوندي ڪين ساڻ [illegible]
اکيون اگهڻ لڳي.

سنهن اوندهي [illegible]
ٻوٽي الاجي ڇا ٿيو هجي، [illegible]
رکي، رسي ڪٽراڻي [illegible]
اوڙهه ڪهڻو ڏسي، [illegible]
جيئين، "شانوءَ [illegible]
ٻڌ پٽ ڪي "بهو - بابو" [illegible]
ڏهي رهيو، ۽ ڪنهن اونهي خيال ۾ ٻڏجي ويو.

اڃا ڏينهن صبح جو، سج چڙهي سٽون مس ٿيو ته در تي سڏ ٿيو.

"لطيف، او لطيف!"

"ادا، ڪهڙو؟"

"مائي، لطيف آهي؟"

"ادا، هائو. ڇو؟ اندر اچ."

"نه، مائي، ٻاهر ته موڪلينس."

لطيف سمجهي ويو ته سڏ خير جو ڪونهي، [illegible]
ته خيال آيس ته جيڪر رمضان ڪي وڃي، پنهنجي ڪير جي ساري رونداد ٻڌائي. [illegible]
هيس ته خان، ڪرڙو زميندار آهي [illegible] جي ڪڙڙي [illegible]
ٻڌندڙي ڪونه. سو [illegible] لفظ دلداريءَ جا چوندو، رمضان سان [illegible]

لاڪن جي اوپر پاسي، جاڪر خان جي اوطاق هئي. اس جي [illegible]
ٻيا ڪيترا آس پاس جا زميندار ۽ ڪوسي ويٺا هئا. ڪليڪٽر صاحب جي شڪار جون ڳالهيون
پئي هليون، ۽ خان جا ٽهڪ جهڳي پيڙ پئي پيا. اتي رمضان به لطف سميت، جي [illegible]

ڊرائيور خان جو جوش لطيف تي نظر پئو، تڏهن اهو [illegible]
ڪان ولي، دير، [illegible] وس.

[illegible] لطيف [illegible]

وڃي لڳو [illegible] لطيف کي [illegible]

[illegible]

هن واهي کي [illegible] هڪ سال ٿيو هو، لطيف [illegible]

[illegible]

زينب ڪجهه مدت تائين اتي ئي اٽڪي رهي!

[illegible]

ڏينهن گهاري نه سگهي.

[illegible]

الف لڳي ويندي هئي ۽ ڪجهه ٺٺ ڪري وڃندي هئي.

[illegible]

زينب اوچتو سندس ڳلي ۾ ٻانهون وجهي ڇڏيون ۽ آزاديءَ سان چوڻ لڳي، "تون اسان کي ڇڏي ڪاڏي وڃين؟ ...

اُن، وري ٿي اها واڻي ڪڍي اٿئي! ڇڏ ته

لطيف ورائيو، "ها جوان! مون سمجهو ٿي

حاصل ڪندي. مگر افسوس، غريب جي محبت ٿي ... ٿي آزار سان وڃي ڏيندو؟ هرگز نه...... تون سون ۾ اوچتو اڏامي ڇڏيندو."

"پر ميان! مرد به ڪو تڪليف پيو ڏسندا آهن؟"

"ها، مگر مصيبتون به اهي جي عزت سان سهجن. عزت وڃائڻ کان موت بهتر!"

اتي لطيف جون اکيون ڳاڙهيون ٿي ويون هيون ۽ چيائين، "شاباس! اهي هو دل پنهنجي مون سان پڙڇڪو ته آهي! تون ڇو روئين"

زينب، ڪندي لاهي، ... آرام ڪري چوڻ لڳي ... [illegible]

"خدا! خدا ڪو هن مون ... [illegible]

زينب جڏهن ڏٺو ته مون ... سندس ... ٿي ڪري، چوڻ لڳي، [illegible]

[illegible]

ائين ڏينهن گذرندا ويا، ... [illegible] حال جو حال ڪري، ... [illegible] مرد: چاڪر خان، جو خوني آهي امان!

پريشان انسان

[illegible]

[illegible]

وراثي، اوباسيون ڏٺيون، سڀئي رهندو هو؛ ۽ صحح جسم سچ ايڏي [illegible] وانگر آهس جي ڪارخاني ۾ لڪ لڪ ڪري، ڏينهن ڪاڻي [illegible] رات، اهوئي ڪن، اهوئي رنبو، پور پحائيندي وڃائيندي، [illegible] ٿيندو هو.

اڄ به دستور موجب ڪٿ تي اچي ليٽيو هو، ته هن محسوس [illegible] ڪمزور ٿي ويو آهي. هن جي جسم ڏٺي وڃي اچي ڏنگ [illegible]

[illegible]

آهن، پر هٿ هول پنج ٿي [illegible]

۽ هر لڙ اهڙو ڪٿين ٿيندس [illegible] وڙهندس،

پنهنجي اولاد لاءِ، پنهنجي اپروارن لاءِ [illegible] مرندس؛ تنهن

وڃ ۾ موت ايندو نه موت کي به سچن [illegible] وڃهندس، [illegible]

جسم وانگر هيٺ ڪري لڏڪو، اِي خبر ڪانه پيئي

وجي ٿي ۽ ٿو ڪيو

پرٿ ڪري چڪو هو، هو مجاڳ سان ٿي ويو.

هو، هو اهو بن خود ساخته سزائن تي عري وري ويو

[illegible]

سڄ سگهو. هي تات ئي هن وري ماءِ اڇلايو.

هو اڪيون ڪولي آسمان ڪي بي معني نگاهن سان تڪڻ سگهو...

[illegible]

پڌلوئي ہوندو. موسکي

هو آهي. هر ۽ زمين ۽ آسمان

[illegible]

هتي ئي بهشت بنائي ...

ابندا! انسان ته توکان متاثر ٿي ڪونه ...

هتي خود خدا بنيا پيا گهمن! دنيادارن ته ...

[illegible]

[illegible]
مون مان توتي وا حاصل؟

[illegible]

انتظار

[illegible]

جي صورت ولي نوي پوندا! (ٽيگور)

بٽ

"ڏاڙي سکهو ٿي، ڪين ڪيائين ورهي سڌوا"

[illegible]

هر هيڪ ٻيءَ [illegible]
مشهور آهي؛ هو هن ڳالهه [illegible]
آهي. [illegible]
هني وڏيري وٽ [illegible]
مان [illegible] آهي.

[illegible]

[illegible] آخر [illegible]
[illegible]

[illegible]

هر هڪ [illegible]

[illegible]
ٻت پانهنجي مان [illegible] هندوستان [illegible]

[illegible]

[illegible] مهاڻو [illegible]

چاڙهيو هئي [illegible] بيٺو هو. [illegible]

ماڻهن جي ماڳ جي اِس بچاءَ [illegible] هئي.

هو اکيون وڌيون. [illegible]

ڏٺو وري [illegible] ٿي ويئي. [illegible]

هيا. هڪ طرف سوٽ جي [illegible]

هو [illegible] جون [illegible] ڪري رهيو هو، ٻئي طرف [illegible]

بهادري جا [illegible] هيا. [illegible] ٿي ويئي. [illegible]

جا [illegible] هڪ ڀيرو وري خاموشي ٿي ويئي. [illegible]

[illegible]

انيل سوٽو هميشه لاءِ مرده ٿي ويو.

[illegible]

مرسن تي اهي مهڻون ايندڀون آهن!

[illegible]

[illegible] نه آهي ٿي!"

سچي دوستي

[illegible]

آهي "ٿين تا اميد ڪرڻ ۽ ڪاروانڻ"

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ابو الحسن سومرو

نئون شڪار

[illegible]

يو ليا ياڻي، شرو ٿو اهين: ٿهنجي مٿ پيڙ ڪٿهين ها؟!"

[illegible]

چڪي هئي.

[illegible]

ٿي ڪري!

[illegible]

ماڻهن کان وڃي پيو." ۽ [illegible]
جي انتظار ۾ تپ بنيو، پاس کتب [illegible]
سڪراچ ته تصوني اونڌو هو؛ هڪڙي طرف ڪاڻ [illegible]
جو گول، ڪوه جهيڙي ۽ ڳارين کي بند ڪرڻ جي حوالت
ماٺ ڪرائڻ کنهن ۽ حالت ۾ ڪا معمولي ڳالهه نه هئي [illegible]
[illegible]
سگهندو هو.

ڏاڍوءَ جي ڪهر جي حالت ۽ [illegible]
چالاڪ هو، ۽ کنهن ۽ براڻيءَ ڦيڻي [illegible]
گهر اڏي، ڍڪيءَ جو ڳوران نڪرندو [illegible]
واپس ورندو هو؛ باڻي ماسي ڏاڍوءَ جا ۽ ٿٽ ۽ پس [illegible]
جون ليڙون لوڪائيندا، ٻاڙي جي تنڌڻ ٻارڻ [illegible]
ٻانهندا، ۽ آئي وٺي جون چڙهون ڇهائيندا [illegible]
مون چڏي ڏنو هو، ۽ پي پنهنجي [illegible]
ان ڏيءَ سان هڪ ماماڻي ۽ خوبصورت ڏهڻي ڏهوندي هئي [illegible]
ڻيل ڏيڻ سان اهڙي محبت ۽ سنڌس [illegible]
چوندو هو "ڪير آهر هتي سان پنهنجي [illegible]
آهي، جو هن ڪني ڪينجهر ۾ هت وجهندو!
ٿيڻ نائيءَ جو."

زالون کنهن راڄ ڪاڄ ۾ ڪڏ [illegible] ي ڳالهه ضرور آهي [illegible]
[illegible]

[illegible]
ڦهاري جو، شرح محمديءَ محب، سوال ي [illegible] چڙهي"

اهڙين ڳالهين ڪانڊي، هي مثل ڏاڍي اهي سوڻندي هئي، [illegible]
نه جو، ميني منهن ۾ ٻاڙي ڪري، ٻا ماڻ ڪري [illegible] هوس، ۽ ٻيهاري ڏيل
وري مساڪ ڪري ڏيهي، هيڏانهن هوڏانهن ڏسي، [illegible] ڪرڪٽ ڪندي، هي
ويندي هئي. ٻاڙي ۾ هن ٻي ڪيرڻ ٻال [illegible] ڪار جي،

[illegible]

آخر ھن جي ڏھن، لاءِ ماڻھون اچڻ لڳا [illegible] ڏوھون ھن جي [illegible]

[illegible]

ڪڪيون ھڻندا ھئا. سر ڪرندا ڦرندا ھئا، ٺھڪن تي ٺھڪ لڳندا ھئا، ۽ تاڙيون [illegible]

[illegible]

دائي ڪريمان جو ٻيٽ غلامون ڏس حال تہ ڪاٿ مٿي ڪيو ٻاڙي ۽ وني [illegible]

[illegible]

[illegible]

صبح جو اٿڻ بجا، ۽ سمهڻ جو رات جا اٺ بجا. اڄ [illegible]

[illegible]

ساوڻ جو مهينو آيو، [illegible]

[illegible]

ڪباٽ ۽ ٽوڪري سنڪي چاڙهين: "ڄج مولا..

اميد!

اوهان کي "عيش پسند" ٿيي، منهنجي دل [illegible] ٿيون.

[illegible]

مشڪ پيدا ڪر.

[illegible]

[illegible]

"اياز" قادري

بلو دادا

[illegible]

[illegible] جا ڳڙهي پيا بيان ڪندا هئا.

[illegible]

تنهن اتهوءَ گونڌي سان سنگت آهي ۽ ان جي الله موهار [illegible]
[illegible]

هڪڙي ڏانهن، جنهن جاڳهوا [illegible] [illegible]

ويا آهن. بلوچ جي [illegible] جو [illegible]. [illegible]
آهيا گوڏن جي [illegible] آکي وڌيس. ڏسان ته [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
وڃي بلوچ کي [illegible] ڪري وڌو. مٿهن ورائي ڏانهن [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
سان ڪڏ ڇوڪر جي [illegible] جي سيٽ [illegible] ويا. ڏڌهن وڃي سيٽ
جي جند ڇٽي.

هڪڙي [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
اغر چوا

"تو [illegible] پيرا [illegible]
ٿيڻ وڃا"

يڪدم ورائيائين، "سائين، [illegible] حرامزادا [illegible]
[illegible] اهڙي وقت، بلو
[illegible]

هڪڙي دوست [illegible]
هڊداسون. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ٽڪو ڪيون." مون [illegible]

[illegible]

[illegible] ڏي [illegible] جوف [illegible]

"[illegible]"

"[illegible]"

[illegible]

من کي ڏسي ڏڏرڻي ڊڄا ٿي پئي!"

[illegible]

مڪران هيو ويو آهي.

"ڇو؟" مون ڀڪدر پڇيس.

[illegible]

گرتا انڪٽ هيٺ شهر نڪاري ڏباري ڇڏي!"

ماڻ سوچ ۾ ٻڏي ويس، ڇا، [illegible] ڪوڙو هو!

نوجوان ڏانهن

[illegible]

ٻه ڳوڙها

[illegible] سال [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
ڏني وڃي اتي ويٺو.

هو [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ڊانڊ [illegible] [illegible]

هوٽل ڪو عاليشان ڪين هو. وچولي درجي جو هوٽل [illegible]
[illegible] هوٽل [illegible] [illegible]

هو ميز تي وڃي ويٺو [illegible] [illegible]
آرڊر ڏيو.

"ڇا تيار آهي؟" هو پڇڪيو.

"پيڊي ڪوشت، [illegible] [illegible]
[illegible] چانهي اچي ويئي، ۽ هو [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] آس پاس واري ماحول کي [illegible] [illegible]
وڏي هندي [illegible] چهرو [illegible] [illegible]
[illegible] جا ڪلاس آڪرين ۽ لوڪاڻيندي، ۽ [illegible] [illegible]
[illegible] ميز تي اکيون ٻڌاريا. [illegible] [illegible]
هوٽل وارا! هن مير [illegible] الائجي ڪهڙا [illegible] [illegible]
ڪهڙن مرضن جا جيوڙا چڙهي [illegible] [illegible]
[illegible] هئي، ته هوٽل [illegible] [illegible]
ٻي ڪرهڪ وت پيدي ڪوشت، [illegible] [illegible]
[illegible] ڪهاٽ ڪيڏو [illegible] [illegible]
ڪهڙي ٻل رکي، هن [illegible] هو [illegible] [illegible]
لڳي ٿي ويو. ماني [illegible] [illegible]
عمر ماڻهن کي لڳي [illegible] [illegible]
[illegible] آهي [illegible] ماني. ماني ته [illegible] آهي!" هو پنهنجي [illegible] جونڊ و هو.

ڪاني لکيو.

هن دنيا ۾ منهنجو آهي ئي ڪير؟

مان غريب آهيان..........

ڪانيءَ مثل ٿي ويندءا" افسانه نويس سوچڻ لڳو.

روٽيءَ جي ٻيجل سلائيس، اوير واري ڪانو ۾ اڇلائي

اسماعيل سومرو جيئن اڳيون چوڪر ۾ [illegible] [illegible]
ڳوري نهاري رهيو هو، جڏهن جولندو هجي "ڏسو [illegible]
" ۽ چوڪر ٿلهو ساهه پوريو. [illegible] اسماعيل سومرو تي جڏهن [illegible]
ان جي دل ۾ خيال آيو ته هو چوڪر ڪجهه پاڪ ٿي چوي " [illegible]
ٿلهو ساهه ورتو پوريو؟ تنهنجي [illegible]
[illegible]

[illegible] چوڪر [illegible] ان جي اسماعيل چوڪر کي [illegible]
[illegible] چوڪر پنهنجو پورو زور لڳائي رڙ ڪئي.

"[illegible]" [illegible] رڙ [illegible]

"[illegible] (ڪار ڏني) ڪي،" رانڊي الدران روئي رڙ ڪئي.

"[illegible]" ۽ چوڪر [illegible]
ڪڍي هجيس.

[illegible]
[illegible] ڏاڍو ڏاڍا، ۽ [illegible] لڳو، جڏهن جو
هجي "سمجهو ها تي ڪي؟ ...... ڪو ته ڪرين؟ ... [illegible]
[illegible] جي ڪي چوڙي ڏنائين.

چوڪر [illegible]
[illegible]
[illegible] "[illegible]"

[illegible]
لڪري، هو ٿولندو ڳايولندو گهر ڏانهن هلڻ لڳو.

ڏاها!

ڏاها! پراڻي چوکي تي ٻاڻ نه ٻلاءِ، ڪجهه پنهنجو [illegible] ٻلاءِ،

ٻاهر جي هر هڪ ڳالهه کي چيڙي پوڻ ۽ ان تي اکيون پوري عمل ڪرڻ، پنهنجي عقل ۽ طبعيت سان ڏوکو آهي؛ ۽ پنهنجي ڪمزوري [illegible] جو ثبوت آهي. [illegible] قدرت چاهي ٿي، ته پنهنجي سر پنهنجي اصولن مطابق اسرڻ گهرجي.

مان توکي خاطري ۽ سان چوان ٿو، ته جنهن تي پنهنجي دل ۽ ذهن جو ثبوت هجي، سهڪي ۽ صحيح سمجهي، پاڻ قبول ڪر، ۽ استعمال ۾ آڻ ان جي خلاف جيسين ڪافي ثبوت نه مليو آهي؛ ڇاڪاڻ ته ان کي رد ڪرڻ حماقت ۽ جهالت نه آهي ته ٻيو ڇا آهي؟ ۽ ساڳئي وقت جنهن تي ٻاهر جي ڇاپ لڳل هجي، تنهنکي يڪدم رد ڪرڻ نه کپائي، جيستائين ان کي رد ڪرڻ لاءِ ڪافي ثبوت نه ملي اچن.

(وويڪانند)

بهار، ١٩٥٥ع

بشير موريائي

زندگيءَ جو روپ

"جيل موڪيوس!"

[illegible] سڪت [illegible] جو [illegible]"

"ٻار ٻچا به اٿس؟"

"انهن جو خيال به ڪو نه ٿيس؟!"

"ڏاڍو ڪو چنڊال ٿو ڀانئجي!"

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

"ٻار ٻچا اٿس!" آن بزرگ شخص سوال ڪيو.

"شاباس، [illegible]

"هائو اٿس. [illegible] جواب [illegible]

"[illegible]

چيو، "تہ انهيءَ بدنصيب تي رحم ڪريو. ڪيس ٽالي [illegible]

"هو ڪنهن رحم جي لائق نہ آهي. هن کي [illegible]

ٻيو ڪو مَس ڪنهن رحم ڪري [illegible]

ڪندو رهيو. بزرگ [illegible] هو ٿي [illegible]

سوچيو، ڪنهن هن جيل ۾ [illegible]

پاليندو؟ گهر جي سنڀال ڪير ڪندو؟"

غوث بخش ڪجهہ دير سوچيندو رهيو.

"چڱو، توهان ستايو آهي، تنهنڪري ڇڏيانس ٿو."

"مراد وڏو ٿيندو، خوش رهندو نالي" [illegible]

لڳو. وري هٿ مونڇن، صدوري جي وجهو آيو.

"وري [illegible]

[illegible]

مزور ۽ منشي بيٺا رهيا.

[illegible]

نوري ديرڪان پوءِ هڪ مزور منڊل آيو.

"[illegible]"

هو مزور جي پيئان هوريان هلندو ويو.

"منشي صاحب، سيٺ جو حڪم آهي [illegible]

منشي صاحب هڪ [illegible]

ڪيو اڳولو ڪيو......"

[illegible]

جو حياتيءَ ڪان ڪڪ ٿيو آهين!"

صدوري ورائيو، "سائين، مون ڪان ته موت به ڪڪ آهي."

اٿي جيرندي، [illegible]

اڪتي هلڻ لڳو.

* * *

هو پريشان هو [illegible]

[illegible]

ڪهڙي وقت ته حڪو [illegible]

[illegible]

هيان جنت آهي [illegible]

[illegible]

صدوري جو خيال هو [illegible]

[illegible] زندگي برباد ته ٿئي ها [illegible]

[illegible]

اهو ڏينهن ڪندو منهنجو صدر پرنبو!"

هو اهو عملو ڪيئو ڪري [illegible]

هن سان ڪنهن شاديءَ وهانءَ [illegible]

[illegible] ملندي هئس، يا [illegible]

هئي. صدرو، پنهنجي زندگيءَ جي شروعاتي [illegible]

ڪي ڪو خيال آيو، يا پهن هاڙي وارن جي [illegible]

داخل ڪرائين [illegible]

ڪان [illegible] آيل تلخ مستان سان [illegible]

[illegible] ان سان ڪرتي موڪلي [illegible]

هن جڏهن پهنجي پهرين ... ماڻ جي ٽوڪ تي اُتي وڃي، ته ماڻس ... [illegible]

... لکين دعائون ڪيائينس، ۽ ... [illegible]

ايري آئي، ته پهنجي صدو جي شادي اُتس ماڻ ڏسي! هن ... [illegible]

هن ڪنوار جي ... تصوير نظر آئي. هن جي ... [illegible]

"اماڻ ۽ ... ڏي ..."

هن صدو ... تي پيار ۽ محبت سان ... هن ... [illegible]

هن ... جلد کان جلد ... ڪيرس.

[illegible]

ته ... ڪپو ...

[illegible]

* * *

هو جڏهن به ڪڏهن ... [illegible]

هو، ... [illegible]

... جي خيالي جار مان نڪرندي ...

[illegible]

۽ انهيءَ گهڙيءَ هن جي دل ۾ ... [illegible]

... هو.

"هن ويچاريءَ جو ڪهڙو ڏوهه؟" هو ... [illegible]

[illegible]

۽ منهنجي زال جو به ڪوئي ڏوهه ڪونه آهي!"

[illegible]

هن ... [illegible]

منهن مان اصلي ڳالهه نه سمجهي وئي."

"تڪليف وڌي وئي آهي" ... [illegible]

[illegible]

هو وري حڪيم فتح محمد جي دواخاني تائين پهتا هئا.

[illegible]

تيئن هوندي به ڪوشش ته ڪريان. من ڪو روح ۾ رحم اچيس"

[illegible]

۽ ليس سموري ماجرا ڪري ٻڌايائين.

[illegible]

روز جو روز اوهان ڪي ملندا رهندا."

[illegible]

جي، ٻين سڀني مريضن ڏانهن متوجه ٿيو.

[illegible]

حڪيم فتح محمد جي دواخاني ... [illegible]

"... [illegible]

[illegible]

هن جا [illegible] [illegible].

[illegible]

[illegible]

*　　*　　*

[illegible]

"حڪيم جي پٽس جو ڇا ٿيندو؟"

سوسٽي مهل محمد علي؛ اڄي هن جو در کڙڪايو.

[illegible]

"ڪيس جي پڇيائين؟"

هن ڪنڌ لوڏي "هائو" ڪئي.

"ڇا ارادو ڪيئي؟"

"پر، اها به ڪا پڇڻ جي ڳالهه آهي؟"

"ته پوءِ سوٽسان ڪڏهن ملڻ جو ارادو آهي؟"

*　　*　　*

[illegible]

ڪرائي رهيو آهي.

ان ڪان پوءِ صدرو هڪ عجيب ذهني ڪشمڪش ۾ مبتلا رهيو.

عبدل، ڪالهه ڪنهن لاءِ ڪهڙو ڪم ڪيو، ته صدرو جو وهم ٽٽي ويو.

"صدر راجا! پيءُ جو وڏو پڻ نہ هئو."

"هون" هن جي خيالن جو سلسلو ٽٽي پيو.

"هون جا پڇا، پيءُ [illegible]!"

"هون —— ها!" هو ڇرڪ [illegible] [illegible]

[illegible] ڪي حالي تہ ٻهاري ٿي [illegible]. [illegible] ويا.

ڪي پيءُ ڏيندي جيو.

"عرب جي پاڻهن تہ [illegible] [illegible]

صدرو چپ رهيو. سوچيندو رهيو.

"اڃاتي سو رهيا مون ڪي ڪيڏو نہ فائدو پهچائي سگهون ٿا؟"

[illegible]

صورت ۾ ڦرڻ لڳو.

[illegible]

[illegible]: "هو سوچي رهيو هو.

[illegible]

[illegible] ۾ اتري ٿوت آهي. اتري ......"

[illegible]

اصول

[illegible]

مزدور

رمش تي موتر [illegible] ، [illegible] ۽ جهاز، هوا [illegible] [illegible]
اهي سڀ ڪنهن تيار ڪيا آهن؟ ۽ انهن کي هلائي ڪير ٿو؟

اوهان جي محل ۽ ماڙيون، ڪنهن جي [illegible] [illegible]
هڪ هڪ سر تي ڪنهن جي ذرد جو داستان نقش ٿيل آهي [illegible]
جي جاه و جلال جو راز معلوم آهي؛ پر هڪ توکي نه!

اها مبارڪ ساعت جي [illegible] آهي، [illegible] [illegible]
رهيا آهن.

اوهين [illegible] [illegible] [illegible]
اوهانجي ڪم ڪار [illegible] [illegible]
کي ڪينداي، خون [illegible] [illegible] ۽ [illegible]
انسان سمجهان ٿو. مان ان جا نه ڪيت ڳايان ٿو.

[illegible]

[illegible]
ڪندا رهندا!

[illegible]
زمين پنهنجو ٻاڦ ان کي ئي حوالي ڪندي.

[illegible]
۽ زمين کي جيرڻ، ڪان پوءِ پيدا ٿي ٿي.

اڄ [illegible] [illegible]
اڀريو آهي.

هينئر سڀني غلط بندشن کي ٽٽو ڪريو.

فلڪ [illegible] [illegible]
۽ تارن تي [illegible] [illegible]
بنياد وڌو آهي.

سڀ انسان ڀائر! سين سڀ هڪ ٿالهي جا [illegible] [illegible]
حون دليون محسوس ڪن ٿيون، ڪويا هڪ جي [illegible] [illegible]

هڪ "ٿئين دنيا" [illegible] مقصدن [illegible] [illegible]
کي ڏسي خدا خوشي ۽ مان [illegible] [illegible]
پر شيطان [illegible] رهيو آهي، ۽ [illegible] رهيو آهي. ([illegible])

مضمون

علامہ [illegible]	علم ادب
محمد بلو	شاهه جي رسالي تي هڪ نظر
لوهي	عربي ادب ۾ "بهاريه" ڪلام
ڊاڪٽر بلوچ	سنڌي شعر تي هندي شعر جو اثر
حسام الدين راشدي	مير مائل جي بياض ۾ سنڌ جي تاريخ جو مواد

علم ادب

[illegible]

۽ آليدڙن تي ضرور پنهنجو نتيجو پيدا ڪري ٿو.

[illegible]

جنهن مان سموري علم ادب جي معنيٰ پيدا ٿئي ٿي

[illegible]

پڙهه ميڪارڻ. ڪرڻ اهو معنيٰ خيز اڪر هن طرح ادا ڪيو آهي [illegible]
هو بيرل تي تو [illegible] ڪي [illegible] [illegible]
معني ۽ به اهو لفظ ڪم ۽ [illegible] [illegible]
[illegible] " [illegible] [illegible]
ڪالهوني ڪالهه استاد، اديب مقرر ٿيندا هئا ته پار چڙهن [illegible]
ٿي ته هن جي تاديب شروع ٿي. تاديب ڪا [illegible]
حافظ جي هڪ سٽ ياد ٿي اچي:

"[illegible] علم [illegible]
هر ڪه را [illegible] ادب [illegible]"

— ۽ [illegible] حون [illegible]:

"[illegible]
[illegible]
[illegible]
بي ادب بي رنگ [illegible] آبرو است.
نوجوانـي را [illegible]
روز من تاريڪ مي [illegible]"

"اديب بي ادب" سو اهڙوني مضحڪ [illegible] آهي ۽ [illegible]
"شعر" لفظ جي معنيٰ عربيءَ ۾ آهي [illegible]
"Perceive". شاعر جي [illegible]
آهي جنهن جي معنيٰ آهي "Maker". جيڪڏهن [illegible] لفظ جو پارسيءَ ۾ ترجمو ڪ
ڏيندو "صنعت گر" [illegible] "[illegible]sman".
يورپ ۾ هينئر جيڪڏهن ڪو شعر تتبع تي [illegible]
[illegible] ته انهن سمجهيو تو [illegible]
ته پيدا ڪئي ته بي جان شعر [illegible]
[illegible] هينئر شعر جي حقيقت [illegible]
[illegible] آهي: ۽ [illegible]
[illegible]

"آترا ڪه خوالدي استاد، گر بنگري بتحقيق
صنعت گريست اما، طبع روان نه دارد."

هتي هو "صنعت گر" ۽ "شاعر" جي معنيٰ کي متعين ٿو ڪري.
شاعر ته ٿيو، پر حقيقي انسان جي مقدار جو غرض به اهو آهي، جيئن [illegible]

"حيات چيست جهان را اسير جان ڪردن."

"It is the soul that body makes" ۽ [illegible]
شعر جي پڻ حقيقت هو خيال [illegible]
بمصداق هن جي ته "[illegible]" ۽ [illegible]
حي مقولي جي [illegible] اچن ٿا:

"حباب چيست جهان را اسير جال ارزن،

تـو خود اسير جهاني،

هئڙ اسين انهيءَ نتيجي تي پهتاسين ته جيئن انسان جو علم ...

[illegible]

... ڪوشش جي ... [illegible]

... بلند جو سرود، ... [illegible]

... جي جاءِ انسان جي ... [illegible]

تنهن جو جيو آهي:

"جو ترنر تو ڪربان جو تو ڪربان مستيءَ پر،"

ڇاڪ ته اهو آهي ته انسان وٽ اهي مست رهباڻي ڪوڙه.

"افسوس! ڪز قبيله مجنون ڪسي نه ماند."

[illegible]

... مبارڪ ذهن جو موقعو پيدا ٿيندو:

"وريتيون ورون آءٌ نه ورندي ور ري،

جنڌي من جبل جـو تالکهينديس تـرو،

جتن ســاڻ ذرو، تنهن تيرو نـه ٿيو."

... مضمون تي:

"جـر ڪيئوا جهان ۾ لـرري ۽ لـاري،

پري جـن پاري، آءٌ تـه جيندي آن ري."

[illegible]

... ڪرڻ ...

هندستان ۽ پاڪستان جي موسيقي ... [illegible]

... چار راڳ ۽ رڳڻيون ... راڳ آهن، ... [illegible]

... تحقيق جو ... آهي. شعر ۽ موسيقي ... [illegible]

... آهن، ۽ دل سان تعلق رکن ٿا ... الفاظ ... [illegible]

ڪي، تنهن ڪي موسيقي ۽ شعر [illegible] منجهي، موجوده يورپي [illegible]
حاصل ٿيي [illegible] صديءَ [illegible] وڏو آيا. [illegible]
ڪيمي [illegible] ڪري پهنجي يڪنگيءَ جو ثبوت [illegible] باخ [illegible]
[illegible] باخ [illegible]
[illegible] باخ [illegible]
[illegible] موسيقي [illegible]
عربن جيڪو مادو يورپ ۽ آندو انهيءَ تي ٻڌل آهي. [illegible]
[illegible]

[illegible]

ٻالي سورو حقيقت کان بعيد ۽ [illegible] آهي

هڪڙي هڪڙي لفظ جي [illegible] قسور جا اها [illegible] استعمال ٿي ڪري، تنون کي ڪيترو نقصان ٿو پهچي، تنهن جو [illegible] جو اصل جي نهايت محبوب شاعر اقبال هڪ يو [illegible] ڪيترو [illegible] ڪيو آهي تنهن جو اندازو اوهير [illegible] "خودي" [illegible] ڪنهن ٻار جي وات ۾ آهي، [illegible] "بي خودي" اقبال لکي [illegible] "خوديءَ" [illegible] ڪري جوانن کي، [illegible] "خودي" مذہو جا منزل "خوديءَ" ۽ "بي خوديءَ" [illegible] استعمال، ۽ نه سنڌس سمجهه [illegible] "خودي" [illegible] معنيٰ "پاڻ" ٿي ڪري [illegible] جي مصلحت ٿو ڏئي:

"[illegible]"
"پاڻان [illegible]"
"[illegible] رانيان [illegible]"
"[illegible] تڪبر جو"

خود اقبال جوان [illegible] خودي [illegible] خدا کان لاڙ ڪيو. سنڌس بهتر غزل، [illegible] شعر [illegible] طبيعت جو معيار هو، تڏهن ٿو چوي:

"مين جيتي تنگ تها ڪ تيري جلوه پيرائي نہ تهي،
جو نمود حق سے مٺ جاتا هے وه باطل هون مين."

مهراڻ

[illegible]

... صرف انسان ۽ ... [illegible]

... جي ... ۾ ... جي اهڙي ساڃاهه ڪري:

[illegible]

... جو اهو ڪا شيءِ موجود آهي ...

... ٿي جنهن حالت ...

... ڪنهن به صورت ...

[illegible]

هن جڳهه "[illegible]"

[illegible] ... "خودي" لفظ جي ...

[illegible] ... ظاهر آهي ته سنڌي ...

[illegible] ... ٿي پيو ... معني ٿي پئي ...

خودي ۽ بيخودي ... ٿي خودي [illegible]

... آهن، پوءِ خودي وري بيخودي ... ڪهڙي ...

جو استفسار هن طرح ٿو ڪري:

"انفرادي حالت ۾ خودي ... [illegible]

[illegible]"

[illegible] ... خودي ... وڏائي جو بنياد آهي ... [illegible] ... ويچارو ... تصور نه ڪري.

"... خودي ... [illegible]
... ڪرڻ خودي"

[illegible] ... ضرورت محسوس ڪئي ٿي ... سنڌي ... ٿو وڃي ته پوءِ ... طاقت ذهني ... پهچائي ٿي.

[illegible]

"دلي ار كف نهادم دلبري نيست،
متاع داشتم غارت گري نيست،
درون سينه من منزل كير،
مسلماني زمن تنها تري نيست"

[illegible]

"لاتزروازرة وزر اخرى"

[illegible]

[illegible] Uniqueness [illegible]

[illegible]

"اين همه ... است و ... است و ... "

ذي!

[illegible]

[illegible] سڪيهان.

[illegible]

(...)

عبدالڪريم سنديلو

[illegible]

[illegible]

اچوڪي [illegible]

[illegible]

۾ واقف ڪندا.

(١) [illegible] زلف ڪيس زاف،

[illegible] ڪاڪل ڪاف [illegible] ڪي.

(جلد پهريون، صفحو ٩٨)

[illegible] ڊاڪٽر ٽرمپ صاحب [illegible]

[illegible] ديوان ليلارام [illegible]

[illegible] ڏکين لفظن جي معنيٰ [illegible]

[illegible]

(ڏسو ص ١٠٢، مسٽر ليلارام جي ڪتاب جو)

[illegible]

[illegible] آهي. ان صاحب "[illegible]" لکيو آهي. واضح [illegible]

[illegible]

[illegible]

آهي، ۽ بيت جي معنيٰ هيٺن ٿيندي!

[illegible]

جهڙا گُل گلاب، انهيءَ ڪان اعليٰ ٿيڻ،
سي ميڻ ڏهن دوست جي، سحر ڪيو مهتاب،
ڪيس سان ترهب جي، جا ڪارڻهن بجدي دان،
ڪن پا دس وڏاندرا، صابر جني سرحاب،
ظاهر اڪتان زاب، اجي ڪونه عجيب جي.

[illegible]

جا مٿي ڏيکاري وئي آهي.

(٢) ڪُنڊ ڪي گهمُيل ٻون تارن ۾ تِرون،
هٿي حاڪمن ڪي زور پريون زيرون،
ڪاڪ ڪنڌيءَ تيرون، سو پرڏيهن حون.

(جلد ٽيون، مومل راڻو، ص ٠٠)

[illegible]

شاهه جي رسالي جي ڪن نسخن ۾ [illegible]

۾ ڪو خاص تفاوت ڪونهي. [illegible]

[illegible] وغيره. ان اصول موجب [illegible] ٿيندو.

[illegible] "کهمر" [illegible]

[illegible] "کهمر" [illegible] آهي [illegible]

ڌاتوءَ يا [illegible] "کهمر" [illegible]

پوندو هو [illegible]

[illegible]

شاهه جي همعصر، جوکيسر ٽري، به ڪيترا اهڙا بيت چيا آهن، جن ۾ "کهمر" ۾ "شهر" جي معنيٰ ۾ استعمال ڪيو ويو آهي:

[illegible]

ڪي ڪيا، ڪي ڳيا، ڪي [illegible] ڪيو،

[illegible] جيون آيون [illegible]،

[illegible] ڪي [illegible]،

آهي [illegible]، [illegible] ساربان سوسرا.

[illegible]

مٿن چڙهي ويون اچن.

[illegible]

[illegible]

جون جيون مشهور هيون.

جتي جيسلمير جي اندي اوسادن.

(٣) کهوربندي کهور ٻيا، اگهور کهوربانون،

مهڪر ساربانون، ملاحن ته متراءِ. (سر کهاتو)

[illegible] "اگهور" [illegible]

"اگهور" [illegible]

"کهور" [illegible]

[illegible] آهي [illegible]

جي معنيٰ [illegible]

آهي "خوفناڪ."

اگهور ([illegible]) [illegible]

[illegible] خوفناڪ، [illegible]

[illegible] "اگهور کهوربانون" [illegible]

ڪن وغيره معن) ڪونهي [illegible] هولناڪ سمنڊ جو مقابلو ڪيو.

اکوري عشق جا اوتيو سرابون،
پالا پٽ پيو چالاهين [illegible]

([illegible] ڪل ١٣٦ صفحو)

اکوري عشق [illegible] اهو عشق [illegible]
ڪي سمجهي [illegible] "اکوري" [illegible] "هولناڪ" آهي [illegible]

(١٥) ڪنهن ڪست سکن، چاڻ جسي چاهه پئي،
هندو حيرت ۾ پيا، لالسي لال لين،
چوڏس ماه چنڊ جئن، وجهون وهن،
لوچن تا لطيف چئي، [illegible] لئي [illegible]،
ڪسر قريبن، سنباهي ساڻ ڪيا.

(سر مارئي ۾ داستان)

[illegible] "هندو" لفظ تي اختلاف آهي [illegible] جيڪي [illegible] رسالا موجود آهن، تن مان ڊاڪٽر ٽرمپ [illegible] هي، جنهن تان ڪيٺو ڪري [illegible] اتارو ڪيو آهي [illegible] آهي، جنهنڪري لفظن جي معنائن ۾ [illegible] اختلاف [illegible] تنهنجي سادو عام ۽ شين [illegible] پيش ڪرڻ جو [illegible] هي [illegible] شخص جون معنائون [illegible] ڪري [illegible] ٿي [illegible] جا [illegible] اهي [illegible] آهي [illegible] مخفي نه آهي.

ڊاڪٽر ٽرمپ جو ساڳيو "هندو" لفظ [illegible] "هندو" [illegible] "ن" ساڪن، "د" [illegible] "ث" [illegible] جاو [illegible] ڊاڪٽر ٽرمپ [illegible] صاحب "هندو" ڪري [illegible] غلطي ڪا آهي ته ڪهڙي جا آهي؟

[illegible] شخص [illegible] قابل [illegible] هي، جيئن "هندو" [illegible] مرزا صاحب هن طرح رقمطراز آهي:

هندو [illegible] (فارسي [illegible] "هندو" [illegible]) [illegible] ڪارو هو [illegible] صاحب [illegible] آهي [illegible]

محبوب جا لب اهڙا ته ڳاڙها هئا، جو وارن جي زور ڪارا هئا،
[illegible]
[illegible]
وڏيڪ هو.

ڪي صاحب شايد وجان ئي ايون معنائون ڪن،

[illegible]

ني ڏسي، حيران ٿيو موزون ته [illegible]

[illegible] ماڻ پنهنجو [illegible]

[illegible]

چو [illegible]

([illegible])

[illegible] واسيڪ ويڙهيانون [illegible]

[illegible] ويڙهيانون يعني سنواريانون.

جيڪڏهن رساني ڪان ٻاهر نظر ڦيرائي ته [illegible]

[illegible]

[illegible] آهن".

[illegible]

ڪير تو ويٺو اڳو اونهو وجي!

[illegible]

[illegible] معنيٰ [illegible]

"هندوره" جمع "هندوا"، معنيٰ آهي: هڪ قسم جو [illegible]

[illegible] طرح [illegible] زمين [illegible]

[illegible]

هندوو ([illegible]): [illegible] هڪ قسم جو

[illegible]

[illegible]

ماڻ تشبيهه ڏين ٿا:

[illegible]

[illegible] (جلال)

جلال [illegible] "هندولو"، محبوب [illegible]

([illegible])

[illegible]

[illegible]

سليمان جوئي [illegible]

وڌيڪ ڳاڙهو آهي [illegible]

[illegible] واضح ٿي [illegible]

[illegible]

ڪر آهي [illegible]

[illegible] طرح [illegible] هلي [illegible]

[illegible]

[illegible] شاهه صاحب [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ڪي [illegible]

[illegible]

[illegible]

خونريزي، سفاڪي [illegible]

[illegible] اخلاق انسانيءَ [illegible]

[illegible] لڪن خدا جي [illegible] گناهه ٻڌن کي تباهه ڪري

[illegible]

[illegible]

عربي ادب ۾ "بهاريه" ڪلام

[illegible] ٿيو آهي، هت ان قسم جو هڪ مضمون جو [illegible]

[illegible]

جي [illegible] ۽ [illegible]

ته عرب جي جغرافي حيثيت ڪري، رب جي [illegible]

زمين ڪانه آهي، جا عجمي بالخصوص [illegible]

اهو آهي جو دور جاهليت ۾ عرب [illegible] ۽ خانه بدوش هئا؛ شهري ز[illegible]

۽ متمدن ماڻهن واري [illegible]

گرم جهولن ۽ ٺوڪند [illegible] ۾ "بهار" جو تصور اگر پيدا ٿي سگهي ٿو، ته اهو انهن

[illegible] آب و هوا جا ٻاليل هئا، ۽ جن جو

[illegible] هئا ۽ [illegible] طور زندگيءَ جا ڪجهه

[illegible]

ٿي لڳي، الو [illegible] ۽ تازي [illegible]

[illegible] جو تاج ڏسي ۽ دل ٿي [illegible]

[illegible] "بهار" [illegible]

[illegible] هئي. ان ڪيف ۽ خمار کي ياد ڪندي عجون

هن؛ انهن مري جمال عرب [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

جاهليت جي شاعري: [illegible]

[illegible]

[illegible] فراموش ڪري

[illegible]

[illegible] ڳل و بلبل [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

... سکهجي ...

[illegible]

... شاعريءَ ۾ "موسم بهار" جي ...

... ١٧ ...

[illegible]

... رهي ٿو سگهجي.

[illegible]

نجد جو بهار

[illegible] نجد، عرب جو [illegible]

... العاشقين، حضرت قيس عامريءَ جو وطن مالوف ... [illegible]

۽ معشوق [illegible] ان سرزمين جي عشق [illegible]

۽ اهو جوڙو فارسي، عربي، اردو [illegible]

رومي، جامي، حافظ، غالب، ۽ [illegible]

بيان ڪيو آهي، ۽ [illegible]

[illegible] شاعر، بهار [illegible]

هو، جنهن جي حسن [illegible]

جي نوراني چهري ۽ [illegible]

زبان تي جاري ٿيا:

[illegible]

[illegible]

[illegible]

"[illegible]

زندگي، معصوماڻ نغمو (رزي)، ۽ عاشقاڻ [illegible] مستان نجد جو لطف [illegible] جي اهڙي ڪيفيت [illegible]

[illegible]

ابر و باران جي [illegible]

"[illegible] ابر و باران جي ڪيفيت [illegible] ڪري:

"اي دوست، [illegible]

ابر [illegible] آسمان، [illegible]

[illegible] ڪري [illegible]

با ڪهڻ [illegible]

[illegible]"

ان طرح اڳتي هلي امرءالقيس چوي ٿو:

"آسمان ۾ بجلي [illegible] معلوم ٿي ٿئي [illegible] [illegible] رنين جهنو پيو آهي، ۽ [illegible] طرف [illegible] هڪ ڊل [illegible] ۾ اتري [illegible] اهو [illegible] ڪڪر [illegible] ڪوه [illegible] [illegible] رهنو هي [illegible] بارش جي آهر وقت [illegible] [illegible] آدمي [illegible] ڌاري دار، ڏڪوس [illegible] سان ڪارو [illegible] ڏيکون [illegible] اهي، ان [illegible] بوءِ صحراي غبيط ۾ بارش [illegible] سامان [illegible] جيڏ هي، جنهن [illegible] رنگ رنگي گل ڦل ۽ ساوا ساوا پوٽا، ۽ [illegible] جمي بيٺا هن: اهو نظارو اهڙو ٿو معلوم ٿئي جڻ ڪو يمني سوداگر [illegible] اهي، ۽ [illegible] سان ريشمي ڪپڙن جون ڳٺڙيون آنديون اٿس، ۽ [illegible] قيمت تقيس، ۽ رنگين پوشڪون هڪ هڪ ڪري پٽيون اٿس [illegible] واديءَ [illegible] مڪا پکي ته ان صبح [illegible] مست ۽ بيخود نظر آيا آهن، جڻ ته کين ڪو تيز شراب پياريو ويو آهي."

امرءالقيس [illegible] ۽ باران جي [illegible]، گل ڦل جي رونق ۽ پکين جي [illegible] ۾ [illegible] جي ريشمي ڪپڙن ڪپڙن ۽ پکين جي شراب پيئڻ [illegible] ابر ۽ باران جي [illegible] دلڪش ۽ صحيح تصوير ڏني آهي.

طرفہ ۽ لبيد— امرءالقيس [illegible] طرفہ بن العبد، عرب جو [illegible] [illegible] [illegible] جنهن [illegible] گهٽا [illegible] آهي [illegible] حسن ۽ خوبصورت شعر چوڻ [illegible] مشلامل خصوصيت [illegible] گهٽا کي ڏسي مست ۽ بيخود [illegible] [illegible] شعر [illegible] ادب [illegible] نوجوان [illegible] [illegible] [illegible] شعري [illegible] [illegible] مستقل [illegible] برسات جي رات [illegible] ڪري چوي ٿو:

و تقصير يوم الدجن والدجن معجب
ببهكنة تحت الطراف المعمد

يعني، "خوشگوار ۽ [illegible] [illegible] اداس ۽ [illegible] [illegible] ۽ حسين ۽ جنهن دوشيزه [illegible] اهو [illegible] هڪ [illegible] ۾ [illegible] [illegible]" خوش اخلاق ۽ حسين جهڙي دوشيزه سان [illegible] ۽ [illegible] کهڙو نه دلفريب ۽ مست ڪن آهي.

سبعه معلقه جي شاعرن [illegible] لبيد بن ربيع العامري مشهور شاعر [illegible] مسلمان ٿيو هو. اهو شاعر سبعه معلقه جي قصيدي جي ابتدا ۾ محبوب جي [illegible] [illegible] جي منهنجي وچڙ تي هن طرح [illegible] نوحو ٿو ڪري:

"[illegible] ۽ [illegible] اثار [illegible] [illegible] بهار جي خوشگوار [illegible] [illegible] سيراب ڪيو هو، جنهن سان [illegible] ڪوڪ [illegible] شامل [illegible] ۽ [illegible] شام مسلسل [illegible] وسدا رهيا آهن، ۽ [illegible] زوردار [illegible] ڪري رهي آهي."

شاعر، معشوق جي شهر جي برباديءَ [illegible] بهار جي خوشگوار بارش ۽ [illegible] ڪرڪن جي [illegible] بيان ڪري، جذبي ۽ قدرت ڪان ڪم ورتو آهي.

[illegible]

[illegible] تن ، نو موال عرش ... عران تي ڪهڙو اثر ڪيو هوندو؟

[illegible] نها آفرين شاعريءَ جون [illegible]

[illegible]

[illegible] آهي: منظر قدرت جي ڪدورتن لاءِ عجيب [illegible] آهي!

عسوتي ابو حسن

مشهور شاعر [illegible] الوحش [illegible] ابن ڪرمان آهي [illegible]

[illegible] عجيب ڪم آهن [illegible]

[illegible]

آهي، جو کو ڪرڻ راهه آهي. هي چمستان هڪ جامع مسجد جي [illegible]
[illegible]
[illegible]
سمبرن تي غطا ڦري رها آهن، ۽ [illegible]
هزارين انواع ۽ اقسام آهن."

[illegible]

ابوالحسن رماع

[illegible]

"موسم بهار [illegible]
ڪان پوءِ زمين سر سبز ۽ شاداب ٿي آهي، ۽ خشڪ [illegible]
[illegible]

وهي هليا!

"مڪر موڻ ڪي انهن ڪلن ۾ [illegible]
[illegible]
خوش لڳن ٿا! دراصل ڪلن [illegible] جي بلندي
تان وسي ۽ آفتاب جي نفيس روشني ۽ نرم ڪري اهي."

[illegible]

ڪلام مال پيش ڪجي ٿو.

ابن رشيق ۽ بهار

[illegible]
لاءِ وجهه ٿاز آهي، جنهن ۾ شاعر، شعر جي ماهيت ۽ تنقيد متعلق محققانه ۽ عالمانه بحث ڪيو آهي.

[illegible]

[illegible]

...... اڏيا دلفريب ۽ ڪيف زا نطارا ڏٺا آهن. باشن ۽ حوش [illegible]

[illegible]

رخسار جي ڳاڙهاڻ جهڙي آهي!"

[illegible]

سندس لباس لاجوردي هو."

[illegible]

لاءِ هن طرح مضمون آفريني ڪئي آهي:

[illegible]

جوان جي ڇهن تي ڪا مس لڪل هجي!"

[illegible]

ڪئي آهي.

[illegible]

ڪا خبر ڪالهه تي رهي!"

[illegible]

چڙ زبرجد جي آسمان تي عقيق جا تارا چمڪي رهيا آهن."

ابن رشيق جي انهن چند منتخب شعرن مان سندس [illegible] صنعت نگاري ۽
جو بخوبي اندازو لڳائي سگهجي ٿو، ۽ اهو به پتو پوي ٿو ته [illegible] ڪهڙو
[illegible]
[illegible]

ابن المعتز جو انداز بيان

[illegible]
[illegible]
قدم اڳتي وڌيو آهي. سندس چوڻ آهي:

كانما النارنج لما بدت ـ صفرته في حمرة كاللهيب
وجنة معشوق راى عاشقا ـ فاصفر ثم احمر خوف الرقيب

يعني "[illegible]
هجي، تڏهن ان محبوب جي رخسار وانگر آهي، جو عاشق کي [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] شهزادي جي [illegible]

وكانما النارنج [illegible]
[illegible]

يعني: "[illegible]
[illegible]
۽ هيٺ نه ٿا ڪرن!"

[illegible]

[illegible] شاعري، جو خيامي رنگ

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
دنيا جي هر نوجوان جي دل ۾ موجزن ٿئي ٿو. ابن رشيق فرمائي ٿو:

"اي دوست، [illegible]
ٿي، ۽ [illegible]
[illegible] متعهد [illegible]
۽ ڪيفيت کي جذب ڪري ۽ ختم ڪري ڇڏي!"

[illegible]

ٻلسري جي تعريف:

"ٻنسري" جي تعريف ۽ توصيف لاءِ صوفياءِ ۽ شاعرن موسيقيءَ [illegible] "ڪرشن جي ٻين" جي رنگ رچايا آهن، ۽ رومان جيز داريخي والعت ٻيه [illegible] "نئي ۽ ايستان" [illegible]

[illegible]

ڪلام موجود آهي.

[illegible] اشرف [illegible]

ابن اشرف فرمائي ٿو:

"[illegible] ان زمين [illegible] سرڪش [illegible]

ڪاٺ مان پيدا [illegible] ان [illegible]

[illegible] وقت ان تي [illegible] خوش [illegible]

[illegible] سگهي وٺي آهي، [illegible] خوش [illegible]

[illegible] نفس [illegible] سان، [illegible]

۽ پنهنجي ڪمالات موسيقي جي اظهار لاءِ [illegible]

[illegible] جي ان [illegible]

[illegible] مقالي ۾ [illegible]

[illegible] سگهندو، [illegible]

۽ پيش ڪندس.

[illegible]

جي [illegible]

[illegible] الله، ([illegible] الله [illegible]) [illegible]

۽ [illegible] جي [illegible]

زندگي بسر ڪري [illegible]

[illegible] ڪاڻ نڪرلدي! (علامه اقبال)

ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ

سنڌي ۽ هندي شاعريءَ جو [illegible]

(قسط ٢)

٣- 'سنگار رس' يعني 'هندي عشقيه شاعري' جو سنڌي شاعريءَ سان لاڳاپو

[illegible] هي دؤر، هندوستان جي [illegible] حڪومت ۽ هندن ۽ مسلمانن جي [illegible] [illegible] صوبن ۽ ماڻهن جي [illegible] [illegible] ۽ فضل، حڪمت ۽ هنر جي [illegible] حسن [illegible] جي ۽ جهڪائي ۽ حسن [illegible] [illegible] مصوري، موسيقي ۽ شعر [illegible] [illegible] حسن محبوب کي [illegible] [illegible] جو [illegible] دؤر [illegible] [illegible] شاعري [illegible] [illegible] جي سان [illegible] [illegible] هندي شاعريءَ [illegible] ڪڏهن ڪي محبوب جي حسن ۽ [illegible] [illegible] مثلا [illegible] محمد [illegible] [illegible] هندي شاعريءَ [illegible] [illegible] "سنگار رس" يا عشقيه شاعري، هندي شاعرن [illegible] [illegible] شاعريءَ [illegible] [illegible]

[illegible] ان [illegible]

[illegible] شاعريءَ لاءِ لهاڻ نسي مراقق زمين ۽ ميدان بنيل جن ۾ حسن آواز شاعرن دل کولي [illegible] [illegible]

* مهراڻ جي اڳئين [illegible] (١٩٥٥ع) ۾ سنڌي شاعريءَ ۽ هندي شاعريءَ [illegible] [illegible] ۽ ان بعد "پڪتي شاعريءَ" [illegible] [illegible] ۽ هندي شاعريءَ جي [illegible] "عشقيه شاعري" (سينگار رس) ۽ سنڌي شاعريءَ جي [illegible] جي [illegible] ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي وئي آهي. (ن-ب)

[illegible]

تدبير ڪيو ويو آهي. مسدس شعر جا مثال ملاحظه ڪجن:

بورش بهار سنبهار هي [illegible] تن سڪندر
سودي باق ته دهر برس سوهاتن ڪي بهار

[illegible]

نيتا ليڪ تـ مان هي ڪتو ڪهو سمجهائي
تن من هارے هو هنس تن موڻ ڪيا بهائي

[illegible]

[illegible] نواب عبدالرحيم خان خانان جهڙو [illegible] شاعريءَ [illegible] (۲) [illegible] (۳) ڪنڪ [illegible] (۵) [illegible] "سنڪر ڪوبرتن" آهي. [illegible] شاعريءَ [illegible] "سالم ليلى" نالي مسدس [illegible] ڪتاب [illegible] سيد عبدالحي [illegible] تهن سنه ۱۵۰۱ع ۾ "الڪ دربن" ۽ سنه ۱۷۳۱ع ۾ "وس پربود" نالي [illegible]

[illegible]

آهي "انهائي [illegible]" [illegible] جماليات (Aesthetics) جي [illegible] طرح شاعريءَ ۽ ناٽڪ جي [illegible] جي مصنف "بيراتيل [illegible]" [illegible]

[illegible] محقق [illegible] صاحب [illegible]
[illegible] صاحب [illegible] سنسڪرت [illegible]
[illegible] هڪ [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible] موهيندڙ ظاهري اسباب سندس محبت کي
[illegible]
[illegible] سندس [illegible]
[illegible]
[illegible] "مستقل" [illegible]
"محرڪات" [illegible]
[illegible] ڪيفيات) ان [illegible]
[illegible] "متغيرات" [illegible]
محرڪات، اثرات ۽ متغيرات [illegible]
مستقل [illegible] هڪ غير محدود [illegible]
[illegible] ان وقت [illegible]
[illegible] مستقل [illegible]
(١) عشق (٢) [illegible] (٣) رحم (٤) [illegible] (٥) [illegible] (٦) [illegible]
(٧) [illegible] (٨) حيرت ۽ (٩) سڪون [illegible] "رس" [illegible] سنسڪرت
(١) شرنگار رس (٢) هاس رس (٣) ڪرڻ رس [illegible] رس (٥)
[illegible] رس (٦) ڀيانڪ رس (٧) [illegible] رس (٨) [illegible] رس ۽ (٩) شانت رس
[illegible] مطلب [illegible] مستقل [illegible] "رس" [illegible]
[illegible]. (ص ص [illegible])

[illegible] on Poetics occurs for the first time [illegible] as a subordinate [illegible] in chapter XVI of the Bharatiya Natyacastra [illegible]. It develops [illegible] doctrine of sentiment, *Rasa* with its eight subdivisions as erotic [illegible] pathetic and those of horror, heroism, fear, disgust and wonder [illegible] condition of mind of a spectator of a drama, or [illegible] the hearer or reader of a poem [illegible]. A History of Sanskrit Literature by Keith Oxford University Press, London, 1953, page 27.

[illegible] مولوي حبيب الرحمان [illegible] B. A [illegible] M. A [illegible]
[illegible] سنڌ يونيورسٽي ڪاليج [illegible]
[illegible]ھ/١٩٣٠ع ۾ شايع ٿيو.

٣- مٿي ڄاڻايل ڪتاب جي ص [illegible] اسانجي [illegible] "رس" [illegible]
پڻ تجربي مان معلوم ٿئي ٿو [illegible]
معنيٰ ته ذوق رسو مان [illegible]
مٿي بيان [illegible] آهي [illegible]
بيان ٿيل آهي تجربو ٿي [illegible]
"رس" جو اصلي جوهر [illegible] آهي [illegible]
رس هٿ گهرجي" (ص ص ٦٠-٦١).

٤- [illegible] جي ڪتاب "[illegible]" [illegible]
[illegible] "[illegible] بشند" ۾ [illegible] موجب [illegible]
چڪڻ [illegible] "رس" ۾ [illegible] مسرت [illegible] آهي [illegible]
ڪري "شرنگ" ۾ جدا ڪي "رس" جو بالڪل [illegible]
شاستر (فن شاعري) جي ڪتابن "ڪاويه پرڪاش"، "رس [illegible]"
"ساهتيه درپن" وغيره ساڳي نظريي جي [illegible] ٿي، جڪڏهن
سمجهيو "رس" ۾ [illegible] مسرت جو [illegible] ڪيو ويو
پڻ "برهم سوتر" (ويدانت فلسفي جي [illegible] جو [illegible]
جو "شرتين" تي بڌل آهي، [illegible] خدا ۾ [illegible]
مسرت آهي چاڪاڻ [illegible] "[illegible]" جو [illegible] ڪرڻ
استعمال ڪيو ويو آهي [illegible] "رس" جي [illegible]
مطابق سنسڪرت جو هيءُ [illegible] آهي [illegible] "[illegible] شاعري
۾ محبوبت دريعي [illegible] مسرت جي [illegible] "رس" آهي" (ص [illegible]
جذبين (محبت، بهادري [illegible]) عملي [illegible] شاعريءَ [illegible]
مصنوعي محرڪات، اثرات ۽ [illegible] [illegible]
هوندا) جي آڌو بيش ڪجي ٿا، ته [illegible] وحدت نما احساس [illegible]
حاڪاڻي هڪ قسم جو عالم محويت ۽ تحير پيدا ڪري ٿا. ان محويت جي
عالم ۾ شاعرانه تجربو هوندي [illegible] جي [illegible] جو [illegible]
"مسرت ربانيءَ" سان [illegible] ٿي ۽ [illegible] "رس" آهي (ص [illegible])

'رس' جي معنيٰ ۽ ماهيت بابت مٿين نظريات [illegible] رس [illegible]
۾ سنسڪرت جي جمالياتي فڪر جي دائري ۾، 'فن شاعريءَ' جي [illegible]
[illegible] جي تشريح ٿيل آهي، ۽ 'رس' جي معنيٰ ڏيڻ [illegible] واضح [illegible]
مدريءَ آهي ۽ ساڳيءَ معنيٰ ۾ سنڌي زبان ۾ پڻ "رس" [illegible] استعمال [illegible]
'رس' جو پيدا ٿيڻ، 'رس' جي [illegible] جو پيدا ٿيڻ آهي، ميوءِ ڪري [illegible]
ته 'رس پيدا ٿيو'. سنڌيءَ ۾ چوڻ آهي 'رس لڳڻ' سنڌيءَ ۾ اهو اصطلاح [illegible]
استعمال ٿئي ٿو. هوندا ته "ملاني [illegible] ۽ [illegible] رس [illegible]"، [illegible]
(ڪانيڊا) جو رس لڳو" ساڳيءَ طرح [illegible] جي [illegible]
ان ڪي مجازاً "رس پري محفل" يا "رس ڀري رهاڻ" چوندا "[illegible]"
اوتا" ساڳيءَ معنيٰ ۾ سنڌي جا عام مروج اصطلاح آهن. اهي [illegible]

سنڌيءَ ۾ لفظ 'رس' جو [illegible]

'رس' جي [illegible]

جي، جنهن جو مقصد [illegible]

جدا جدا ٿالهن مان ٺهيو ويو آهي، مگر حقيقت ۾ 'رس' [illegible]

(Sentiment [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] "شرنگار رس" [illegible]

[illegible] تعبير ڪري سگهجي ٿو [illegible]

[illegible] جي پوڻ ڪي جنهن [illegible]

رس ڪي عشق جو رس چئجي ٿو" (۱).

[illegible]

[illegible]

سمجهڻ ضروري آهي. "شرنگار رس"، "رس" جي فلسفي جي دائري ۾ اچي ٿو ۽

"رس" جي [illegible]

[illegible] آهي، جنهن جو تعلق هندي عشقيه شاعريءَ سان آهي [illegible]

[illegible] نفسياتي ڪيفيت آهي، جنهن ٿي شاعريءَ [illegible]

جي محرڪات، اثرات ۽ [illegible] علامتن جي [illegible]

[illegible] "شرنگار رس" هندي زبان ۾ هڪ شاعريءَ [illegible]

[illegible] عشقيه شاعري [illegible]

جي ذريعي "شرنگار رس" پيدا ڪري سگهجي ٿو.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

---

(۱) مولوي [illegible]

[illegible]

مثال ۾ "سنگار رس" آهي.

"رس" جي اصلي نظريه موجب، مرد (نر) نواڻي موهه (ميد):

[illegible]

"اساب" (عورت جي حسن ۽ سينگار) تائين محدود رهجي ويو، ۽ "[illegible]

[illegible]

جاني نظريه جي صورت ۾ قرار ڏيو.

[illegible]

(١) ايضاً (٢) [illegible]

١٩٥٢ع، ص ص ٢٣٠-٢٣١.

عورت جو ساڻس سينگار ۽ [illegible]

۽ سينگارين تصوير کي ذهن نشين ڪرائڻ لاءِ، [illegible] جي حسن کي چمڪائڻ لاءِ، ڪارگر ٿيندا آهن.

(١) ڪيف شون (٢) وجد محبت (٣) حوش [illegible] حسن (٥) رعنائي (٦) جمال (٧) محبوبيت (٨) [illegible] (١١) مماثلت يعني قد انداز، لباس، زيورات ۽ محبت [illegible]

[illegible]

شڪل شبيهه، چهري جي رونق، رفتار ۽ گفتار جي [illegible]

[illegible]

"سورهن سينگار" ۾ جي ڪو لکيو ته "سورهن سينگار" جي [illegible]

[illegible] (شرنگار شاستر) مگر "شرنگار [illegible]" جي [illegible]

جو مٿي بيان ڪيو آهي، عالم شباب ۾ جي [illegible]

[illegible]

(١) "رس يا فلسفه النشاط" مذڪور، ص ٨٢

[illegible]

مثالن مان ظاهر آهي:-

(الف) [illegible] مشهور نظم "[illegible]" [illegible]

[illegible]

(معني [illegible]

منهيون آهن)

[illegible]

(معني ته: [illegible] آگريون، [illegible]

چوٽيون آهي ۽ ان جي هٿان ھط)

[illegible]

[illegible] چوٽيون چندن [illegible])

[illegible]

[illegible]

مثل آهن)

[illegible]

سبھ کلائين ات بني، سبھ جنگھ کي بال

سوره سنگار برن کي کرنھ ديوتا مال

[illegible] سورهن سينگارن [illegible]

[illegible] تعريف ۽ پوجا ڪن ٿا.)

[illegible] مثال مان ظاهر آهي ته شاعر "[illegible]" [illegible] سورهن [illegible]

ڪئي آهي ۽ انهن کي سورهن سينگار [illegible] آهي. هت "سورهن سينگار" جي [illegible]

استعمال [illegible] [illegible]
سينگار“ سان شاعر جي وصف ڪانيءَ جو ڪوه واسطو ڪونهي.

([illegible])

جي شرح [illegible] آهي [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] (٦) [illegible]
[illegible] (٩) [illegible]
خوشبوءِ [illegible]، (١٠) [illegible] چهاڙڻ، (١٣) [illegible]
ڪرڻ، (١٥) [illegible] کي لال ڪرڻ، (١٦) [illegible]

پليٽس (Platts) جي ’هندوستاني لغت‘ ۾ ”[illegible]“ اصطلاح [illegible] عورت جا عيانا سورهن ظاهري سينگار شمار ڪيل آهن [illegible] ڪرڻ جو ڪري خوشبوءِ دار پورو) ٣ [illegible] ’[illegible]‘ ڪنگهي [illegible] ٤ [illegible] خوشبوءِ دار [illegible] آڙهي، صاف [illegible] بدن [illegible] (سيندھ ۾ [illegible] لاءِ) ٥ [illegible] (پيشاني تي [illegible] ۾ [illegible] [illegible] سارن [illegible] چمڪندڙ نشان [illegible]) ٦ [illegible] سرمون يا ڪجل [illegible] ’[illegible]‘ وارو [illegible] جو [illegible]) ٨ [illegible] تيل ([illegible] ٩ ڪنگي (ڪنهي وارن سنوارڻ لاءِ) ١٠ [illegible] رنگ جو خوشبوءِ دار مرڪب [illegible] چندن، ڪافور، مشڪ، عنبر، [illegible] ۽ عرق گلاب ۾ تيار ڪجي ٿو ۽ ڪپڙن [illegible] لڳائڻ خاطر استعمال ڪجي) ١١ [illegible] (وات جي صفائي ۽ خوشبوءِ لاءِ) [illegible] جي پوري، ڦٽڪي، ۽ [illegible] جو مرڪب) [illegible] ۽ [illegible] جي صفائيءَ ۽ [illegible] (هلڪي [illegible] رنگ) لاءِ ١٣ [illegible] (سونهن خاطر [illegible] ۽ [illegible] لاءِ) [illegible] [illegible] لڳائڻ لاءِ ١٥ [illegible] (گلن جي ڪنڍي [illegible]) [illegible] جي رنگ ۾ [illegible] لال ڪرڻ [illegible] ڪي [illegible] لاءِ [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
جي محرڪ [illegible]
تي سان ۽ [illegible] ”پدماوت“ [illegible]
تو ظاهر آهي [illegible] ظاهري
هار سينگار شامل آهن. ’پدماوت‘ واري [illegible] سان آهي

اُن مان هوءَ محبو [illegible]
اُن جي [illegible] اڻاڻ [illegible]
هار سنگار [illegible] (٥) [illegible]
[illegible] آهي، ۽ اُن تحت، جو مدار غالباً هندي شاعريءَ جي [illegible]
واري [illegible] آهي [illegible]
شاعريءَ هارن سينگارن تائين محدود ڪري ڇڏيو.

هندي عشقيه شاعريءَ جي [illegible] واري [illegible]
هنديءَ کي مخصوص لاءِ 'رس'، 'سنگار' ۽ [illegible]
بعد، مان هتي اُنهيءَ ڪي مخصوص جي ڪوشش ڪندس، [illegible]
جو مخصوص تحت ۽ اُن جي مختلف مضمون ۽ عنوان جو [illegible]
پيدا ٿيو، ۽ نهن ۾ هندي ۽ سنڌي تحيل جي آميزش ڪهڙي [illegible]

"سنگار رس" شاعريءَ جي مضمونن اندر هندي ۽ سنڌي تحيل جو [illegible]

سنڌ ۾ جوڳ واري شاعريءَ جو تحيل ۽ هٺ يوڳي فقيرن جا [illegible]
سيلاني جوڳين فقيرن جي ذريعي پهتا؛ 'ڀڳتي شاعريءَ' واو [illegible]
[illegible] ويشن جي ذريعي رائج ٿيا؛ ۽ هندي 'سنگار رس' يا عشقيه شاعريءَ جي [illegible]
سکوڻن ذريعي پهتا. اسان جي خيال ۾ حسن ۽ عشق جا اهي مضمون عام اول [illegible]
سکوڻ ڀٽن ۽ چارڻن آئي جي راجائن، سردارن ۽ عوام جي وندر ۽ وروونه [illegible]
۽ اهڙيءَ طرح سنڌ جي سرحدي ۽ ٻاهرين رياستن، بيڪانير، جوڌپور ۽ جيسلمير [illegible]
جو چرچو پيدا ٿيو. اُن بعد 'سنگار رس' شاعريءَ جا اهي دلچسپ [illegible]
سنڌ جي سکوڻ ڀٽن ۽ چرلن، منڱڻ منگهارن ۽ ٻين سڀني سکوڻن سنڌ ۾ [illegible]
سمن جي دور حڪومت ۾ 'سنگار رس' شاعري عروج کي پهتي ۽ پاڻهي [illegible]
دور جي آخر واري مغل سلطنت جي ٻين صوبن ۾ به اُن جو عام چرچو [illegible]
ڪلهوڙن جي (مياں نور محمد) دور ۾ اُن جو نمونن ۽ [illegible] سنڌي [illegible]
عروج تي نظر اچي ٿو. ڪلهوڙن جي دور حڪومت ۾ سنڌ ۽ اُن جي [illegible]
[illegible] رياستن، يعني بيڪانير، جوڌپور ۽ جيسلمير جي درميان [illegible]
پيدا ٿيا ۽ اُنهيءَ ڪري عالماً سنڌ ۽ اُنهن رياستن جي سکوڻن [illegible]
[illegible] ڪليا، ۽ نه فقط هن نئين شاعراڻي [illegible]

اسان جي خيال ۾ [illegible] هندي 'سنگار رس' [illegible]
سنڌ جي درٻارن واري [illegible] رائج ٿيا [illegible]
جي علائقن سان مايل [illegible]
سکوڻن سان زياده. [illegible]
"[illegible] - ڊانڪي" محاوري سان [illegible] هندي اشعار [illegible]
سکوڻن جي پهچڻ [illegible] شڪلي [illegible] مخصوص [illegible]
شعار جي حسن ۽ محاو [illegible]

[illegible]

اُن ڪيا نون

[illegible]

[illegible] ڄاڻي ساڻ آهي.

[illegible]

[illegible] جي حسين عورت ڪي 'پدمني' [illegible]

[illegible] پدمني، چترڻي، سنکڻي ۽ هستڻي [illegible]

[illegible] تاج ڪري مجبور ڪيو [illegible]

[illegible] بيان ڪيون.

[illegible] اشعار مشهور آهن [illegible]

("ڪيئي جهڙي شاهه اڪبر، اهي گهر لهن نار پدمني")

[illegible] ڪوٺيو، اهي مصراعون هي آهن:-

[illegible] پدمني تو [illegible]

الا رات جاڳي [illegible]، او سورج جاڳي منڪي.

[illegible]

جيڪا عورت هڪ پهر ننڍ ڪري سا پدمڻي ٿي جئي [illegible]

عورت آهي [illegible]

واري زال آهي [illegible]

والي زال آهي.]

٢- پدمڻي تو ننڍون جاڳي، ماڳون ڪامڻي،
سدا جاڳي استري، اور ست جاڳي سنکڻي.

[illegible]

زال آهي.]

٣- پدمڻي تو پانچ تولا، دس جهبي ڪامڻي،
پاءِ جهبي استري، اڌ سير جهبي سنکڻي.

[illegible]

ڪري سا جڻ للهي ٿالي زال آهي.]

٤- پدمڻي تو سات برسي، پانچ برسي ڪامڻي،
تين برسي استري، اور بارهن ماسي سنکڻي.

[illegible]

وهامي سا جڻ خالي ٿالي زال آهي.]

٥- پدمڻي تو هنس چالي، گج چالي ڪامڻي،
مور چالي استري، اور ٻور چالي سنکڻي.

[illegible]

زال آهي.]

٦- پدمڻي تو [illegible]
اره ڏکي استري، اور ڪتان ڪسي سنکڻي.

[illegible]

زال آهي.]

[illegible]

[illegible] آهي، الارات [illegible] الاسرو [illegible]

[illegible]

(٣) [illegible]

[illegible]

سو سنبنڌ هتي اشارن ۾ بالڪل نمايان آهي (١).

١- اجهر، ڪجهر، ڪسمسر، الڪهو الڪار،
سو سندر نه سرے، جس ڪا مورهن ۾ سنگار.

[illegible] جانداران جي سهڻين [illegible] مثل (اجهر) هن سندس سهڻي [illegible] سڀڪو آهي]

٢- ست رپ ڪس چال ۾، آڪا رپ ڪا نين،
سو واهڻ ڪي لڪ ۾، جيون آنبا رپ ڪا وين.

[illegible] (ست رپ = موتين [illegible]) [illegible] (آڪا رپ = [illegible]) [illegible] جي [illegible] ديوتا جي [illegible] سواري = [illegible] سندس [illegible] (آنبا رپ = انب جي [illegible]) [illegible]

٣- هير هرن، پالڪ بدن، جهڻ لڪ، مرکهه چڪ،
سو سندر ڪب سرے، جهوڙ ايڪ جيو ڪي لڪ.

---

(١) [illegible] اشعار [illegible] روايت [illegible] اشعار [illegible] لکيو آهي [illegible] معنيٰ ناسڪ، 'ڪجهر' ۽ 'ڪسج' معنيٰ [illegible] ٻيڪاري آهي. مثلاً 'سهر' معنيٰ ساڻي.

[illegible]

[illegible]

اکي کهي، تک ... [illegible]

مرو ... مرکهه جيون اوبي موڙ... انگ،

[illegible]

ماتر هندي، [illegible] (۲)، [illegible] جيون ...،

ڍولا! تنهنجي هارو، جيون ٻلي کهوڙي [illegible]

[illegible]

ماتر [illegible]، ٻل [illegible]،

لالچ [illegible]، ڍولا! [illegible]

[illegible]

[illegible]

غالبا سندن اهو مضمون مشهور ٿيو.

[illegible]

مان واضح ٿيندو.

(الف) [illegible]

نطري وصف جي تقسيم هن طرح ڪئي وئي ته:

"چار ڇلت، چار آڏنت، چار ٿول، ٿل چار،

اهي سورٺهن ٿـي سينگار: اُنهن ئـوي الله چار".

[illegible]

ساوني سينگار يا سدا ٻارهن (الله + چار) آهن.

[illegible]

اهي ئي ملڪ ڪيل [illegible] ڏور ۽ نهال [illegible]
[illegible] آزاد [illegible] ڪالي ڪشاده ميدان [illegible]
[illegible] ڪل [illegible] مون ڇڏيو مون [illegible]
[illegible] اهي سورهن وصفون هر طرح [illegible]

مرڪُ مون مانجهه [illegible]

ڪهڪوٽ وان [illegible]، مرڪ جاءِ

[مرڪ = [illegible]. ڪمند = [illegible]. [illegible] = [illegible]. وان = [illegible] [illegible]

[illegible]

ناس ڪيلِ، ڪوڪيلِ پولي، ڪنٺ ڪلي هر موڙ،

سرون سڄڻ جي سهار هِن، جون چنبا تي پوڙ.

[illegible] ڪوڪيل = ڪوئل. ڪنٺ = [illegible] سهار = [illegible]
[illegible] سکوڙ محبوب جون [illegible] ۽ وارن جار وصفون بيان [illegible]
[illegible] جهڙو، پولي ڪوئل جهڙي مٺي، ۽ [illegible]
[illegible] سرون اهڙا ڪارا [illegible] جڻ چنبيلي جي [illegible]

اڌر ڪيول ڪلاب هِن، ڪيس سوسن جي ريشه،

ڪيسر روپ، مکه ڪنول، الهه ساجن وصل لئي.

[اڌر = چپ. ڪيول = گل. ڪيس = وار. سوسن = ڪارو گل [illegible]
ڪيسر = گل زعفران. ڪنول = گل نيلوفر [illegible] سکوڙ محبوب [illegible]
[illegible] وصفون بيان ڪندي چوي ٿو ته: لب ۽ رخسار ڪلاب جي گل وانگر [illegible]
[illegible] سوسن گل وانگر ڪارا آهن، بدن جو رنگ ڪيسر مثل [illegible]
گل وانگر [illegible] ۽ [illegible] آهي. اهڙي حسن وارا [illegible]

ڪر ڪولي، دسن انار هِن، ڳڄي سوهاري [illegible]

اسٿن ڪاسن ناريل هِن، انگيا سوپيا مال.

[illegible] دسن = [illegible] ڏند [illegible]
[illegible] چولي [illegible]
[illegible] وصفون بيان ڪندي چوي ٿو [illegible]
ڏند ڏاڙهون جي داڻن جهڙا آهن، ۽ [illegible]
[illegible] چولي اندران [illegible]

مٿين مصراعن جي [illegible]
[illegible] عبدالرحيم [illegible]
روايت ۽ ٻي مصرع (جنهن ۾ [illegible] وارن ۽ [illegible]

[illegible]

ڪانئر نموني ۾ ياد آهن. اِن مصرع جي پرک سٽ ۾ سنڌي مختلف روايت ۾ [illegible]

[illegible]

مثال پيش ڪري سگهجن ٿا، جيئن ته:

[illegible]

- 'آلبڙ انگ عجيب جا، ڳُڙهو پرون پسنا' (دوس محمد)
- 'پرون تنهن جا ڳڙهه جان، اکيون سيکه ملار' (خضر)
- [illegible]

[illegible] هندي شاعريءَ ۾ [illegible] ڳُڙهه کي هندي شاعرن [illegible] هنديءَ جو استاد شاعر ملڪ محمد جائسي [illegible] بيوي ٿو ته:

تن چتر دے روپ چتورے،
ڪنول پتر پر مدهکر بهورے.

[illegible]
ڪنول گل جي پن تي ڳوڙهو وهنو آهي.)

[illegible]

مرکهه لين، کيهر لڪ، اسي گهونگهٽ، گج گام؛
ڪونل ڙواي، طوطي نڪ، مور ڪنهي، بارڙ ڙ تدام؛
موهن ڀال، مک ڪنول، ڏند چنبيلي، الر گل لالا فام،
اولڻ سوپاري، ٿڻ ڦڦول، مگ ڦر اڪلي، ادي آم

[illegible]

جوڙي [illegible] ۱۹۶۱ [illegible] ، ڦري جهڙو مهين [illegible]
انب جي هيٺين جوڙي جوڙي سهڻي ڪاڍي.

(ب) [illegible]

[illegible]

۱- بوڪن، ڪنڇن قسم ڪري، ست ٻاڻر تيني تار،
۲- ڪاڻ سنوارت، پيني رپ، ٻن جهوڙو ٻازار،
۳- درپن شاهي سجو ڪي، سيندر سيند سينگار
۴- چوتا، چندن، مهندي، تيل، اسي سڀ ڪامن ڪي ڪار،
۵- سنت ڪهي سچ بوليا، هي آبرنوي ات چار.

يعني ۱. ڪپڙا (بوڪن = بوچن) ۲. زيور (ڪنڇن = ڪڇن = سون [illegible]
[illegible] ۳. سرمون (ست ٻاڻر = ٻاڻر جو ست = سرمون جو ڪانين مان لڪري [illegible]
هو ٻاڻر آهي) جو عورت جي اکين ۾ سونهي؛ ۴. ڦني (ڪاڻ جي ڦڻي [illegible]
ڏوري يا سيند (پيني رپ = نڪ جي آٽ- ڏوري ۵. نڪ جي مٿان [illegible]
ڪڍجي ته ۾ نڪ مٿان سڌي اگر مٿي ڏيڻي ان جو نشان ڪجي) ۶. [illegible]
ڏڻ جو جوڙو) ٻين جي لالائي لاءِ ۷. وڏي آرسي (درپن) جا حوالي [illegible]
۾ سينگار جي تياري ۾ مدد ڪري (سجوون = حوالي سانيندڙ، جوالي وارو [illegible]
ڪرڻ، تياري ڪري رکڻ) ۸. سيندور، جو سيند جو سينگار آهي ۹. خوشبو [illegible]
چندن يا سر ڪنب جو پيشاني تي ملجي ۱۰. مهندي جا هٿن پيرن تي [illegible]
[illegible] هو، جو وارن ۾ وجهجي يا خوشبوءِ ۽ چمڪ خاطر [illegible]
[illegible] ڪمن (ڪامني) جي ڪم جون آهن. درويش چوي ته [illegible]
'ابرنوي' يا ساوتي سنگار ٻارهن (ات + چار) ئي آهن

[illegible] ئي روايتون آهن. [illegible]
آهن، باقي [illegible] ٻن مصراعن جي روايتن ۾ اختلاف [illegible]
روايتون هيٺ ڏجن ٿيون:-

(الف) ڏرپت شاهي سجر ڪمي، سندر سيند سينگار،
عطر، مهندي، تيل، اي سڀ ڪامن ڪي ڪار،
سچ ديکيا جو ڪچ ڪها، ابرنوي اٺ چار.

(ب) مهامي، سرخي سڀ رلنڪ اد ڪامن ڪي ڪار،
چوتا، چندن، مهندي، سيندر سيند سنوار،
سنت ڪهي، سچ بولي، هي ابر(ن) هي اٺ چار

[illegible] ۾ [illegible]

آهي ۽ اڻاسوڻ [illegible]

[illegible] جي ڪتڻ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] هندي [illegible]

عورت جي [illegible] واري [illegible]

نين تشڪيل ڏني. [illegible] دور هر [illegible] سنڌي [illegible]

جي [illegible] پيدا ٿيا. [illegible]

ڪلهوڙن جو [illegible] دور هو. [illegible] دور ۾ سنڌي [illegible]

[illegible] بيان ۾ اظهار ڪرڻ جي ڪوشش ٿي ڪئي. [illegible]

[illegible] ڪري ۽ [illegible] سنڌ جي [illegible] شعر [illegible] سنڌي [illegible]

[illegible] شروع ڪيا ۽ سنڌي شعر [illegible]

سنڌي شعر ۾ [illegible]

[illegible] جي ابتدا ۽ آخري [illegible] ڪئي ويندي.

تصحيح:- [illegible] ۱۸-۱۳ [illegible]

[illegible] ...... حيثيت رکي ٿو" وارو [illegible] آهي ۽ [illegible] ڪري

[illegible] انسان جي [illegible]

[illegible] احترام [illegible]

دستور دُرندن ۽ حيوانن جي بستي ٿي رهندي.

[illegible]

[illegible] ٿي [illegible]

[illegible] آهي [illegible]

[illegible] آهي ۽ اها آهي بني نوع انسان جي وحدت، جا نسل، زبان، ۽ رنگ کان بالاتر

آهي (علامه اقبال)

[illegible]

[illegible]

[illegible] گذريا آهن.

[illegible] شڪرالله کي [illegible] ٻه ڄڻا [illegible] ڪوشش [illegible] ياد الاهيءَ ۾ [illegible]

سيد علي شير جو نسب نامو هن طرح آهي: سيد علي [illegible] سيد محمد [illegible] بن سيد محمد [illegible] بن سيد ظهيرالدين [illegible] سيد ظهيرالدين ولي بن سيد شڪرالله اول بن سيد [illegible] عرب شاه بن سيد امير نسيم الدين محدث بن سيد امير عطاءالله [illegible] جمال الدين محدث (٢) بن سيد عبدالله الحسيني [illegible]

[illegible]

خرد گفت تاريخ سال وفات
ڪه «پيوست با رحمت ايزدي»
١١٦١ هه

سيد [illegible]
سيد محمد صلاح ۽ سيد ضياالدين [illegible]

---

(٢) سيد [illegible] نسيم الدين [illegible] امير عطاءالله [illegible] محدث ۽ مصنف هئا.

مير علي شير جو پاڻ، سيد ضياءالدين "ضيا"، ٺٽي جو هڪ بلند پايه شاعر [illegible]
سندس ٻئي پاڻ يار محمد کي به پٽ ٿيا: هڪ مير ڪريم الدين ۽ ٻيو [illegible]
جوڪو مير فتح علي خان فاتح سنڌ جي دربار جو ملڪ الشعراء هو.

مير علي شير ۱۱۳۰ھ ۾ ڄائو: "خلق انسانا من السلالة" مان اهو سال [illegible]
[illegible] ۾ سندس انتقال ٿيو. [illegible]
[illegible] "آيشره [illegible]" [illegible] مير علي شير [illegible]
[illegible] مياڻ غلام محمد [illegible]
۽ مياڻ محمد پناه "رجا" ٺٽوي ۾ تاريخي سجع تيار ڪئي [illegible]
[illegible]" ([illegible]) [illegible] غلام علي "مائل" [illegible]
ويو آهي؛ ۽ ٽيون فرزند مير غلام ولي.

مير غلام علي "مائل" [illegible]
مير [illegible] هڪ [illegible]
[illegible] فرزند هئا: مير عبدالعلي [illegible] (۲) [illegible]
[illegible] هئي. سندس [illegible]
"علي ولي الله" جو جملو ٺهي پوندو.

مير علي شير جو [illegible]
[illegible] ذڪر ڪيل [illegible]
[illegible] الله پاڪ کيس فرزندن [illegible]
[illegible] سان مٿي ٿالا رکندو.

حسن اتفاق [illegible] کيس [illegible]
[illegible] ڪوشش ڪئي [illegible]
"غلام علي" [illegible] سال ولادت [illegible]
[illegible] ۱۱۶۳ھ ۾ کيس [illegible]
[illegible] "غلام ولي الله" (۳) رکيائين، جنهن مان تولد جو سال [illegible]

[illegible] "[illegible]" [illegible] عدد [illegible]
[illegible] اکثريت [illegible] عدد [illegible]
[illegible] (۲) [illegible]
"[illegible]" [illegible] مولوي محمد [illegible]
[illegible]

هي هڪ فرزند، محمد شاه، جي جنم تي "مائل" هيءُ قطعو چيو:

[illegible] علي [illegible]
[illegible] "جلا" تاريخ [illegible] ولي الله [illegible]

۱۲۲۹ + ۳ = ۱۲۳۲ھ

[illegible]
(ص ۲۶)

[illegible]

اهڙيءَ طرح، مير علي شير جي پاڻ ٻڌائي ٿي.

مٿين مذڪور مان معلوم ٿيو ته مير لطف علي جي ١١٦١ هه ۾ تولد ٿيو. انهيءَ ساڳئي سال ۾ مير علي شير جي والد مير عبدالله جي وفات ٿي. [illegible]

[illegible]

ڪمال جي خبر پوي ٿي.

[illegible]

[illegible] سوانح حيات جي ڪن پهلوئن تي روشني پوي ٿي. [illegible]

مير صاحب کي ڪيترو اولاد هو، ان جي پوري [illegible]

فرزندن جي ڄمڻ تي تاريخي قطعا چيا اٿائين:

(١) مير عسڪر علي: [illegible]

[illegible]

[illegible]

١٢١٥ هه

[illegible]

[illegible]

١٢٣١ هه

[illegible]

آمد از لطف علي چون ڪه بما اين فرزند، [illegible]

سال ميلاد سعيدش خردم گفت سحر، [illegible] لطف علي آمده با لطف علي

ساڳئي ورتي لاءِ ٻيو قطعو چيائين:

[illegible]

[illegible]

۱۲۲۱ + ۲ [illegible] ۱۲۲۳ هه [illegible]

ٽيون قطعو هي چيو اٿائين:

[illegible]

[illegible] ۱۲۲۲ [illegible]

[illegible] مير علي شير:- مير صاحب کي ۱۲۲۲ هه [illegible]

[illegible]

[illegible]

۱۲۲۲ هه

ٻيو قطعو:

[illegible]

۱۲۲۲ هه

(۱۳) [illegible]:- ۱۲۲۵ هه [illegible]

[illegible]

۱۲۲۵ هه

(۱۴) مير مختار علي:- مير صاحب کي ۱۲۳۲ هه ۾ مير مختار علي نالي پٽ پيدا ٿيو.
هيٺين طرح قطعو چيائين:

چو حق بخشيد [illegible] مير مختار، [illegible] در پيش آمدش، [illegible] دوان [illegible]،
[illegible] سال مولد [illegible]، [illegible] کفتا "جوان طالع [illegible] بخت"

ٻيو قطعو چيائين:

صد شکر که حق [illegible] مختار [illegible] مولود؛
تاريخ ولادتش [illegible]، "[illegible]" فرمود.

۱۲۳۲ هه — ص ۴۶

اهو فرزند غالبا ساڳئي سال فوت ٿي ويو [illegible] هڪ قطعو ماڻ تو جنهن [illegible] لفظ [illegible]

اهي، جنهن هڪ سال جي بار [illegible]

نامور ما مير مختار از عالي، [illegible] وصل،
روز وصل او بجنت ايزدش، [illegible] سال وصل،

۱۲۳۲ھ

(۵) بيهي سڪيلر:- [illegible]

استقال تي هيٺيون قطعو چيو اٿن:

شد چو الدو جنان سڪيند من، هر سڪان [illegible]

[illegible]

۱۲۲۹ھ = ۱۲۰۶ + ۲۳ [illegible]

[illegible]

[illegible] ساڳئي معلوم ٿيون آهن.

[illegible] ديوان "مائل" [illegible]

[illegible]

شعر آهي:

الاهي درهمه پنهان وهم از جمله هويدا، پنهان چه هويداست ظهورت زهمه جا.

آخري غزل جو مقطع آهي:

[illegible] "مائل" [illegible]

[illegible] آخري ورق [illegible]

ڪيل آهي.

(۲) مجمع الاولياء:- ۱۲۱۸ھ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] آهي

(۳) بياض مير "مائل" [illegible]

شڪسته خط ۾، مير صاحب جي [illegible]

[illegible]

اشعار جمع ڪيل آهن، ۽ [illegible]

... [illegible] ... ورتو ويو آهي.

(٣) [illegible] ...

... [illegible] ...

... [illegible] ...

... قصيدا، سلام، مرثيا ۽ منقبت آهن.

... [illegible] ...

... تاريخي قطعا ... [illegible] ...

... [illegible] ...

جي تاريخ ملي آهي.

مير ظهيرالدين ... [illegible] ...

... مير علي شير جو ... [illegible] ...

... مير علي شير ... ولادت ... [illegible] ...

"انا له الحافظون" (مقالات، ص ٢٠٩)

١١٦٣ ھ

مير ظهيرالدين، ٽالپري ... [illegible] ...

... شعراء هو. "فتح نامه" ... [illegible] ...

... جي حڪم تي، ١٢٠٩ ھ ۾ ... [illegible] ...

... ٽالپرن جي معرڪن، ۽ ميرن جي ابتدائي ... [illegible] ...

... بيان ڪيا ويا آهن ... مثنوي، ميرن جي ... [illegible] ...

... دربار ... هر وقت پڙهي ... [illegible] ...

هوندا هئا. ڊاڪٽر برنس لکي ٿو ته:

"... rehearsed in durbar, and many of the courtiers ... by Committing the most fulsome passages to memory."

(Visit to the court of Sinde pp 46)

... مير ظهيرالدين ... [illegible] ...

... (٢) فتح نامه ... [illegible] ...

... [illegible] ...

... [illegible] ...

... [illegible] ...

... [illegible] ...

تاريخي قطعا ڏيون ٿا:

(١) مثنوي "... دل" ... [illegible] ...

صاحب اها مثنوي ١٢٠٩ ھ ۾ تصنيف ڪئي:

شهه شاعران مير بزم سخن، — [illegible] اسمش عظيم است نام حق

[illegible] تحفهء بزم سلطان سند، — [illegible] سلطا نيش داد عهد [illegible]

چو سلطان که نامش به فتح علي، — [illegible] کار [illegible] به دشت [illegible]

عجب مثنويء نکو "سير دل"، — [illegible] نموده بطرز [illegible]

اگرچه مجازست بظاهر، ولي، — [illegible] حقيقت بود [illegible]

[illegible] که بگويد مجازست اين، — [illegible] با حقيقت بود [illegible]

پئي سال اتمام اين مثنوي، — [illegible] باشد عجب نسخهء [illegible]

زطبع شده، کل [illegible] تاريخ نيک، — بتائيد آن [illegible]

"عجب سير دل نام نسخهء بزيب"، — زالهام غيب آمد اين خوش صدا،

(۱۲۰۶ هه)

"زهي مثنوي تحفهء اهل بزم"، — دگر آمد اکنون زغيب اين ندا،

(۱۲۰۶ هه)

"دگر تحفهء خاص بازيب عقل"، — مکرر بگوشم رسانيد [illegible]

(۱۲۰۶ هه)

هميشه چنين تحفهء بزم دل، — پئي اهل دل باد عشرت [illegible]

[illegible] مثنويءَ [illegible] نسخو [illegible] شي، [illegible]

مان پهريان چند شعر هي آهن:

بنام مشتري دل فروشان، — بسوداي محبت گرم جوشان،

زنقد حسن در گنجينهء اوست، — همه را در نظر گنجينهء اوست،

پئي سوداي عشق آراست بازار، — بنقد حسن شد دل را خريدار،

ڪتاب ۾ "[illegible]" [illegible] محتاج [illegible]

[illegible] ڪيلي، [illegible] معشوق جي سراپا [illegible]

[illegible] وغيره، [illegible] ڪيلي [illegible]

بر آن لوح از کمال لطف صنعت، — دو دستنبو [illegible]

دو دستنبوي خوش پر مغز ونگين، — [illegible]

چو دل اين نام لطفِ ايزدي ديد، — [illegible]

[illegible] دلکش اين لوح گلستان، — [illegible]

اران دارالصّفا دل را گذرشد، — [illegible]

ان کان پوءِ ڪمر، [illegible] قاف [illegible] سان [illegible]

اشهب قلم کي انهيءَ صاف ميدان تي [illegible] روانو [illegible]:

دلا اين جا ست آن کان جواهر، — [illegible]

عجائب گوهر آرد اين صدف بار، [illegible]
دل آنجا فاتحه خوانده باخلاص، [illegible]
خبثات ز بسراي اخبثين است، [illegible]
در اين دفتر ز ذکر ثبيات است، [illegible]
دلا برگرد کاين جنات ماواست، [illegible]
در اينجا باز سرکن راه نو را، کي مي دزدند اينجا راه
مکن ايدل در اين ره سر تماشا، تماشائي شود کسر [illegible]
چو اين ره طي نميگردد رهاکن، بسر دست و پايش دست پاکن

[illegible]

[illegible] هن طرح ختم کيو آهي:

بحسن خلق و با عشق الاهي، کند سير وصال بوستہ شاهي.
خدايا کام خسرو باد شيرين، ز شيرين ميوهاي حسن رنگين.
بدولت خانهٔ شه باد تيار، هميشہ شہنشہ دولت برقرار
الاهي تاکہ دور آسمان باد، بکار شاه و اخوانش روان باد.
چو نامم درکہ گاري عظيم است، بہ سوئش نامت بغفاري عظيم است.

آخري شعرن کان کجھہ مٿيرو هي شعر به آهن:

[illegible]
[illegible]

٢) [illegible]

[illegible]

[illegible] آهن، ممکن آهي ته انهن ۾ اهو قطعو به هجي.

٣) ديوان "عاصم": [illegible]

[illegible]

آهن: پاڻ قطعو هن طرح چيو اٿائين:

چو آغاز ترتيب ديوان نمود، مدد خواست دل از جناب احد،
دلم بهر تاريخ آغاز آن، بگفتا "علي العظيما مدد".

١٢١٠هه

ديوان جو پهريون شعر هي آهي:

[illegible]

۴. ۱۰ صفحا ساڳي ڏاهو.

الهيءَ ساڳي ديوان لاءِ مير مائل هيٺيون قطعو چيو آهي:

[illegible]

۱۲۱۰ ھ

ٻيو قطعو آهي:

[illegible]

[illegible]

(۲) مثنوي هير رانجهن [illegible]

[illegible]

[illegible] آهن:

(۱) مثنوي هير رانجهن — از مير عظيم الدين.
(۲) " " " — از ولي محمدخان لغاري.
(۳) " " " — از مير ضياءالدين "ضيا" ٺٽوي.
(۴) " " " — از منشي شيوڪرام "عطارد".

شاهه آفرين لاهوريءَ، [illegible] لاهوريءَ [illegible]

[illegible] ڪنهن نظر ڪيو آهي [illegible]

مثنوي سلڪ الدر مشهور [illegible]

مثنويون لکرايون [illegible]

نظم ڪيو: مير مائل [illegible] مثنويءَ [illegible]

"يڪتا" جي مثنويءَ ڏي به اشارو آهي:

طرفه در حسن و عشق رانجهن و هير، [illegible]

گرچه [illegible] [illegible]

ليڪن اين سانحه عظيم "عظيم"، [illegible]

[illegible] اين [illegible] [illegible]

مرد در عهد فيض دولت شاه، [illegible]

خسروي سند، مير فتح علي، [illegible]

چون به ارشاد خاص حضرت مير، [illegible]

بازوي سلطنت برادر شاه، [illegible]

از كرم بخشيء علي نازان، مير دوران مراد بخش جهان،

شد ز مير محمد او دلشاد، بودهء شاديش ز يزدان ياد؛

مير دوران غلام نار علي، آنكه نامش بود غلام علي؛

داد اين نامه را بنظم عظيم، طبق دلخواه رحمت [illegible]

بهر تشريح سال اين نامه، كرد مائل بدست چون خامه،

سال اين نامه گفت طبع منير، "نامهء حسن عشق رانجهن و هير"؛

١٢١٣ هـ

تاكه از حسن و عشق ياد نشان، ياد اين نامه يادگار جهان.

— ص —

هيءُ قطعو هن طرح رقم كيو اٿائين:

به بحر مثنويء نظم "يكتا"، عظيم آمد چو نظم حضرت مير؛

ز جيم سر زد اين تاريخ تنظير، "زهي نو مثنويء رانجهن و هير".

١٢١٤ هـ

[illegible] بادشاهه قائم ٿي هئي؛ كلهوڙن جون درٻارون، [illegible] پروري، داد و دهش، شاعرن، اديبن، عالمن ۽ اهل فن جو اجتماع اكين سان ڏٺو هئائون، هي ۽ دؤر جو پيدا ٿيل علمي ۽ ادبي [illegible] لازمي هو ته گذشته دربار [illegible] روايتون قائم ركن، [illegible] خوش رهي، ۽ اكثر [illegible] كري رهي

[illegible]

مير عظيم الدين ٺٽوي ۽ دؤر [illegible] جا فارسي شاعر پيدا كيا آهن، انهن سان هي ۽ [illegible] هو. ظاهر آهي ته مير فتح علي خان جهڙو سخي، دريا دل ۽ قدردان [illegible] شاعر هو، [illegible] شاعرن [illegible] مرتبو بلند، ۽ سخن پرور بادشاهه [illegible] كري [illegible]

... تل جي بياض مان اسان کي معلوم ٿئي ٿو ته ... هو نهايت ئي خوبصورت ۽ ... [illegible]
جيڪو سال مثنوي ... دل ... مصنف جو آهي ... [illegible]
... سالا حال ... [illegible]
نمونو قطعو هي آهي:

براي قصر تو اي ... عظيم الدين ، ... [illegible] ... قطعه سال ،
چو بنه قطعه ک مانند بنج گنج کهن ، ... [illegible] ... ز کوهر قال ،

بحق پنجتن اين ... گنج ... ، بطور هديه ز ... قبول کن هر حال ،
اگرچه ... سزاوار عرض حضرت ليک ، ... مقبلي و قبوليت ... ز اقبال ،

... باد وجودت درين مبارک قصر ،
... بخش ... بدولت و اقبال .

... [illegible] ... بروي ... بناي عظيم کرده ،

... احباب ... عشرت ... ، ... [illegible] ... ،
... [illegible] ... ، ... ميان ارض و سما ،

چو هست جلوه‌زنان نور ايزدي در وي ، ... [illegible] ... بيت خدا :
چه قصر آنک ... بشکلش کرد ... ، ... ک بود رشک جنت الماوا :
عمارتيست معلا به گنبد عالي ، ... عمارت و خوش گنبديست ليک ... :
برنگ بيت مقدس ... حل ، ... گنبد ... معلق ميان ارض و سما ،

بجيوتر ک چرا هشت باب او کردند ، ... [illegible] ...
... بر زمين و نه بر آسمان مگر اين قصر ، ... هشت باب بهشتي است درميان هوا :
هزار نقش ... درميان او موجود ، هزار رنگ لطافت ... او پيدا :
... چهار طرف صحن او وسيع السير ، ... مرغ روح ... سير او پرد ... ،
براي سير عجب سير گه اين قصر است ، ... نمود ... لحظه سير اين خوش ... :
خصوص در شب مهتاب و موسم باران ، براي سير بود گلشن نشط افزا :
عجب مکان و عجب سيرگاه صد گلشن ، ک هست هر طرفش سير سبزه گلها ،
... [illegible] ... گلشن ... ، ... هست هر کن او رشک صد گل رعنا ،
چه گلشني ک در او ... ز جمله جهات ، ... لطف الاهي برنگ باد صبا ،
... گل ... شکل ... ، نهاده اند درين قصر نقش صد گله ،
... عجب معبديست عالي شان ، ... محراب طاعت مولا ،

... است اگر چار سوش محرابت ، ک هست چار طرف روي اهل دل بخدا ،
... [illegible] ... محراب ، براي طاعت حق لا اله الا الله .

مهراڻ

عجب مبارڪ جائي ست اين بناي نظر، [illegible]
دلم به مژده تعمير اين بناي ظهور، "عجب جاي [illegible]" [illegible]

هميشه باد [illegible] و اقبال،
[illegible] بناي [illegible] صاحبش [illegible]

مٿين قطعي مان معلوم ٿئي ٿو ته انهيءَ عمارت
انگريزي تمدن جي آمد کان اڳ يورپين شال اهي [illegible]

[illegible]
سير تفريح لاءِ نڪتا مانهو، بلڪ روح ۽ پرواز ڪري تماشي ڪرڻ جو [illegible]
چئني طرفن ڪڻ بهشت نما باغ بس هو، جنهن جي سير جو لطف [illegible]
[illegible]
جي هوا [illegible]
[illegible] در، ديوارين ۽ ڇت تي، [illegible] ۽ چنساليءَ جو باغ ۽ بهار ڪيو [illegible]
ڏسڻ سان مانهو حيران ٿي ويندو هو.

(٢) چو هست بنگلهٔ مير مسا عظيم الدين،
دلم بمژده اين خوش مکان و خوش منظر،

هميشه باد خدايا چنين مکان بمکين،

عجب مکان عظيم و عجب نشت [illegible]،
بگفت سال عظيمش "عجب مکان عظيم":
١٢٠٦ هه

(٣) عظيم الدين محمد مير خوش فکر،
چو دارالعشرت است اين جاي [illegible] عيش،
هميشه باد يا رب صاحب او،

مکان عيش و مسرت [illegible]،
عجب جاي فکر فرموده [illegible]،
شد اين اسم مبارڪ سال اين جا،
درين "خانهٔ مبارڪ عشرت افزا"
١٢٠٦ هه

(٤) عزيز مصر سخن مير مسا عظيم الدين،
زهي مکان عجب آنکه سال تعميرش،

هميشه باد خدايا [illegible] صاحب او،

عجب بناي مکين [illegible]،
"عجب مکان زهي خوب [illegible]" [illegible]،
١٢٠٦ هه

تمام ساز مسرت درين مکان موجود،
[illegible] مکان [illegible]،

(٥) چو مير خسرو ملڪ سخن عظيم الدين،
براي سال بناي چنين مکان عظيم،
دلم بياوريءِ پنجتن زهاتف [illegible]،

بحق پنجتن پاڪ [illegible] صاحب آن،

[illegible]
"زهي مکان [illegible]" [illegible]
١٢٠٦ هه
هميشه [illegible]
[illegible]

مير عظيم الدين جي [illegible] جي تاريخ [illegible] آهي [illegible]
آهي تڪماءِ مقالات شعرا جي مصنف [illegible] مير عبدالحسين [illegible]
آهي، تنهن ڪري ان جي [illegible]
ڪان هڪ تذڪرو "ريده المعاصرين" جي [illegible] سال [illegible]
مير عظيم الدين لاءِ بس لکيو [illegible]
ويو آهي؛ مصنف لکي ٿو:

"سندي اصلش، از ديول (اڏ) مي باشد، و در تڪمال [illegible]

[illegible]

[illegible]

نوده در ١٢٢٣ هه."

[illegible]

[illegible]

تاريخ سال لکري ٿو: "و هو العلي العظيم بجوده". سن ١٢٢٣

هيءَ مائل جي مرثيو چيو آهي:

[illegible]

[illegible]

ڪاين هردو ماه ماتم سبطين اعظم اند،
ماه محرم و صفر از شهر ماتم اند.

[illegible] در آل مصطفيٰ [illegible] برباد [illegible] حسين [illegible]

[illegible] دو [illegible] درد دل دواست، [illegible] حسين [illegible]

اهل بجلست گر [illegible] تواند ز هم عظيم،
کردم بيان درد شوان ماتم عظيم.

[illegible] آن سخن آراي نکته دان، [illegible] درد ارفتش [illegible]

[illegible] خاص و عام زهر [illegible] هر جوان، [illegible] درد [illegible]

کاين مشعل عظيم چرا کرد گل قضا،
[illegible] شينش بهرم سخن داشت [illegible].

آن [illegible] رموز سخن فخر صد کليم، [illegible] اهل فطرت [illegible]

[illegible] هر سخنش "قاسمي" و "سليم"، مداح خاص [illegible]

چون درجنان باهل سخن کرد سر سخن،
بشنيد بارک الله زتحسين بهر سخن.

[illegible] علي العظيم داشت، [illegible] شوق [illegible]

[illegible] آل عظيمش [illegible] داشت، [illegible]

روح القدس بسال وفاتش ز غيب زود،
گفتا "سبحان [illegible] علي العظيم بود".

١٢٢٩ هه

چون واصل [illegible]

[illegible] اوري [illegible]

سال وصال باز شود بهر اين حزين،
فرمود "با ودود وصال عظيم بين".

۱۲۲۹ هـ

چون [illegible]

[illegible]

[illegible]

"درد عظيم" كرد رقم با هزار الم.

۱۲۲۸ (۱۲۲۸ + ۱ = ۱۲۲۹)

اين [illegible] چس صاحب [illegible]

[illegible]

تو شاد در وصال رسن اندر عشق حزين،
خوش گفت الله شادي با غم بود قرين.

[illegible]

[illegible]

بنمود مقبلت چو حق اي محتشم كلام،
بشنو ز جان "سائل" حق عرض صد سلام.

[illegible]

[illegible]

صلوا علي النبي مع ال آل صبح و شام،
كاين ختمه عظيم شود مغفرت بهار. — ص ۱۱۳

[illegible]
[illegible] وقت سندس عمر ۶۶ ورهيه هئي.

۵۵ ضياءالدين "ضيا" ٹڪوي: مير ضياءالدين "ضيا"، مير [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] سال [illegible] واهه رباني ولي ويا.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

چون پنجتن زال سال وصالش، — "... الدین محمد ... " گفت
۱۲۲۲ ه

... پوسته از ... داوری، — ... دعای ...
... "مائل" ... بادا ...، — ... آن ... گفت
... عفراسش ...، — ... الله ... این ... خوان ...

(۲)

... او چون ... زاهد ...، — ... از کار شفاءالدین ...
... وصل خود ... آندر با ...، — "در جنان جای ضیاءالدین" گفت
۱۲۲۴ ه

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

... علی خان، ... غزل ... "..." ...

... آن ... شکار، — ... [illegible]

... نورمحمد ... غزل تضمین ...، ... [illegible]

... رخسار، — گفت ... [illegible]
... که از ... ، — [illegible]
... آن کمان ابرو، — ... دلی را که ... [illegible]
... ای ... تو ...؟ — [illegible]
... این ...، — [illegible]
... چون ... شد ...، — [illegible]
گفت ... کار تو ...، — جز ... نمی ... کند
گفتمش صبر من نماند ... ! — گفت بی‌صبر ... خوشتر
... چون ... موزون ...، — روی گردان ... شد ...

"..." او ... برون ...،
... صحت ... وارا

چند شعر ملاحظو آین:

جور چشم خوابناک یار ما دائم ودل، — ... این ... ما ...
دل ... نست ... عقل ... دواندیش را، — ... اکنون ... آواره ...

ترا من وفادار انگاشتم،	سراسر غلط آنچه پنداشتم

* * *

کہ ز نیابت نتوانم شرد.	لقمه آن لذت داجوی تو.

* * *

[illegible]

کرد غارت دهاق دل آن شه مه پیکران،

شوخ من اندر ستم کمتر ز نادر شاه نیست.

[illegible]

[illegible]

جان میر مائل هتان لقما تصنیف کیا:

[illegible]

[illegible]	[illegible]
خوش بخیر آمد و ز آمدنش،	مژده مو به مخلصان آمد.
دست دست بر او دعا و سلام،	ورد بلبل به گلستان آمد.
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]
والشد حرف او دل احمساب،	خوش چو والد گورستان آمد.
[illegible]	[illegible] آمد
مرحبا ... ...،	... ... همرهان آمد.

حيدرآباد كرده بشكند اش،
«مائل» حق ز فيض ماهر غيب،
ديده اين قطعه موشح گفت،

[illegible]

جيئندو.

(٢)

[illegible]

(٣)

[illegible]

(٤)

[illegible]

اي دلت از پرتو لو محمد با جلا،
باد دائم بر سپهر نيك نامي كالقمر،

[illegible] لو محمد نام پاكت با صفا،

(٥)

[illegible]

[illegible]

قطعو جيو:

چو مخدوم ما نامدار زمان،
نموده بنا اين مبارك بنا را،
...... واو عطف آمده سالش الحق،

ز لاش ز اخلاص دل دلنشين شد،
ز الدر صفا رشك خلد برين شد،
«مبارك مكان و مبارك مكين شد»

[illegible]

مخدوم صاحب [illegible]

سندس حالات كثي به كوڙ نا ماڻ [illegible]

جي حق ادا كرڻ خاطر، سندس [illegible]

[illegible]

مخدوم صاحب كي غلام نبي نالي هك فرزند ڄائو. جو سال، ان جي تولد جي

تاريخي قطعا جيا:

(١) روز ميلاد اين خجسته خلف،
گفت سال ولود او طبعم،

ز [illegible] غلام نام نبي،
«[illegible] ولا آمده غلام نبي»

١٢٢٢ هه

(٢) حق داد چون بحضرت مخدوم نیک یار، فرزند نیک بخت بکار،
ارشاد باد مژدهٔ میلاد احمدش، [illegible] ز فیض نورمحمد بدل شگفت.
سال ولادت احمد آن نیک بخت زاد، «بادا ابد قلار لبي كامياب» گفت

عيد براد ليندي هئي، ته شاعر نالين جي خدمت ۾ عيدي قطعا پيش ڪندا هئا، [illegible]
[illegible]
[illegible] کري
[illegible]

اے مخدوم میر بحسن نورمحمد، چو حق کرد این عید احمد [illegible]،
بر افزونیءِ عمر و اقبال دائم، ز حق باد از عیش نو [illegible]،
خدایا بکن مستجاب از کرم، ز «مائل» بحق این دعا روز عید.

(٢)

ای ز رویت جلوهٔ نور محمد آشکار، نور چشم حضرت یعقوب کنعان با وقار؛
بزم حکمت را مسیح و طور معنی را کلیم، با شدت فضل و کمال از صدق لیت برقرار؛
در شب عید این دعا را گفتم و در روز عید، اندر در حضرت ز اخلاص دل [illegible]،
باد مخدوما مبارک با تو این عید سعید، واز سعادت باد بخت را مبارک باد یار،
تا بامت باد ورد دوستان این لفظ [illegible]، باد ثابت بالفضائل نامی [illegible] روزگار.

[illegible]

مخدوم صاحب ۽ مير مائل جي درميان منظوم محبت نامن جا ابتدا وچندا هئا. [illegible]
[illegible]
[illegible] زندگيءَ [illegible]
[illegible]
جي خط جو جواب آهي:

(١)

تا [illegible] نور محمد [illegible]، در جهان همچو [illegible]
[illegible] مخدوم بفضل و کمال، دائما در جهان شهير بود؛
[illegible] از بس [illegible] و دانش، در حضور جهان [illegible] بود،
[illegible] گلزار [illegible]، فرحت افزای طبع [illegible] بود؛
[illegible] در [illegible] ز فیض حکمت او، نوجوان [illegible] بود؛
[illegible]، [illegible] دلپذیر بود،
هر دو عالم بدستیاریءِ حق، دست یزدانش دستگیر بود

هن نظمن مان مخدوم جي زندگيءَ جا ڪيئي پهلو روشن ٿين ٿا: مثلاً، طب ۾ [illegible]
[illegible] ڪمال هو، جو هڪ ٻئي تي پڙهن [illegible] جوان ڪري [illegible] مير ڪرم علي خان
[illegible]
[illegible] «ديوان خسرويءَ» جي تنخاب

[illegible]

(۱۰)

[illegible]

(۱۱)

در خدمت خدام جناب مخدوم،
از سائل مشتاق زمان عرض سلام است.

[illegible]

سائل نے تاریخی قطعہ تصنیف کیا:

[illegible]

زشوق دل کہ بدین محمدی می داشت، [illegible]

[illegible]

(۲)

[illegible]

[illegible]

[illegible]

اي ڪه ذات تو محمد شده محمود زمان، باورت مهر محمد بر
مرقد در شوق ملاقات شريف از مدت، بود است تار شريف تو مواج

[illegible]

(١)

[illegible]

(٢)

[illegible]

بیا ساقی ... به جهان روز [illegible] ، شب [illegible]

* * *

... هوای ... [illegible] ، ... [illegible]

* * *

در فصل گل ... [illegible] بهار شد باعث ، [illegible]

* * *

شب خیال ... [illegible] ... تا سحر ... [illegible]

* * *

... [illegible] شکر ... [illegible]

* * *

در کوی تو هر کس که گذر داشته باشد [illegible]

* * *

بهار شوق ... [illegible] شد آخر ، [illegible]

* * *

... آن روز که ... [illegible]

* * *

... ز دیده ... خون نمی شوی ، جگر ... [illegible] بیرون نمی شوی ، جانم

چندان گرفته خیال تو نقش در خاطرم ، که هیچ ... بیرون نمی شوی ، جگرم

* * *

... [illegible] ، ... آن ... بر ... [illegible]

* * *

... شکوه ... [illegible] ... [illegible]

* * *

ميان محمد يوسف جو، مير نصير خان (تولد [illegible]) ... مير مراد علي خان [illegible] سان ... تعلق هو. مير صاحب ... [illegible] شعر و سخن جو ... هو، "مصري" تخلص ڪندو ... [illegible] ... واسطو هو (١) مير صاحب جو انتقال ... [illegible] ١٢٦١ هه ... [illegible]
... ميان يوسف، ... [illegible] مير صاحب جو ... [illegible] آهي.

... مير نصير آن ... [illegible] ... [illegible]
"يوسف" ... [illegible]

* * *

---

(١) ڏسو مضمون مرزا احسن ڪربلائي جو - "نئين زندگي، ١٩٥٥ع"

[illegible] ٻهي افراد [illegible]
[illegible] احسان علي شاهه امداد عليءَ جو اولاد [illegible]
[illegible]
[illegible] امداد علي شاه [illegible]

سيد صاحب [illegible] مير [illegible]
[illegible] ١٢١٩ھ [illegible]
[illegible] واپس [illegible] مير صاحب [illegible]

امداد ثابت علي [illegible]

سال [illegible]

١٢١٩ھ — ص ٢١٨

مرزا قليچ بيگ جي قول مطابق [illegible] ١٢٢٢ھ تي انتقال ڪيو — (قديم سنڌ، ٢٩٨) [illegible]

[illegible] ژون جون [illegible]   [illegible]

[illegible] الاب [illegible]   [illegible]

[illegible]   [illegible]

[illegible]   [illegible]

باز چون کرد این شرف حاصل،   [illegible]

[illegible] این خوش قدوم صدق نشان،   [illegible]

این زمان باز چون [illegible]،   [illegible]

[illegible] ولا و صدق   [illegible]

از [illegible] زيارت [illegible]   [illegible]

[illegible]   [illegible]

[illegible]   [illegible]

[illegible] در حضرت شهان [illegible]،   [illegible]

[illegible] از [illegible]   [illegible]

—ص ١١٢

[illegible]

[illegible] ١٢٠٩هه ۾ [illegible] جو [illegible] هي آهي:

چون [illegible] شاه دين [illegible] آل مصطفى،   آنکه از صدق [illegible]

[illegible]   [illegible] از [illegible]

[illegible]   [illegible]

١٢٢٥هه —ص ١١٥

[illegible] يوسف [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] محمد يوسف [illegible]

[illegible]

[illegible] محمد يوسف [illegible]

[illegible] عربي ۽ [illegible] فارسي [illegible]

[illegible] مشهور [illegible]

[illegible]

* * *

[illegible]

* * *

[illegible]

* * *

[illegible]

* * *

[illegible] نثار تو قيامت بجوان كشت [illegible] [illegible]
[illegible] تو [illegible] بلاى جان [illegible] بلا [illegible]
[illegible] بلا نيست كه آنرا بشمارم "بوسه" [illegible]

* * *

[illegible] قدر كه [illegible] شود [illegible]

كردن نگاه [illegible] خوبان [illegible] و نگاه [illegible]
معلوم نيست شب بكجا باده خورده [illegible]

* * *

[illegible] بوسه [illegible] لب تو [illegible] جان گفت، هزار جان [illegible]
[illegible] كمال اطراف بوستان بشگفت، [illegible]
سلسبيل و [illegible] تركيب گفت [illegible] شاهد و [illegible]

* * *

شمع از [illegible] و [illegible] [illegible]

* * *

[illegible] آن [illegible] [illegible]

* * *

[illegible] خواست [illegible]
[illegible] نظر [illegible]

* * *

---

(١) ميان محمد صالح [illegible]
هو. ان كي [illegible]
[illegible] طرف [illegible]
[illegible] احوال.)

"يوسف" از مدحت داراى وسان [illegible]

[illegible]

* * *

ليست يك لحظه مرا فرقت احباب لذيذ

— مائل جي بياض ۾ سندس لاءِ لکيل ۽ قطعا ملن ٿا

[illegible]

(٢) — ص ١٠٣

[illegible]

ميان صاحب [illegible] جو [illegible] انتقال تي قطعا ملن ٿا.

مرزا خسرو بيگ: — مرزا خسرو بيگ [illegible] حڪومت جو [illegible] اصلي گرجستاني هو. ايران ۽ روس [illegible] مرزا [illegible] وقت اچي [illegible] وقت بعد [illegible] سپه سالار جو [illegible] ختم ٿيو، ۽ [illegible] مرزا ان وقت [illegible]

ملا محمد اسماعيل، فتح علي شاه [illegible] ۾ ايران ويو، [illegible] ان وقت مرزا جي عمر ١٥ [illegible]

ڪري هڪ ميرزا کي [illegible] واري مان [illegible]

۱۸۲۰ع ۾ مير صاحب [illegible] امتياز [illegible]

[illegible] ميرن جي عهد ۾ [illegible] حڪومت [illegible]

جي جنگ ۾ به شريڪ هو. [illegible]

[illegible] ڪ [illegible]

[illegible]

[illegible] اچي ٿو (۱).

[illegible] افضل ترين امير هو. فارسي سندس مادري زبان هئي. تعليم [illegible]

[illegible] تي آيا هئا: [illegible]

بلڪ علم [illegible] سندس [illegible] بلند هو شعر و سخن سان به دلچسپي هيس: [illegible]

[illegible]

مير مائل جي بياض ۾ [illegible] لکي ٿي ته هڪ موشح قطعو مليو آهي.

من از بي مهري چرخ جفا ڪار، [illegible] مهربان يار،

رود ڪي از دل من [illegible] [illegible]

ز دل از مخلصان خاص [illegible] [illegible] از دوستان آل اطهار؛

[illegible] و [illegible] خلق [illegible] ز آداب ادب [illegible] و [illegible]

[illegible] [illegible] از [illegible]

[illegible] شوق [illegible] رسان اي [illegible] شوق [illegible]

[illegible] اين نامه من، به آن نامي عصر [illegible] سرڪار؛

وجودش دو رواج ڪار مردم، [illegible] سرمايه خوبي هر ڪار؛

[illegible] از اخلاص دلش [illegible] اخبار؛

[illegible] خدا [illegible] دانشور [illegible]

گل آسا گل شود اين نامه من، [illegible]

---

(۱) [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

مرحوم و مغفور [illegible] جناب [illegible] خلف الرشيد مرحوم مغفور امير

[illegible] رجب المرجب ۱۲۲۳ هه

هن نامه منظوم جا مهربان لفظ والي [illegible] مرزا [illegible] بيگ [illegible] مرتب [illegible]

مخدوم عبدالڪريم صاحب:-

[illegible] هو [illegible] انهن جو [illegible] بزرگ [illegible] وقت جي مشاهير مان هو [illegible] صاحب [illegible] نظم ۾ هيءُ مائل جو هو:

من اندر شوق و ذوق ديدن يار، — [illegible]
سروش آمد هر طرف خوش باد دائم، — بکام خير [illegible] آن خوش اطوار،
دلش ز انوار ايمان پر تجلي، — رخ حق چون مهر تابان پر ز انوار
وفاي عهدش از بيرون بانذر، — [illegible] صدق عهدش راست اخبار،
مطيع ايزد و ايزد مطاعش، — بود ز آداب طاعت بس خبردار،
منور ذهن حق معلومش از حق، — ز فيض علم حق داناي اسرار،
بجا هر جاست ذکر نيکيء او، — نکو نام جهان و نيک اطوار
[illegible] هر جا [illegible] — خوش از ترويج دين ست ذکر و اذکار،
ارادت [illegible] ياران صفا کش، — [illegible] مصطفيٰ و آل اطهار،
[illegible] مشارات الرضي، — [illegible] دعاي خوبي آثار،
کجا باشد دعا گويش چو من بس، — ز اخلاص دلي هر دم سرکار،
رساند کس بسوي وي از "مائل" حق، — [illegible] حق سلام شوق ديدار،
يقين کز خواندن اين شوق نامه، — شود خود هر ز شوقم اندرين کار،
مرشح کردم اين نامه [illegible]، — [illegible] در دو عالم [illegible]

هن نامه منظوم جي هر شعر جو [illegible] [illegible] مخدوم عبدالڪريم [illegible] [illegible] آمد اهندو.

مير غلام محمد لنڊوي:- [illegible]

[illegible] ايران جي ماڻهن کوانا تعلقات [illegible] [illegible] اهندو [illegible] [illegible] وارا ماڻهو، اهڙن عام [illegible] [illegible] آيارت [illegible] [illegible] فارسي [illegible] [illegible] ذکر مٿي اچي [illegible] [illegible] عام [illegible] [illegible] مير غلام محمد لاءِ مير مائل هيٺيون قطعو چيو:

[illegible]
[illegible] ۾ طبع [illegible] آن کرد [illegible]
[illegible] ۽ [illegible] اين [illegible] تاريخ [illegible] غلام محمد [illegible]

[illegible] ١٢٢٥ هه

[illegible] محمد [illegible]

۱۲۲۵+۱=۱۲۲۶ھ

[illegible]

[illegible]

جي ثالث سان سنڌ جي ادبي تاريخ آشنا آهي [illegible]

محمد پناھ "رجا" :- ميان محمد [illegible]

[illegible]

[illegible] (۱) [illegible]

لاءِ لکي ٿو:

"بلطف طبع و جودت فکر اتصاف دارد." (مقالات، ۱۰۸)

[illegible]

آرامي باشد [illegible]

سخنان عنيمت است" (تحفة الکرام، ص [illegible])

"بخدمت مير [illegible]

مدت بمصاحبت [illegible]

نمايان کرده." (مقالات ۱۰۸)

تاريخ گوئيءَ [illegible]

[illegible] صاحب ديوان [illegible]

جملو ڏنو آھي:

---

(۱) مير لطف الله عرف مير [illegible] عبدالکريم [illegible]

[illegible]

[illegible] محمد [illegible] تحفة الکرام [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ميان محمد [illegible]

انتقال جي تاريخ چيائين:

هرکه [illegible] تاريخ وفات،

"رحمت ايزد بجان مير لطف الله" گفت.

۱۱۶۱ھ

نيست هر دو عكسها گر ز كس دانند مرا، ... حلقه علي و آل من باشد ...

*

مي بسمل مكدار اوس دل بيتاب مرا، ... ميتوان ... بيابان ... مهاد ...

*

[illegible]

[illegible]

... آيامد ... مرا، ... برشي ...

*

[illegible]

*

حن و مشق شك باري، تو و دزديده ديدنها، من و نظاره حسنت، تو و ناز آفريدن

من و محو رخت بودن، تو و در جلوه افزودن، من و بيخويش گرديدن، تو و بر خويش چيدن

شمشير تغافل ليم بسمل شد «رجا» ظالم، مو و بر ... حنا بستن، من و در خون طپيدن

*

... روزي كه لاف همسري با نو سلطان دارد، سراسر سر بسر چون زلف در كارش شكست افتد

كمال رفعت اقبال را باشد زوال از پي، در پاس آخر فروغ آفتاب از بام پست افتد

*

... اين حسن و جمال آن بدر سيما، ... از يوسف عزيزان ميتوان گفت

ز نعلش يك سرخي مي تراود، دهانش سرمه پنهان ميتوان گفت

*

... بشكست ... [illegible]

*

... [illegible]

*

... چشمش ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

هن، ... صاحب سندس انتقال تي هيٺيون قطعو چيو آهي:

را در رضا ... والده ... [illegible]

گفت دل سال فوت آن مرحوم ... [illegible]

١١٩٨ هـ ...

ميان محمد اشرف مداح: [illegible]
[illegible] رهندو هو. مير مائل جي هيٺين قطعي مان معلوم ٿئي ٿو ته [illegible] هو. انهيءَ ڪري "مداح" تخلص ڪيائين:

(۱) داشت از بس شغل جان مدح نبي، [illegible]
[illegible] او بحسب گفت دل، "[illegible]"

۱۲۲۲ هه

(۲) چون محمد اشرف [illegible] جهان، [illegible]
[illegible] او بحسب گفت دل، [illegible]

۱۲۱۲ هه — ص ۱۰۶

آخوند غلام محمد سالڪ:- [illegible]
مير مائل سندس وفات تي ۳ قطعا چيا آهن:

[illegible] که دخل در تاريخ، شد چو آخوند [illegible]
بهر تاريخ وصل خود، خود گفت، "غلام محمد [illegible]"

۱۲۲۲ هه

[illegible] آخوند ما غلام محمد که سالک است، [illegible] چون [illegible]
ذکر [illegible] آمده از [illegible] "[illegible] غلام سالک" تاريخ [illegible]

۱۲۲۲ هه — ص ۱۰۶

[illegible] مان معلوم ٿئي ٿو ته آخوند صاحب ڪسي تاريخ [illegible]
خاص هئي.

سيد محمود عرف سيد پيرو شاه:- سيد صاحب، [illegible]
[illegible] محمد اشرف سندس والد جو نالو هو. مير مائل [illegible]
نادر تاريخ سندس انتقال تي ڪڍي:

"[illegible] محمد الاشرف والآل المحمود [illegible]"

۱۲۱۶ هه

جام بهار خوکهو:- [illegible]

[illegible]

تاريخ تصنيف ڪئي: "داد له جام رضوان با جام عالمو گشت."

۱۲۴۱ هه — ص ۱۰۸

(۲) [illegible]

[illegible] دومتيءَ ۽ تعمير جـون تاريخون ؟ [illegible]

[illegible] ۽ مسجدن جي تحفظ ۽ مرمت [illegible] فراخ حوصلگيءَ سان حڪم ڏني ورتو [illegible]

[illegible]

[illegible] اهي ٿيون جنهن خاص ذوق جون هيون.

[illegible] هيٺ ڏيون ٿا.

مسجد خضري [illegible]

[illegible] موجود آهي. [illegible] "معموري" معروف [illegible] "گوڏاري بازار" [illegible] انکي ها تو ملڻ وهي.

مرزا غازي بيگ ترخان جي [illegible] "معموري" [illegible] ۱۰۲۲ ھ [illegible] خوبصورت مسجد [illegible] طرز تعمير [illegible]

[illegible]

[illegible] ٿيل آهي [illegible]

[illegible]

(۱) [illegible]

(۲) الحسيني المعموري الملقب بمظفرخان بتاريخ اتمام شد ۱۰۲۲ ھ

---

(۱) جيمع داري: مالي محڪمي جو مهتمم.

مير عبدالرزاق (١)، عالم فاضل ۽ فارسيءَ جو زبردست شاعر هو.
[illegible]
[illegible]
رباعي مشهور آهي:

يڪچند درين سند پريشان گشتيم، | گشتيم گران شويم، ارزان ؟
[illegible]

[illegible]
[illegible] ڪري [illegible]
[illegible] تاريخي [illegible]
شهر جو اڄ به سچو نقشو تيار ڪري سگهبو.

مير ڪرم علي خان انهيءَ مسجد جي تعمير [illegible]
[illegible] جوڙي [illegible] مير ڪرم علي خان [illegible]
[illegible] ڪرايو: [illegible] شاعر [illegible]
[illegible] قطعه تيار ڪيا: مير صاحب جي [illegible]
[illegible] مير [illegible] مير صاحب [illegible]
خير کي زندگي جاويد ته بخشي ها:

[illegible] مير [illegible] ڪرم علي آن شاه حق شعار، | [illegible]
اکنون بصد کرامت ترميم او بخير، | داده جلاي تازه باين مسجد مجيد؛
تاريخ اين مبارک ترقيم دل ز غيب، | "خير کرم بداده بمسجد جلا" شنيد؛

١٢٢٩ھ

خير کرم بداده بمسجد چه زيب ها، | ديگر بدل ز غيب بسال ندا رسيد؛
هم سال آن ز لفظ "بجا خير تازه" دل، | روح القدس بئي...... احباب بر کشيد؛

١٢٢٩ھ

يا رب بحق خوبيءَ اين تازه خير شاه، | بادا بخير تازه ز اکرام مستفيد!

— ص ٨٣

اشرف دهر و کرم يار زمان مير کريم، | که بوصف کرم از لام علي داد نمود؛
ديده اين مسجد حق منهدم و افتاده، | مساجد الله بئي شغل صلواة معبود؛
حاليا طرف ز تعمير بناي او دل، | از شرف بخشيءَ ترميم ملايش افزود؛
سال ترميم بخيرش که بود خير کرم، | "خير مسجد بکرم آمده" هاتف فرمود؛

١٢٢٦ھ

[illegible]

---

(١) [illegible]

(٣) [illegible] مسجد [illegible] آنکه تعمیر مساجد [illegible] آمد [illegible]

[illegible] تعمیر قدیم [illegible] بهر شغل [illegible] زیب وصفائي لايزال

[illegible] "باد او اهل کرم خیر مساجد" گفت [illegible]

١٢٢٦ھ

"باد این مسجد ز ترمیم کرم بازیب وزین"، سال آن با فتاي بسم الله اگر آمد بقال:

١٢٢٧ھ

١٢٢٧ + ٢ = ١٢٢٩ھ

[illegible] سوره العصر جو "والعصر" يعني [illegible]
– ص ١٢

هن تمبر قطعي مان معلوم ٿئي ٿو ته مسجد منهدم ٿي وئي هئي، جنهن کي مير صاحب اٿين سر ساڳيءَ طرح مرمت ڪري، نئين زندگي بخشي. موجوده حالت مان اندازو ٿو ٿئي ته محراب ۽ مسقف عمارت ساڳي پهرينءَ تعمير واري آهي؛ ممڪن آهي ته [illegible] وئي هجي ۽ ٻاهريان حصا منهدم ٿي چڪا هجن، جن کي مير صاحب [illegible] سڄيءَ مسجد کي نئون ڪري ڇڏيو. مير صاحب ڪان پوءِ به مسجد جي [illegible] نيندي رهي آهي، جيئن ته اڄ به چڱي ٺهيل آهي. مسجد ۾ سواءِ مير [illegible] جي پيو ڪو به ڪتبو ڪونه آهي.

جامع مسجد:- ٺٽي جي جامع مسجد، شاهجهان جي دور ۾، ٺٽي جي [illegible] يوسف اميرخان (١)، ٺهرائي. اڄ اگرچه خسته حال ۽ هائوڪن [illegible] حڪومت جي زبون حاليءَ تي مرثيه خوان آهي، تاهم اڄ به ان جي ساخت [illegible] نقوش، ڪاشي ڪاريءَ جو باغ و بهار ڏسڻ وٽان آهي. آثار قديمه جي [illegible] آهي ته ڪاشي ڪاريءَ جي هو ڄڪ جيڪا هن مسجد ۾ ڪئي وئي آهي، [illegible] [illegible] ڪونه ٿو ملي. اڄ مسجد جي حالت زبون آهي، [illegible] [illegible] تي آهي. سنڌ جي حڪومت، ڪيترن سالن کان دل جي دلچسپي، سنڌ [illegible] [illegible] بهاني تي ورتا آهن، ليڪن معلوم نه آهي ته [illegible] [illegible] ڪاڻ ٿي آهي، جيڪڏهن [illegible] مسجد شهيد ٿي وئي [illegible] نشان سنڌ مان هميشه وڃي ويندو.

[illegible] آثار قديمه جي [illegible] ([illegible]) [illegible] انهيءَ مسجد [illegible] شاهجهان جي [illegible] جي ڪرسي ۽ [illegible] [illegible] [illegible] ڪاشيءَ جي [illegible] مان ڪم ورتو آهي، [illegible] [illegible] سال ملايون [illegible] جو رقبو ٣٠٠×٣٠٠ فٽ آهي، مسجد ۾ [illegible] [illegible] جا [illegible] آهن:

(١) امير ابوالبقا ۽ [illegible] خاندان [illegible] اردوءَ جي رسالي "اردو" ۾ [illegible] ڪراچي.

٦– عبدالله، سنه ١٠٦٨ هه.

تحفة الڪرام انهيءَ ڪاتب جو ذڪر خطاطن جي فهرست ۾ ڪيو آهي. سيد عبدالله حسيني؛ ڪيس "نارڪو ٿر" جي خطاب سان ...

٧– شيخ محمد فاضل

تحفة الڪرام لکيو آهي، "ولد شيخ محمد، معاصر عهد شاهجهان، در نويسي خط ثلث نادره زمان زيسته." شيخ فاضل جي ... هو، جيڪو پڻ صاحب تحفة الڪرام جي قول مطابق "... به مهارت مي افراشت." ص $\frac{٢٤١}{٣}$

٨– عبدالغفور، سنه ١٠٥٢ هه.

٩– سيد علي، سنه ١١٠٤ هه.

تحفة الڪرام ۾ هن لاءِ لکيو آهي ته "سيد علي بن عبدالقدوس ماژندراني، در خط ثلث و نسخ وساير خطوط نظير سيد علي معروف بوده، شاگرد مخدوم الياس (١) خوشنويس است، که بشاگرديش بسا بزرگان بخوش نويسي نامي اند." $\frac{(٢٠٠)}{٣}$

١٠– پنهو بن حسن.

١١– طاهر بن حسن ڪاتب.

تحفة الڪرام ۾ آهي ته "سيد حسن خوشنويس در عهد ترخانيه (٩٦٢–١٠٢١ هه) بفنون خوش نويسي ماهر وقت زيسته، پدرش سيد محمد طاهر جامع هفت قلم معروف آثار گذشته." ص $\frac{٢٥١}{٣}$

مسجد ۾ تاريخي ڪتبا هيٺين طرح آهن:

مشرقي ايوان جي مغربي دروازي جي اندروني ۽ بيروني طرفن ۾ ڪتبا آهن، ... طرف جو ڪتبو طاق سان گڏ ٽن ٽڪرن ۾ بخط نستعليق آهي.

پادشاه زمانه شاه جهان،
... ڪد او،
خاصه ... خداي ...،

فرش جامع بعهد شاه جهان،
رضوي‌ء انساب مير جلال،
گشت فرشي ڪه ... سنگ آن زمعا،
سال تعمير آن دبير خرد،

... وزارت از ... رشک ... جهان ... "فرش مطبوع و دلڪشا" بر داشت.
١٠٦٨ هه

[illegible]

(١) "مخدوم الياس خوش نويس ... ڪلي داشته به استادي وقت مشهور، شاگردان رشيد مثل سيد علي از و بهره در فن ڪمال شده اند." تحفة الڪرام ص $\frac{٢٤١}{٣}$

[illegible] جيڪا حالت آهي، سا هرڪو ڏسي سگهي ٿو.

[illegible]

تبارڪ الذي نزل الفرقان .... (تا) [illegible]

صدق الله صدق الله العلي العظيم.

[illegible]

١٠٥٧هه

— مشق عبدالغفور.

[illegible] آهي:

لقد صدق الله ورسوله الرؤيا ...... (تا) ...... مغفرة و اجرا عظيما.

[illegible]

اقم الصلواة ...... (تا) ...... زهوقا.

مشق العبد الفقير بنبو بن حسن.

[illegible] بخط ثلث لکيل آهي:

سبحن الذي اسري ..... (تا) [illegible]

كتبه فقير طاهر بن حسن كاتب.

صحن جي اترئين ۽ ڏاکڻي طرف جي [illegible] ايوان آهن، اترئين ايوان جي [illegible] ڪن آيات قراني اڪريل آهن، ۽ ڏاکڻي ايوان جي اندرئين [illegible] ڪتبو نستعليق خط ۾ هيٺ ڏني اڪريل آهي:

[illegible]	ديده چشم فلک مسجدي بدين خوبي،
بديده کرد اشارت که [illegible]	بجستم از خرد و عقل سال تعميرش،

١٠٥٣هه

ڪتبن جا سال ترتيب وار هن طرح آهن: سنه ١٠٥٣، [illegible] ١٠٥٤، [illegible] ١٠٦٧ [illegible] محڪمهٔ آثار قديمه جي ماهرن انهن ڪتبن مان هي نتيجو ڪڍيو آهي ته ١٠٥٣هه ۾ [illegible] شروع ٿي، ١٠٥٧هه ۾ ختم ٿي، شاهجهان جي آخري سال ١٠٦٨هه ۾ [illegible] ارش هئي، ۽ عالمگيري عهد جي ١١٠٣هه ۾ انهيءَ مسجد ۾ ڪي ترميمون ٿيون.

انگريزن جي دور ۾ انهيءَ مسجد جي ٻه دفعا مرمت ٿي: هڪ دفعو [illegible] ١٢٧٣هه (١٨٥٥ع) ۾ ڪرائي، ۽ ٻيو دفعو مسٽر جيمس ڪمشنر جي زماني ۾ [illegible] ٿي. منهنجي نظر مان مخدوم محمد ابراهيم "خليل" نقشبنديءَ جو بياض [illegible] هڪ خط جو نقل هو، جيڪو مخدوم مرحوم، ٺٽي جي عوام طرفان، مير علي مراد خان والي خيرپور ڏانهن انهيءَ مسجد جي مرمت لاءِ لکيو هو؛ معلوم ٿو ٿئي ته مير صاحب مرمت

[illegible] ۾ چئني [illegible] طرح [illegible] جامع جي مرمت جتائي [illegible]
تي چار قطعا نقل ڪيا آهن:

(۱) [illegible]

۱۰۵۴ھ

در حال ز فيض رشد تازه، — از دولت مير ليک آئين؛
[illegible] مراد بايست، — [illegible]
[illegible] مراد تازه ترميم، — [illegible]
[illegible] سروش غيبي اين سال، — "[illegible]"

[illegible]

(۲) ... ...

باز از مسجد و شرف اين جامع شاهي گرفت،
با هزاران زيب و زينت تازه تزئين الرشاد؛
گفت طبعم در دعا تاريخ ترميمش چنين،
"باد دائم امجد اين جامع ز ترميم مراد"

۱۲۲۸ھ — [illegible]

(۳) [illegible] بکار [illegible]......................،
دارد از شوق دلي شغل عبادت دل نهاد؛
برد از طبع [illegible] مسجد حق [illegible]،
دارد از سعي صفا [illegible] اتحاد؛
چون بترميم مراد از نو چو تعمير قديم،
داد با صد زيب و زينت تازه تزئين الرشاد؛
در حوشي خوش سال ترميمش سروش غيبي گفت،
"آمده نو باز اين مسجد ز ترميم مراد"

۱۲۲۸ھ

ديده هر کس [illegible] مراد طبعش اين ترتيب خير،
او جزا [illegible] کار داد؛
تا بود "[illegible]" [illegible] من قلوب المومنين،
ورد شان دائم در اين مسجد دعائي خير باد.

[illegible]

[illegible]

... ...

[illegible] ۽ چوڪ امان ۽ چوڪ عبدالغني [illegible]
[illegible] آهي، ته چوڪ امان ۽ چوڪ عبدالغني موجود آهن [illegible] جو نالو آهي (١)

قلاب حلوه گاه امامين [illegible] ۽ مخدوم [illegible]

[illegible] واري جي [illegible] امان ۽ [illegible]

[illegible] «تحفة الطاهرين» جو مصنف [illegible]
ان اچي پکريون لڳائيندو هو [illegible]
بالڪل خاموش ۽ [illegible] سرح پاسو ڪري ويندا هئا جو [illegible]
آهي: اها حالت روزانو ٿيندي هئي. هڪ ڏينهن پکراو هڪ بزرگ [illegible]
[illegible] فارغ ٿيو، ان وقت [illegible] ڪجهه [illegible]
سان ان بزرگ [illegible] ٿي: «اين جاي پاڪان و برگزيدگان الاهي است که [illegible]
[illegible] گردن [illegible] اشتاق [illegible] جو [illegible]
حضرت مخدوم احمد ۽ مخدوم محمد، ولدان مخدوم اسحاق (هالي وارا) جي آباءَ
مڪليءَ جي ٺهوڻ زمين تي زيارت لاءِ ويندا، ان وقت حيوان لاڏي، [illegible]
[illegible] روزانو [illegible] جي پڇڙ تي [illegible] «اين جاي [illegible]
محبوب شوق دارد، چاڪنڊ [illegible] حال [illegible] حضرت امامين ڪريمين [illegible]
[illegible] آهي. چون ٿا ته هڪ [illegible] آڪڙ ۽ [illegible] حضرت [illegible]
[illegible] انان اچي لڳائيندو [illegible] سکورن جي [illegible]
[illegible] اتي [illegible] انهيءَ [illegible] جي چوڌاري [illegible] ڪيا [illegible]
ڪيا، [illegible] روزانو [illegible] ٿي پهري [illegible] هو. نواب سيف الله خان [illegible]
[illegible] گورنر انهن [illegible] نشانن تي [illegible] ڪي [illegible] ڪرائي، ۽ ڪهوڙن جي [illegible]
[illegible] واري [illegible] خان انهيءَ [illegible] تي [illegible] ٺهرايو (٢).

نواب سيف الله خان، نواب مهابت خان «[illegible]» کان پوءِ ٺٽي جو گورنر ٿيو [illegible]
۽ ٥ سال اتي رهيو، وفات کان پوءِ [illegible] وصيت تي لاش انهيءَ [illegible]

---

(١) [illegible] خان، مرزا خسرو بيگ [illegible] جي [illegible] لطف الله عرف [illegible]
[illegible] هو، [illegible] خان جو [illegible]، مرزا [illegible] ڏنو هو. «چوڪ امان» [illegible]
جي [illegible] هو، جيڪو مرزا [illegible] جي اميرن مان هو، ۽ چوڪ لي چوڪ [illegible]
ڪري [illegible] هئا: «امان» لفظ مان «الف» حذف ڪري [illegible] [illegible]
[illegible] ۽ چوڪ عبدالغنيءَ [illegible] هو [illegible] عبدالغني [illegible]
[illegible] «بلنڪ [illegible]» [illegible] ٿا ۽ [illegible] هڪ [illegible]
[illegible] مسجد جامع جي اترئين ڪند تي ٢٠٠ [illegible] جي [illegible] تي آهي، [illegible]
[illegible] چوڪ امان جي [illegible] هئي، ۽ ديوار سان [illegible]
[illegible] اها مسجد [illegible] حالت ۾ ويران پئي آهي. [illegible] مسجد، [illegible]
[illegible] خان ٺهرائي هئي، انهيءَ جاءِ تي [illegible] جو هڪ [illegible]
اها مسجد ٺهرائي وئي هئي.
(٢) تحفة الطاهرين، ص ٣٢-٣٤.

[illegible]

نادر شاه پنهنجو وڪيل ڪري سنڌ ۾ موڪليو هو، سو ۽ الهه [illegible]
گاه ڏي وېندي، دروازي ڪان سو قدراوري، چاري مي ڪ [illegible]
مقدس مزار موجود آهي؛ ١١٥٥ هه ۾ سندس انتقال ٿيو:

تاريخ هر سو شنيد اين ندا، مڪان يافتي در جوار حسين.

[illegible]

[illegible]

[illegible] جلوه گاهه جي تلاءَ جي درستي، [illegible] سيد ابراهيم شاهه [illegible]
هئي، جنهن جي تاريخ ۾ مير مائل هيٺيون قطعو لکيو:

- مکي ابن کريم تلاب خوش آب، که آبش در صفا چون مهر و ماه است
- [illegible] درگاه امامين، [illegible] سيد ابراهيم [illegible] شاه است
- [illegible] تاريخ تعميرش چنين گفت، که اين تلاب وقف جلوه گاه است

١٢٤١ [illegible] ٨٣

قلندر لال شهباز: - سنڌ جي روحاني شهنشاهه، حضرت [illegible]
[illegible]

[illegible]

---

(١) مقالات الشعراء ص ١٥٩.

ڏيک لئي پيش ڪيو، [illegible]

[illegible] الهيءَ [illegible]

ٽالپري عهد ۾، مير ڪرم علي خان درگاهه جي مرمت ڪرائي، ۽ درگاهه ۾ جو دروازو ٺهرايو: ميرمائل الهيءَ سلسلي ۾ هيٺيان قطعا تصنيف ڪيا:

[illegible]

روضهء شاهباز روضهء قدس، ... لعل شهباز شيخنا عثمان

[illegible] ... از ڪرو هاي ايزد منان

بهر ترويج ڪار اجر و خير، ... ڪه بود احسن از شهان زمان،

خوش به ترمير روضه زين ... [illegible]

باب اين روضه احدا ڪردند، ... [illegible]

توحش الله ڪه بحث و اقبال هست، ... [illegible]

بڪ باب ڪشود ڪار ... [illegible]

دلم از شنود [illegible] ... [illegible]

خوانده تاريخش اين چنين [illegible] ... [illegible]

٩١ ... ١٢٣١=١١٤٠+٩١ هه

[illegible] ... [illegible]

١٢٣١=١٢٢٦+٥ هه

[illegible] بارگه باب [illegible] ... [illegible]

٢٠

هر ڪه [illegible] ... [illegible] اين باب [illegible]

١٢٣١=١٢١١+٢٠ هه

خوش بر اين باب "مائل" حق است، ... مائل [illegible] خوش [illegible]

ص ٨٣

(٢) [illegible] اين باب باب روضه [illegible] ... [illegible]

[illegible] سال [illegible] ... [illegible]

مسجد اقصيٰ: [illegible] "مائل" [illegible]

هڪ ٻين مسجد ٺهرائي هئي، [illegible]

سال مسجد اقصيٰ جي مسائل هئي اها مسجد ١٢٢٦ هه ۾ [illegible]

حر ڪالڻ ۾ ٻي ودي ته ڪهڙي شهر ۾ [illegible]

هوندي. هيٺين قطعن مان ميرن جي تعميري [illegible]

---

(١) هي معلومات درگاهه تي [illegible]

(۱) نام حق شد پیروی سنت ممدوح حق،

الکه در شهر مدینه ساخت مسجد اولا،

که تعمیر مساجد از پی شغل صلواة،

بر خداوندان قدرت لازم از حکم خدا؛

خاصه بر اصحاب دین و جمله شاهان قدیر،

واجب آمد همچو فرض این سنت لازم ادا،

زین جهة در شهر کوفه سنتاً تعمیر ساخت،

همچو بیت الله از مسجد علی المرتضی؛

شکر لله کاین زمان بر پیروی سنتش،

شاه والادل غلام نام شاه اولیا؛

سرور سند آن مخاطب با عنایت خان شاه،

پیرو دین نبی و ملجای اهل رجا؛

حبذا نو مسجدی عالی که باب طاعتش،

باز چون باب السلام آمد بهمه صدق و صفا؛

حبذا نو مسجدی عالی که آمد ز ارتفاع،

قبه هایش مرتفع چون قبه های سما؛

حبذا نو مسجد روشن که خورشید و قمر،

میکنند از پرتو روز و شبش کسب ضیا؛

تا نماید اقتدا بشنید صوتش اهل عرش،

می رود صوت اذانش راست تا عرش علا؛

نو امام و مقتدی گاهی دعا خواهد ز حق،

حرمت محراب این مسجد حصول مدعا؛

سال تعمیر شریفش چون همی جستم ز غیب،

"طرفه اعلا مسجد اقصی ست" ای آمد ندا؛

. . . .

باد یا رب از مساجد تا جهان روشن چراغ،

باد روشن تر چراغ دولتش صبح و مسا

[illegible]

"بمانل" حق در صلواة الخمس می گوید دعا — ص ج

مهران

(۲) چون شھ سند غلام علي خان تريم،

ساخت از بھر حق اين مسجد زيا نديب؛

ھاتف غيب چنين سال بنايش فرمود،

"گشت اين مسجد از مسجد اقصیٰ بيا زيب"؛

۱۲۲۶ ھ

يا رب اين مسجد شاھي ابداً باشد،

باد چون كعبہ حق قائم و برپا سازد.

محمود شاھ [illegible] علاءُ [illegible]
[illegible] آھي، اھو پورگ مرزا عيسيٰ [illegible]
مرزا عيسيٰ جي [illegible] مسجد [illegible]
شھيد ٿيو.

مرزا عيسيٰ ۽ سلطان محمود [illegible] جي [illegible]
ٺٽو ٺيپير [illegible] (۹۹۹ھ)، [illegible]
پورھائي [illegible]
۽ مرزا جي [illegible]
امداد وٺڻ لاءِ، پورچوگيزن [illegible] سيبن (BASSPIN) شھر [illegible]
گورنر موچي امداد [illegible]
ھولي [illegible]
[illegible] پورچو، پيدرو بارينٽو رولم (PEDRO BARETTO ROLIM) [illegible]
ھيٺ، سنڌ [illegible] تياري موڪليا [illegible]
سلطان محمود جي مقابلي لاءِ [illegible]
جي [illegible]
اخراجات طلب ڪيا. مرزا عيسيٰ [illegible]
ڪئي؛ پورچوگيزن [illegible]
ڏنائون؛ [illegible] ۸۰۰ [illegible]
جي [illegible] شھيد ڪري [illegible]
ڪندي، [illegible]

[illegible] property worth Two Million of Gold, And went [illegible] been taken in Asia. This is a Portugu- [illegible] - Sind Gazetteer, Vol. A, 104-5

تحفة الڪرام [illegible] ڪوا [illegible]
ٺٽو: جمعي ڏينھن، ۹۶۲ ھ [illegible]
۽ قتل غارت شروع ڪري ڇڏيائون، بازار [illegible]
اھي ۽ [illegible] خونريزيءَ [illegible]
خون خرابو ڪيائون؛ [illegible]

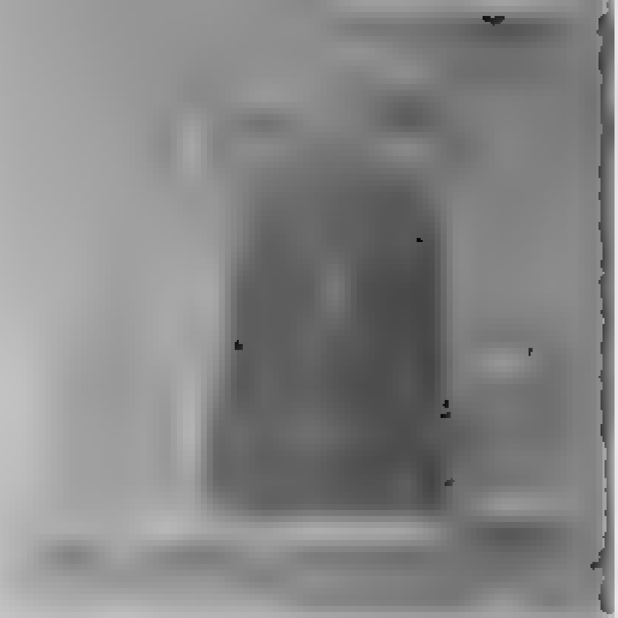

مسجد خضريءَ جو محراب

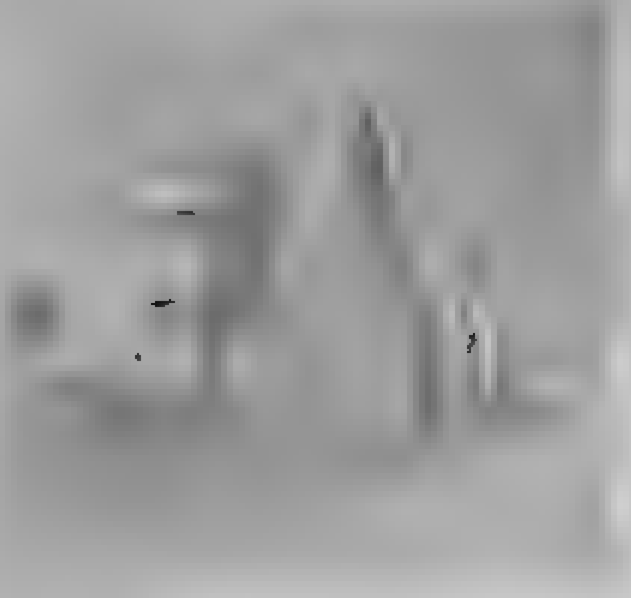

[illegible]

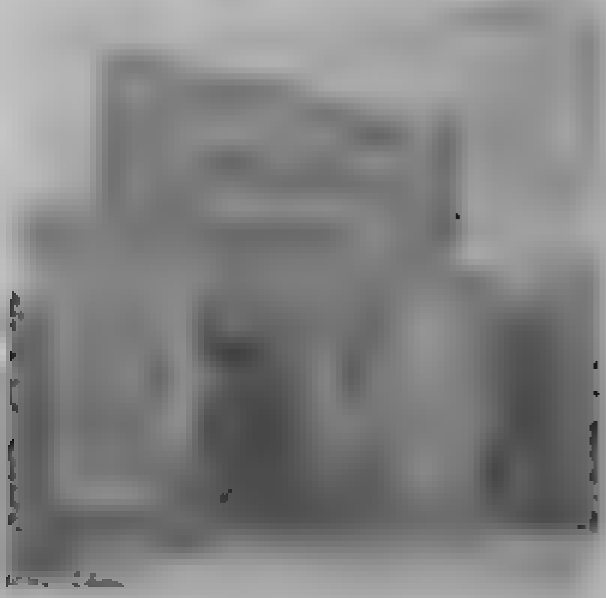

[illegible]

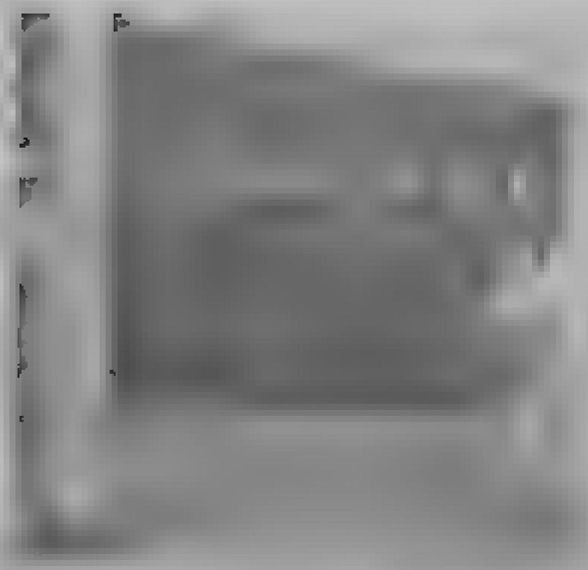

[illegible]

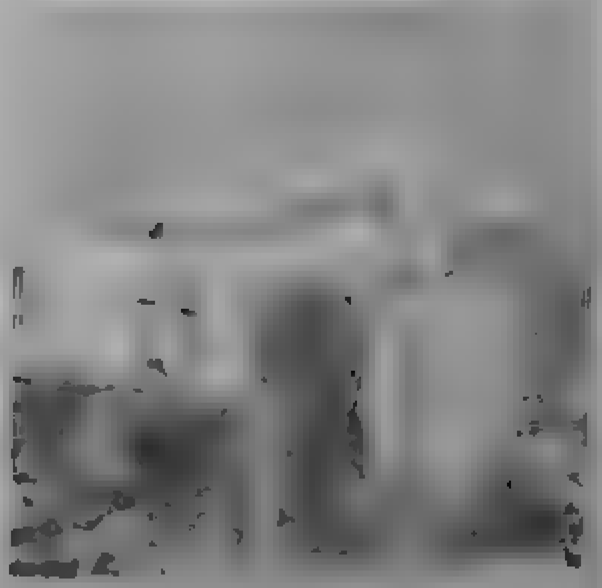

مسجد خضريءَ جو ٻاهريون دروازو

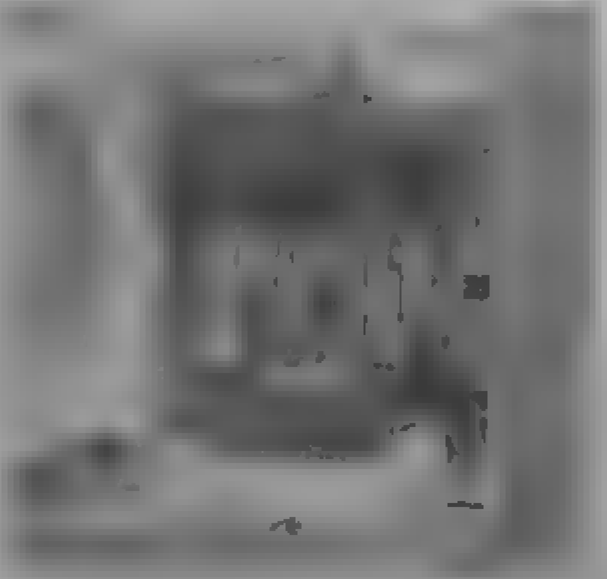

شاه ... جو روضو مبارڪ

"مرزا عيسيٰ ترخان [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] ويندو هو." (تحفة الڪرام، ص ٦٤)

٣

تحفة الطاهرين جي مصنف جو قول آهي [illegible] [illegible] تن جو شروع ڪري ڏنئون ۽ "اندر دو هزار [illegible] [illegible] بودند، بدرجهء شهادت رسانيدند." — ص ٦٥

انهيءَ مسجد ۾ جيڪي شهيد ٿيا، تن کي مسجد جي اولهه [illegible] [illegible] شهيدان تيار ڪيو ويو. ساڳئي مصنف جي قول مطابق، ٻه هزار [illegible] [illegible] حادثو ٿيو، ۽ ڪئي،

"زياده [illegible] صد ڪس ڪه درميان شان ابرار و اخيار بودند بدرجهء شهادت نائز ساختند." — ص ٥٤

هي گنج شهيدان، جامع مسجد [illegible] [illegible] [illegible] شهيدان [illegible] هتي گنج شهيدان [illegible] ٿيو. تحفة الطاهرين جو مصنف [illegible] انهيءَ مسجد ۾ [illegible] مسلمان شهيد ٿيا، جن جي [illegible] مسجد جي [illegible] ويو." — ص ٥٨

انهيءَ خونريزيءَ ۾ جيڪي ٻه [illegible] اوليا شهيد ٿيا، انهن ۾ شاهه مسڪين [illegible] هو. تحفة الڪرام جو صاحب لکي ٿو ته:

"شاهه مسڪين فقير ڪامل، سيدي والا نسب تڪيه دار مڪان مذڪور، در نثرت فرنگيان شهادت يافت، در صاحب ڪمالان آسوده، [illegible] [illegible] ڪمالات [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] مرادات واقع." — ص ٢٣٦

٧

هن شهيد درويش جي جيڪا هي وقت درگاهه آهي، اها ڪنهن وقت سنڌ جي [illegible] هئي. انهيءَ بازار کي جنهن ۾ مرحوم جي خانقاهه آهي، اوائلي دور ۾ [illegible] بازار [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] هو (تحفة الطاهرين ص ٥٥). تحفة الطاهرين جي مصنف [illegible] [illegible] کين ياد ڪيو آهي:

"شاهباز فضاي لاهوت، يڪه تاز ميدان جبروت، سردفتر اولياي [illegible]، [illegible] سالار [illegible] [illegible] [illegible] اصفيا، [illegible] [illegible] شاهه مسڪين." — ص ٥٥

آئي دلي لکي ٿو ته

"از رواة ثقات منقول است که آن بزرگوار بعالم روحانيت در محافل اولياء الله بمنصب جانشيني حضرت غوث الاعظم قدس سره سرفرازي دارد زيارت فيض اشاعت او، گره کشاي کار فروبستگان، و مرهم دل معمور دلخستگان است، هر که از صدق ارادت باساني وسيله بگاه دل

[illegible]

(١) باباه حق چون اين زمان بين شهه مسکين نواز،
بگرفت ساز اين مقبره زين نو بنا رشد گزين؛
از خير آنکس کو بجان صادق غلام احمد است،
چون باب خود عبدالکريم در زمره ارباب دين؛
[illegible]
"بر باني اين مقبره باباه حق صد آفرين."

[illegible]

ٿي دفاتر اعتبار ۽ مضبوطيءَ جو داد ڏيئي پئي ٿو.

(١) ٺٽون ڪوٽ، جنهن جو اصل نالو فتح ڳڙهه هو، [illegible]
ٺهرايو، جيڪو اڄ تائين موجود آهي. جهڙي لانڍن تي، [illegible]
[illegible] ڪوٽ جي [illegible]
آهي، ۽ ڳوٺ به چڱو موچارو آهي.

(٢) [illegible] ڪوٽ [illegible]
[illegible]
ٺري، وڏو واپاري مرڪز آهي.

[illegible]

[illegible]

[illegible] لکي ٿو ته

رنيءَ جو هڏو ڪوٽ هوندو اوهان، — هي ان جي عمارت جو شرح و بيان؛
عجب جهڙو ڪوٽ آهه در ڪوهسار، — بزرگن کان منهنجي رهيو يادگار؛
انهن سنگتراشن تراشيا پهل، — تراشيو تي جنهن ئي ستون ڪرهه ڪن؛
سراسر بنا ٿيو ز سنگ رخا، — ٿي ڪوهن ۾ ديوار ان جي بنا؛
بنا هن تي ان ڪوٽ جي استوار، — بنا ڪيا سوين برج استاد ڪار؛
انهيءَ ڪوٽ جي وچ ۾ محڪم مڪان، — بنا ڪيئون رکيئون شير ڳڙهه ان جو نالو؛
جڙي پئي ۽ ان طرح محڪم سرا، — چون جنهن کي ميري گا از ابتدا،
عجب ترته ان ڪوٽ جي درميان، — وهي لٿن لئي ان ۾ آب روان؛

ٿامي کان ٻهرئين جي اندر ميان، — ته ڏسندين تون ٻڌيءَ جو ٿار و نشان.
لقط ڪوٽ جي وچ ۾ ڏسندين تون آب، — درن کان پوءِ پاهر سراسر سراب؛
تري ۾ پوءِ ان ٿلن جي گذر، — الهندي اڀرندي ٻهاريون پس در؛

سوين لوهه جا مڙ مٿس صرف ٿيا، — مگر زور ٻليءَ جي سواري وڏيا،
چيئون ستره لک ستره سو ٿيا هزار، — ٿيا خرچ ليو رلي نڏهن حصار؛
در اهتي ڪيئن ٿيا ڪار گر، — وري ان ٿڏهن ٿيو ٻه دشوار تر؛
اهيو ڪوٽ پئي ڪر وڃي ڪاهه ڪاهه، — ته چالو ٿيو محض بيڪار آهه،

[illegible]

[illegible]

جو تعجب انگيز مثال آهي. تنهن جو قلعي ڪاڻ [illegible]
دشمن ڦاٿو ولي سگهي.

اهڙيءَ طرح ڪوهستان خواه راجپوتانا ۾ [illegible]
جي سرحد وارن قلعن جي مضبوط قطار، راجپوتا [illegible]
ليڪن ميرن پڻ ان پڌي ڪري پنهنجو دفاعي بندوبست [illegible] ڪيو [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible] اتحاد [illegible]
[illegible] تاريخ [illegible] (١).

(١) صد شڪر حق ڪه يمن نبي و علي و آل،
ڪز يمن شان شهان زمان الد نامدر؛
شاه زمان ڪرم علي شد مراد بخش،
فرمان رواي سند بصد عز و اقتدار؛
روشن چو مهر و ماه ز انوار خسروي،
والا نسب خجسته [illegible] عالي اعتبار؛
يڪدل به بزم و رزم بهم همچو جسم و جان،
از يڪ دلي بشاهد عيش و ظفر دو چار؛
ڪردند طرح بر سر ڪوهي فلڪ شڪوه،
با صد شڪوه تازه فصل جهان مدار؛
گردون [illegible]
خيبر لما .... در صف شمار؛
از بسڪه در عمارت سنگين نموده اند،
[illegible] شڪوه [illegible] سنگ [illegible]
از بسڪه اين حصار فلڪ رفعت آمده،
بگرفته از حصار فلڪ تازه افتخار؛
فڪر رسا برفعت شانش نمي رسد،
گر حرف وصف او [illegible]
تا سرفراز جمله حصار جهان شده،
سرڪوبيءَ عدوي شهان [illegible]

(١) تعمير [illegible] باڪي [illegible] ڪارنامو ۽ تنهن تاريخ جي [illegible]
علي آباد [illegible] موجود آهن؛ اتي، [illegible] ڪوٽ ۾ [illegible]
اچن ٿا: ممڪن آهي ته اتي قلعو علي آباد هجي؛ [illegible]
آهي: ليڪن هي قطعي طرح معلوم ٿئي ته [illegible] اهو قلعو [illegible]
هو— ڪوٽ علي آباد جو [illegible] اهو اندازو ڪري سگهبو!!

عالی حصار الک بهر برج باره اش،
میبارد از حصار فلک [illegible]
هر شیر هجو روبه که ریزان شود زوی،
گیرد ببرج [illegible]
بهر صفات محکمش کی توان نمود،
باشد به روم و روس کجا هر چنین حصار،
عون صدی چو ساخته آباد از کرم،
بگرفته طرف ما «علی آباد» اشتهار،
من جاء لسیه کان له...
نقش است روی باب بلندش بصد نگار:
موفر و خرد بطول حفیش چو ماند گر،
دیده دلم بسال بنایش در انتظار،
سال شروع این علی آباد نار حصن،
[illegible]
فرمود باسواد چنین مبعدم خرد،
[illegible]
تا برقرار باد حصار فلک مدار،
باد این حصار و شاه شهان دائم القرار! — ص ٥٥

[illegible]

شاه و زمین شهان نکو امام،
[illegible] امان [illegible]،
اسمان وسعت و زمین وسعت،
[illegible] و وسعت،
بکد آبادش ز حفظ [illegible]،
تا سر [illegible] از سرش [illegible]،
بهر [illegible]،
گفت سال ازشش [illegible]،

علی آباد نار این حصن است،
در نظر آسمان زمین حصن است،
[illegible] زمین [illegible]
[illegible] حصن
[illegible] حصن است،
[illegible] این حصن است،
[illegible] حصن است:
«علی آباد [illegible] حصن است»

۱۲۳۸ هـ

[illegible]

ورد "مائل" بحق دعای شفاه [illegible] مورد الحق، بوصف این حصن است، [illegible]

[illegible]

سکي لو ته

[illegible] حضور و مجرد [illegible] گذشت [illegible]

شهر، زیارتش [illegible] آرنده [illegible]

[illegible] وڏي بزرگ، [illegible] سڀ [illegible] سرهند [illegible] لاش [illegible] دفن ڪيو ويو [illegible] دفن کان اڳ [illegible] [illegible] اهو [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] ولايت، شاهسوار [illegible]

[illegible]

[illegible] قدوة الموحدان [illegible] حضرت [illegible]

ڪتي هي لکي لو ته:

"[illegible] کشتگان [illegible] را [illegible] هدایت [illegible]
[illegible] کشتگان ظلمت جهالت را [illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] مراد [illegible] ولي [illegible]

مهران

[illegible]

بدرگاهت ای شاه مه مبین، مرا از قدیم است چو راهي نیاز؛

[illegible]

بـ تقدیم عجز و نیاز دلم، بـ رویم بـ... در لیـفی باز؛

[illegible]

بس این عرض عجزاست ز "مائل" بحق،
ببیـن عجـز ای شـاه عـاجـز نواز. —ص ١١٩

[illegible] سندر روبرو پنهنجا معروضات پيش ڪري رهيو آهيان.

٣ـ سنڌ جا سياسي ۽ سماجي واقعا

[illegible] ترتيب وار آهي قطعا پيش ڪجن ٿا.

زمان شاه افغان: [illegible]

[illegible] (١٠٩٢ع) [illegible]

[illegible]

هوشيار ۽ هڪ قطعو چيو آهي:

چگونه ز تشريف شه موني شد، که در شور تشريف يکماه رفت،

[illegible]

[illegible]

[illegible] شاه رفت!

پـ طرب سال اين خوش خبر، [illegible] از راه رفت"
١٢٠٨ هـ

[illegible]

ڪال سڪوي، جنهن ڪري زمان شاه جو ڌاتي [illegible]

[illegible]

انان آزاد ڪرائي، سنڌ سان شامل ڪيو ويو.

[illegible]

[illegible]

ايران سان تعلقات [illegible] سنڌ مي ثانوي [illegible]

[illegible] سمون ۽ ڪلهوڙن [illegible]

[illegible] ڪ بي ڦاتون [illegible]

[illegible] سنڌ جي [illegible]

[illegible] ڪي شيعه [illegible]

[illegible]

"[illegible] like the Balochees and S[illegible] [illegible] with Persia has altered the creed [illegible] and with the exception of Meer[illegible] [illegible] the orthodox doctrines they have [illegible] followers of Ali". P. 81

مٿين شهادت مان [illegible] معلوم ٿئي ٿو [illegible] ايراني [illegible]

[illegible]

ڪي مشتمران پنهنجي اصلوڪي [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ايو، جيڪو اڳئي هلي سنڌ جو وزير ۽ امير ٿيو

[illegible]

[illegible]

[illegible]

- قطعه در مبارک باد آمدن میرزا محمد علی وکیل از ایران، بعد وکیل سلطان فتح علی خان قاجار -

نازم کز ایران دگر در وطن، محمد علی میرزا آمده،

[illegible]

خوش آمد که خوشنودی طبع من، ز بشنیدن این صدا آمده،

دل من بشکرانه این نوید، بشارت ده مرحبا آمده،

بحمد الله کاین مسلم پاک دین، سلامت بفضل خدا آمده؛

[illegible]

[illegible]

[illegible]

- ص ۹۸

- قطعه مبارک باد تاریخ تشریف آوری میرزا محمد علی [illegible] سلطان ایران در سند -

مژده ای دل کاین زمان از حضرت خاقان و شاه،
مژده تشریف میرزای بما خوش آمده؛

میرزا بس سید اسماعیل ذو المجد و شرف،
بارک الله خیر مقدم مرحبا خوش آمده،

عرش ز سوی شاه ایران جانب شاهان سند،
از صدالت آن وکیل با صفا خوش آمده؛

در قدوم پر نشاط آن نشاط افزای دل،
گفت از شادی دلم صبح و مسا خوش آمده،

از صدالت شاد دل آمد ز ایران چون بسند،
شادی دوران بکام اصدقا خوش آمده؛

سال تشریف شریفش وان مکان در مدگه سند،
چون ز دل جستم بگفتا میرزا خوش آمده،

باد دائم اصل حق بر مدعائش کار بخش،
از دل سایل بحق عرض دعا خوش آمده،

- ص ۱۱۸

[illegible]

... ۽ تن ۾ دوستي قائم ڪرائيائين.

[illegible]

شاهنامي ۾ لکي ٿو:

[illegible]

خدا کي تون ڏس، ڪهڙو ڏيندين جواب، [illegible]
بکفار دين گشتہ همرڪاب، رسول خدا را [illegible]

[illegible]

مير صاحب [illegible] شعر [illegible]
[illegible] وقت امير [illegible]
[illegible] محمد [illegible]

[illegible] ميرن [illegible] لشڪر [illegible]، مير [illegible] علي [illegible]

[illegible] لشڪر جي جمع آوري، [illegible]

[illegible] محمد [illegible]، [illegible]

[illegible]، [illegible] جي [illegible]

مير [illegible] جي [illegible] ۽ [illegible] ۾ هڪ [illegible] فتح [illegible] آهي، [illegible] لڳ [illegible]

[illegible]، ليڪن ان ڪان [illegible] اهم [illegible] تاريخي دستاويز [illegible]، [illegible]

[illegible] مير ڪرم علي خان جو يا مير مراد علي خان جو لکيل آهي، ۽ [illegible]

[illegible]، [illegible] آهي [illegible] تاريخي دستاويز [illegible] اهم حصو هي آهن:

[illegible] عمرڪوٽ مان فتح لاءِ ميڪو لشڪر [illegible] روانو [illegible] ان [illegible]
هي هئا:

[illegible] خان، ميان [illegible] خان، ميان [illegible] خان، ميان [illegible]
ميان ڪرم خان؛ ۽

[illegible] محمد امير خان بهادر [illegible]
[illegible] (۱۸۰۲ع) [illegible]

[illegible]

* جيڪي مصيبت زدن سان اهڙي وقت ٽالي ٽاڻيندو آهي

[illegible]

دريا خان نظاماڻي، فضل محمد ٽالپر؛

سيادت و شرافت پناه: مير علي [illegible]

[illegible] شماران: طاهر ۽ [illegible]؛ ۽ الهه بخش خدمتگار، [illegible]

[illegible] مير [illegible] خان جي طرفان؛ ۽

سيادت و شرافت [illegible]: سيد گولو شاه، عمو ير صاحب [illegible] مير محراب خان [illegible]

[illegible]

(٢) اهو قلعو ٿيهه ورهيه راجپوتن جي حوالي هو.

[illegible]

[illegible] مهيا ڪرڻ ۾ ٿيو.

[illegible]

[illegible]

خلالي بدست ڪسي نمي رسيد".

(٣) [illegible]

"[illegible]

[illegible] را چون [illegible] و مانند [illegible]

[illegible] از [illegible] آوردن [illegible]

[illegible] علات [illegible]

ڪردهه، واسطه آسائش آدميان و دواب نمودند."

(٥) [illegible]

"[illegible]

[illegible] سلامت ڪوچهاي [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ڪوههاي [illegible] بالاي قلعه [illegible]

را [illegible] و از [illegible]

[illegible]

ڪردند، [illegible]

و يڪ نقب را از زير [illegible] قلعه را [illegible]

رسانيدند، [illegible]

ڪفاران [illegible] رسيد، [illegible]

مذڪور را ضايع ڪردند، غافل از اينڪه [illegible] از سوراخ [illegible]

و برق بلا از آسمان بر خرمن حيات شان مي افتد، در جنگ توپ و تفنگ بيش از پيش دستي و چالاکي بکار بردند، ... پيکر، بنابر ...... جلو بر قلعه در بدر معروض (؟) مي داشتند، از ... مصلحت صادر شد، که بر قلعه حاو نکند، ساداب ... خدنگ ... آن قرار غازيان پيل تن و بهادران کشوه انکن، در ... دران نقب هاي چان نوشتان دلراه بکار بردند، که ... بست دست بر زمين افتاد و سوقه دل (؟) گوله انداز، که ... بود، بر خاک عدم غلطيد، بطرفي ديگر بعضي نقب زدن تيز دستي بکار برده يک نقب بسر اهتمام اخوت پناهان مرسي کوتيان، و بهادر خان کهوکهر، و دريا خان نظاماني، وقدويت شعاران طاهر و چهته خدمتگاران از هشت کهائي به عمق پنج دار کدبده (۱) از خندق غرب کهائي دهيده، در برج قلعه فرو برده، در آنجا موج عظيم ترتيب داده پنجاه خروار باروت ريخته آتش داد، خشت خشت برج قلعه را چون کاغذ باري بر هو پرانيدند، چند کس کفار نجار در همان برج بگور هلاکت تدفين يافتند، در اين اثنا دلاوران تفنگ بردار، داد مردانگي داده جلو ريز شده، بر کنگرهاي کلان جسته در ...... آن شدند، که بالاي قلعه برآمده قلعه گيرا طعمه تيغ بي دريغ سازند، همان وقت کفار نجار تصاوير مرگ را ز هر طرف ديوار قلعه ديده، بانگ ملک الموت را بگوش جان شنيده بعضي از ديوار شکسته توپخانه رو بفرار نهادند.

چنان ترسناک و هراسان گريخت

که زنّار را از گراني گسيخت.

و ... رشته خود پرستي را از گردن جان گسيخته داغ اطاعت و انقياد ... وار .... ناصيه .... خود ساخته از قلعه بيرون آمده، الامان الامان گويان نزد سرگروه هاي عساکر منصور آمده، مکاليد قلعه را معه

---

(۱) مير حسن علي خان سرنگهه هڻ جو واقعو هن طرح بيان ڪيو آهي:

ٽري ڪوٽ کي ويو امان جو سپاهه، ... ڪيئون هٿ اچ وچ جا رستا ۽ راهه؛
هٿين سرنگ طاهر* سا ٿي پر خطر، ... رساليو عمرڪوٽ کي ان ضرر
پڇي ڪوٽ جي پاڙهين ٿي سرنگهه سان، ... لنگهي فوج ساري وڌي ان متجهان؛
زبردست هن طرح جو هو سپاهه، ... سري فوج رهبوت سڀ ٿي تباهه؛
کي ماريا کي ڪيا قيد کي ڏنا ڇڏي، ... پلي چڙهيو ڪن کي آيا ولي؛
انهيءَ طرح سان ڪوٽ تسخير ٿيو، ... ته پوءِ دشمن جو ڪڪو ڪالو رهيو.

— ص ۹۱

* اهو طاهر خدمتگار مشهور بهادر ۽ سرڪيل هو، حيدرآباد جي طاهر بازار انهيءَ جي نالي تي آهي.

اسلاح خود [illegible]

[illegible] شير [illegible]

قلع اخراج دارند، و قلعه را تحت تصرف خود آوردند.»

(٦) [illegible]

[illegible]

سان موڪلي آيا.

[illegible]

[illegible]

من فقري تي لکي ٿو:

«بايد که شکرانه [illegible]

شادي [illegible] آورد [illegible]

خود [illegible]

[illegible] ماني، [illegible] تي [illegible]

صد شکر حق که کرد بکام دوام فتح، زين فتح تازه شهره آفاق شد فتح.
فتحي که هست فتح عمرکوٹ نام او، در افتتاح دين متين خوش بکام فتح.
فتحي که خوش بحرمتش از مدعا فزود، فتح المبين دين بجهان احترام فتح.

فتحي که دين مير محمد عيان نمود، در هر مکان بيارش از اهتمام فتح.
زين فتح دين که کرد شر کفر بر طرف، آمد بکام امت خيرالانام فتح.

زين فتح دين که بهر شهان ظفر تازه داد، آمد مشد شاهي شان انتظام فتح.
زين فتح دين که مژده دهد صد فتوح ازانست، بادا رفيق فوج شهان هر مقام فتح.

منصور حق کرم علي شاه ذوالحشم، کافزوده شوکت شهيش احتشام فتح.

فيروز دين مراد علي مير نامدار، کز يمن ذاتش آمده حاصل مدام فتح.
آن يک بحزم وزم سليمان شکوه دهر، وان ديگري چو اصف دوران بکام فتح.

خوشتر بعهد دولت و اقبال شان نمود، روشن بدهر فتح عمرکوٹ نام فتح.
صد آفرين بجمله سران قشون شاه، بودند يک جمله مدار النهار فتح.

نازم که روز فتح شما قوم راجپوت، پامال همچو نقش قدم و ازدحام فتح.

[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

١٢٢٣ هه

١٢٢٨=٣+ هه

[illegible] فتح [illegible] [illegible] در [illegible] | معروض [illegible]
[illegible] دستگير [illegible] از مكرمت [illegible] | [illegible]

خوش در دعا بسلمة ربه مدار،
از «مائل» حق است حضورش سلام فتح. — ص ٥٥

[illegible] دور ۾ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ڪيا، جن کي ڪلهوڙن جي آخري [illegible] حڪمران، [illegible] هٿان وڃڻو پيو. [illegible] ۾ [illegible] ڪراچيءَ جو شهر قلات کان [illegible] [illegible] [illegible] ڪلهوڙن [illegible] کي سنڌ [illegible] جي خون [illegible] ۾ ڏني [illegible] [illegible] طرح [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] جي دراني حڪمرانن جي حوالي هئي، [illegible] ١٨٢٣ع ۾ [illegible] سرحدي [illegible] رياستن جو هميشه کان [illegible] [illegible] هيو ني آيو؛ عمرڪوٽ [illegible] فتح [illegible] خدشو [illegible] هميشه لاءِ دور ڪري ڇڏيو.

[illegible] ١٢٢٨ هه جي شڪست بعد، راٺوڙن ٻيهر عمرڪوٽ جي [illegible] [illegible] جي ڪوشش ڪئي هئي؛ مير مائل جي [illegible] ۾ [illegible] نصيرو [illegible] جنهن مان ١٢٣٥ هه جو سال برآمد ٿئي ٿو:

هر پنج وقت دعا خوش بنا، | «دهم و دوم» امام هدي بار بادا
[illegible] | [illegible]
«به فتح عمرڪوٽ» از بهر سال، | ز الهام روي دعا بار بادا
١٢٣١ هه | ٤
| ١٢٣١+٤=١٢٣٥ هه
اميد بار «مائل» بحق چون حق است، | دعائش به اين مدعا بار بادا
| — ص ١٢٨

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ذڪر ڪيو آهي، عمرڪوٽ جي فتح [illegible] [illegible] مراد علي خان کي مبارڪ باد ڏني آهي:

ز تشریف جانان جهان مژده باد
جهان جاودان زین خوشی ...
چه خوشنودی جاودان ...
درین مژده ... گفت ...
... این مژده در مژده ...
ز تشریف جانان و از فتح دین

چو شه داد نصرت به ...
بود ... چو مخصوص شان
... این مژده که این مژده فتح علی ست
... علی ...
ز شاهان ... به شاهان ...
مبشر لهم من فتوحات دین
زین نو بشارت که آمد ز غیب
شاهان ز این مژده در مژده ...

[illegible]

شاهان ... دفع هر شور و شر
[illegible]

سبحان من خذل اعدا ...
ز انا فتحنا لهم فتح دین
بود چون کرم بالعلی الامور
... کرم چون مراد از علی
به آن هر دو شه نظم ملک ...
ز تنظیم این داستان ...

ازین فتح ...
لنصر الكرام من ... المطهر
... ز ... دین
هم راجپوتان ...
بعالم ... خواری و ...

ه جان ... جهان مژده باد
ز خوشنودی جاودان مژده باد
... ز ... با هم
ز حق ...

[illegible]

ازین فتح نو فی الجنان
ازین فتح فرحت ... مژده باد
ازین نو بشارت ... مژده باد
... با همه دوستان مژده باد
ز شاهنشه دو جهان مژده باد
ز حق بهر این غازیان مژده باد
ز نو دفع ... خان مژده باد
ز حق بهر این مومنان مژده باد
بهر در ... این مقبلان مژده باد
ز مخذولی دشمنان مژده باد
ازین نو نشان هر ... مژده باد
ازین تازه نصرت ... مژده باد
شاهان این خوش ...
به آن ... آورد مژده باد
به شه زین مبارک ... مژده باد

... از ... مژده باد
... شاهان و ...
... مژده باد
... مژده باد
... از ... خواری ... مژده باد
... این ... مژده باد

به آن شير دل شاه مقبول حق، ز صاحبدلي اين مكان مژده باد!
چو نام فساد از جهان شد بشر، ز كمناسيء مفسدان مژده باد!

ز نصر من الله فتح قريب، به آن شاه نصرت نشان مژده باد!

به آن شاه منصور من عند حق، ز نصر النصير اين زمان مژده باد!
صدا گفته چون قاتلوا المشركين، بشد دائم از قتل شان مژده باد!
ز اقبالش آمد چو اين كار راست، به آن مقبل كاردان مژده باد!

ز عدلش كه آباد عالم نمود، به عالم اران و اسمان مژده باد!
شهنشاه ثقلين چون يار اوست، بشاهيش از انس و جان مژده باد!

چو اخلاق آن از حق ست رسم خاص، به آن مخلص خاص شان مژده باد!

محيط زمين است چو دوران عيش، بدورش ز هفت آسمان مژده باد!

ز تكريمش آمد چو عالم بكام، به آن بالكرم كامران مژده باد!

فكرّم هو بالكرم ياكريم، سوي زين دعا هر زمان مژده باد!

چو شغل دلم حمد حق در دعاست، ز آمين به اين جمله خوان مژده باد!

به شه در دعاي عطاي خلف، ز بمعطي هو المستعان مژده باد.
بود مژده در مژده اين نام او، بشد از همه هر زمان مژده باد!
هر شعر و مضمون رنگين وي، ز شعراي رنگين بيان مژده باد!
ز شيرين كلاميء اين خوش كلام، به آن خسرو خسروان مژده باد!

چو «مائل» بحق سائل فضل اوست،
ز فضل حقش جاودان مژده باد!

بهاولپور ۽ ٽالپرن جي آويزش

۸ ڏهين رجب ۱۲۲۴ھ (۱۸۰۹ع) تي، محمد بهاول خان، واليءِ بهاولپور، وفات ڪئي؛ ۽ نواب صادق محمد خان ثاني تخت نشين ٿيو. محمد بهاول خان جي زماني ۾ ٽالپرن جي حڪومت ۽ بهاولپور جا تعلقات نهايت مستحڪم ۽ شگفته هئا، انهيءَ ڪري جڏهن به وقت پيو هڪ ٻئي سان هميشه همدردي ڪندا رهندا هئا. تيمور شاه درانيءَ مدد خان کي بهاولپور جي لٽ ڦر لاءِ موڪليو، ان وقت مير فتح علي خان فورا نواب ڏي همدردي جو خط لکيو ۽ مدد جي آڇ ڪئي؛ نواب صاحب، مير صاحب ڏي شڪراني جو خط لکي موڪليو، جو "صادق التواريخ" (ص ۶۸) ۾ موجود آهي.

نواب صادق محمد خان جي دور ۾، اهڙن تعلقات ۾ ڪشيدگي پيدا ٿي پئي. مرزا قليچ بيگ لکيو آهي ته "اچ جي هڪ ابرودار سيد ذوالفقار شاه کي نواب محمد صادق خان تڪليف پهچائي، جنهن ڪري هو اتان ڀڄي، ميرن وٽ آيو. ميرن سفارشي خط لکي نواب ڏي موڪليو، پر خط جو ڪو اثر ڪونه نڪتو، ۽ انهيءَ سيد کي وڌيڪ تڪليف ڏني وئي،

ٽالپرن ڪاوڙ مان طاهر محمد خدمتگار کي لشڪر ڏئي بهاء [illegible]

[illegible]

ڊاپر [illegible]

مرڪو [illegible]

[illegible]

[illegible] ۾ شهزادي جو [illegible]

[illegible] تي سندس استقبال [illegible]

ڏيري مرڪيائون، [illegible]

مير حسن علي خان، سنڌ جي ٽالپرن [illegible]

واليءَ، سندس لشڪر [illegible] ڏياري [illegible]

[illegible] ويجهو [illegible] جنگ [illegible]

لشڪر [illegible]

[illegible] چڙهيو، [illegible]

[illegible] محمد صادق خان [illegible]

[illegible] موڪلي ڏنيون، [illegible]

طاهر محمد خان جنگ لاءِ ٿاڻي اُڪي موڪليو.

[illegible] | [illegible]

[illegible] | [illegible]

[illegible] | [illegible]

[مير صاحب، طاهر محمد خان، [illegible]]

چو طاهر فقيري (١) [illegible]

[illegible]

مير حسن علي خان [illegible]

[illegible] شهزادو [illegible] صادق محمد خان [illegible]

[illegible] فتح [illegible]

سپرد ڪيائين

"صادق التواريخ" [illegible]

متعلق، انهيءَ تاريخ جي روايتن جو [illegible]

(١) ١٢٢٠ هجري، [illegible]

١٨٠٦ع

ڏانهن [illegible]

ڪين وٺي ڏنو وڃي:

---

(١) فقيرو، مير صاحب جو خاص ملازم [illegible]

آهي

(٢) مير سهراب خان [illegible] [illegible] [illegible]
(رومڙيءَ واري) کي لشڪر سميت موڪلي ڏاوڙ [illegible] پيش قدمي [illegible]
[illegible] محمد خان [illegible] [illegible] [illegible]
کي ڀڄي وڃڻو پيو:

(٣) [illegible] نواب نور محمد خان [illegible] [illegible]
جي پيش قدميءَ جي [illegible] خان، ڀڄي وڃڻو پيو؛ مير سهراب خان [illegible]
[illegible] ۽ [illegible] ڪئي [illegible] ڪري مير غلام علي خان کان امداد [illegible] مير صاحب
ڪنهن غور ڪرڻ بعد، نواب ولي محمد جهڙي مدبر سياستدان ۽ تجربيڪار [illegible]
لشڪر ڏئي روانو ڪيو، ۽ مير صاحب ڏي چوائي موڪليائين ته [illegible]
معاملو صلح سان طي ٿي وڃي ته بهتر آهي:

(٤) ولي محمد خان لغاري سرزمين تي پهچي، مير نصير خان کي [illegible]
موڪليو ته معاملي کي صلح سان طي ڪرڻ بهتر آهي؛ اوهان جي طرفان [illegible]
[illegible] حيدرآباد ۾ بطور وڪيل جي آيو هو، اهي مون سان [illegible] مير
نصير خان کورڪيچ، فوراً حسوات راه کي ڀڄي وڃڻو پيو؛ [illegible]
صلح ٿي نه سگهيو:

(٥) ولي محمد خان ۽ سيد کولي شاه پيش قدمي شروع ڪري ڏني، [illegible]
محمد پور تي حملو ڪيو؛ کورڪيچ پنهنجا سپاهي فوج کي [illegible] محمد [illegible]
[illegible] موڪليا؛ ١١، شوال ١٢٢٣ﻫ (١٨٠٩ع) جو ولي محمد خان ۽ کولي شاه [illegible]
[illegible] جي ويجهو اچي مورچو لاتو، ننڍا ننڍا معرڪا ٿيا جنهن ۾ طرفين جا [illegible]
[illegible]، آخر فيصلو ٿيو ته نواب ولي محمد خان ۽ مير نصير خان پاڻ ۾ [illegible] صلح [illegible]
شرائط طي ڪن، چنانچه ٢٢ شوال جو ٻئي سپهه سالار پاڻ ۾ گڏيا:

(٦) نواب ولي محمد خان نهايت عقلمند ۽ زبردست مدبر هو، مير [illegible]
[illegible] مجبور ڪري ڇڏيو جو آخر هن نواب ولي محمد خان جا پيش [illegible] شرط
قبول ڪيا:

(٧) [illegible] ١٢٢ [illegible] شهزادو رحيم يار خان، [illegible] ۽ مولوي
[illegible] ٽالپرن [illegible]
[illegible] ١٢٢ [illegible]
[illegible] والد [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

بحمد الله [illegible]
[illegible] وشود،
[illegible] سکشود،
[illegible] الفزود،

[illegible]

یکي زان خسرو بزم کرامت،
دگر نام آور از حسن ارادت،
چو در تائید فوج میر سهراب،
از امداد لشون فاتح شان،
بسردارئ نواب لنکر نام،
بعزم شاهئ جزم توکل،
و ازان سو نیز بود خان بهاول،
به ارشاد نصیر آن خان کرکیج،
بهمراه اخ و خانان دیگر،
ازین سو جمله پاک اندر ارادت،
ازین سو جمله ثابت در محبت،
ازان سو جمله نیک از فیض خلق،
ازین سو جمله در پیکار دل شاد،
ازین سو جمله خوشدل عازم جنگ،
چو افتادند باهم دل تقابل،
ولي بالآخرة فوج دو جانب،
رسانده شلف جنگ از هر دو جانب،
ز ضرب شلف شان گرچه آنروز،
ولي از تاب شمشیر بلوچان،
نموده درمیان سادات مصحف،
درین بازي عدو را دیده شش ناج،
که از یاریء حق افواج نصرت،
گرفته پور خان و چند سردار،
بشرح لشکر و عهد اطاعت،
دل از دست ....
بغارت رفته یک سر ملکش از حول،
خرد تاریخ این نو فتح دلخواه،

[illegible]

که آمد از ... حق دم جبود،
که بخشد هر مرادش را علي زود،
که اي تائید این سو بود بي سود
... ارشاد ...
که نامش از خطاش باد مشهود،
... ...
که صادق با محمد نام او بود،
به امداد دگر اقوام مردود،
روان پشتي هم بهر افواج بنمود
... سو هر هم زین فیض مترود؛
وزان سو جمله چون «اصحاب اخدود»؛
وزان سو جمله بد چون آل نمرود،
و ازان سو جمله زین دهشت غم آلود؛
و ازان سو جمله ....
ز صلح و جنگ چندي گفتگو بود،
بعزم جنگ گردیدند موجود؛
ز ارض اندر سماوات آتش و دود
بپاسد کوشش بلوچ بي سود،
چو خائف بود فوج خصم مردود،
امان خواه آمدند از فوج شه زود،
چنین نقش دو شش زد نرد مقصود،
... را بنموده نابود،
برسم بو ... حال از خان مطرود،
رسانیدند خود را پیش شه زود؛
....
ز جهلش دیده آخر ملکش این سود؛
«زهے دلخواه این «فتح» فرمود،

۱۲۷۵ھ

«مبارک آمد این نصرت ز حق» بازہ — دلم تاریخ این نو فتح بِنمود
١٢٢٤ھ

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] جنگ [illegible]

[illegible] فتح نو کرد [illegible]

[illegible]

[illegible]
١ + ١٢٢٣ = ١٢٢٤ھ

[illegible] خواهش دل [illegible]

[illegible] این فتح [illegible] آمد ز دلم

١٢٢٤ھ — ص ح

[illegible] قطعي [illegible] معلوم ٿي [illegible] شهزادي ڪان سواءِ چند سردار [illegible] سردارن جو ٽالا ڏئا آهن، جيڪي سمجهي ڪيرن [illegible] برشمار، حيدرآباد ۾ هئا. مرزا قليچ بيگ ۽ مير حسن علي خان [illegible] مير [illegible] ١٢٢٦ع [illegible]

تصديق «صادق التواريخ» مان به ٿئي ٿي

[illegible] ريهاواجبو، سال ۾ جنگ [illegible]

هيٺين طرح معلوم ٿين ٿا:

[illegible]

[illegible]

ني سنڌ مرض ٿيڻو ڪرائي [illegible]

[illegible]

[illegible]

ڪي مسند نشين ڪري ڇڏيائون.

(٣) ٽالپرن، اهڙي موقعي کي [illegible]
۽ سيد گولو شاهه، خيرپوري لشڪر جا مهندار [illegible]
ٽالپر، حيدرآبادي لشڪر جا سردار هئا. [illegible] ڪندي، [illegible]
ٽالپر موڪلي ويا. نصير خان جي طرفان [illegible] لشڪر لاءِ حڪم مليل هو ته [illegible]
ٽالپري لشڪر سان مزاحمت نه ڪري، جنهن [illegible] نهايت آرام ۽ [illegible]
لشڪر، صادق آباد تائين قبضو ڪري ورتو

(٤) [illegible]
لاءِ موڪليو؛ مير گور [illegible] جي [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] محمد، ڪي ٽالپري لشڪر [illegible]
[illegible] احمد پور شرقيه [illegible]
مطابق احمد پور جو [illegible]

(٥) فتح محمد غوري، [illegible]
احمد پور ڏي دشمن جي اچڻ جي خبر پئي، [illegible]
هيو. نصير خان، ٽالپري لشڪر ڏي [illegible]
[illegible] جي [illegible] رضا محمد [illegible]
انهي [illegible] بندي شروع ڪري ڏني [illegible] نصير خان، [illegible]
ڪئي، ۽ [illegible] تائين معمولي طرح مقابلو به ڪندو رهيو، [illegible]
[illegible] ٽالپري لشڪر کي تقويت پهچائڻ جي ڪوشش ڪئي، [illegible]
مشرقي علائقي ۾، قائم پور تائين، پهچي ويا.

(٦) انهيءَ موقعي تي، نصير خان [illegible]
جي موقعي جو منتظر رهيو. [illegible] ٽالپري لشڪر [illegible]
[illegible] نصير خان [illegible]
[illegible] ۽ صلح [illegible]
صاحبزادي [illegible]
[illegible] "[illegible]"

(٧) ١٢ محرم ١٢٢٦ هه (١٨١١ع) [illegible]
[illegible]
ڪيا آهن.

[illegible]
[illegible]
[illegible]

مير [illegible]
[illegible] جنگ ۾ ٽالپرن کي، [illegible]
[illegible] چار شهر [illegible]

لشڪر و آوردن پسر او در حضور پوسر بو غمال، مرتبه ڪني.»

شڪرلله ڪه خوش بفتح و ظفر، | بمنن امداد [illegible]
فوج شاهان ستند گردون فر، | [illegible]
شاهد سته آن غلام لار علي، | [illegible]
. . . . | . . . .
. . . . | . . . .
. . . . | . . . .
. . . . | . . . .

کرده در ملک وي نزول اجلال، | ساخته جمله ملک وي ويران؛
سرغمال و دو قلعه مضبوط، | که رسيدند در تصرف شان؛
با عهد و اداي خرج فشون، | آن چه الجام بايد از شاهان،
به طمانيت ڪلام مجيد، | بگرفته ز خان روانمردان؛
فتح ياب آمده بجاه و جلال، | بارك الله همت مردان؛
بارك الله ڪه درهمه آفاق، | کرد اين فتح لار فتح نشان؛
سال اين فتح هاتف فرمود، | «فتح ياب آمده جيوش شهان».

١٢٢٦ھ

مٿين نظمي مان اهو به معلوم ٿئي ٿو ته [illegible] سان گڏ تالپرن [illegible] صورت ۾ [illegible] ۽ ڪلام مجيد ڏيڻ بہ ڏني بهاولپور وارن [illegible] متعلق اطمينان ڏيارين.

[illegible] مير حسن علي خان، خواجه «صادق الوارديخ» [illegible] بهاولپور [illegible] جو بيان ڪيا آهي، تن ۾ [illegible] جو بہ وارن کي انهن [illegible] ڪري بهاولپور [illegible] ان [illegible] خيال ۾ تالپرن لاءِ [illegible] جن جي تحقيق ڪرڻ لازمي آهي.

[illegible] «جواهر عباسيه» [illegible] سکهيو. (١)

ڪلهي جا هندو ۽ مسلمان [illegible] تالپر حڪمران [illegible] مذهبي تعصب [illegible] جهڙوڪ ڪلهن باڪل پاڪ صاف [illegible] هوندا هئا [illegible] مذهبي تعصب کان انهيءَ حد تائين لاتعلق هئا، جو هنن پنهنجي خاص عقيدي کي به زور زبردستيءَ، يا حيلي حوالي سان ترويج

---

(١) انهيءَ مصنف جا انهيءَ سلسلي ۾ [illegible] «محمود اعظم» ۽ «جواهر عباسيه».

[illegible]

۾ خيرپور وارن ۾ [illegible]

[illegible]

تي ياس خاطر [illegible]

[illegible]

پوءِ ويو [illegible] لئي سکي [illegible] علما جو طفلو [illegible] ناراض هو [illegible]

[illegible]

معصومت کان لنو چڙي ڪراچيءَ لاءِ ويو. (٢)

[illegible]

معاملي تي [illegible] رسالا لکجي ويا.

[illegible]

[illegible] جي صورت ۾ اختيار ڪندا هئا

---

(٢) [illegible]

مخدوم محمد ابراهيم [illegible]

شاگرد [illegible] ١٢٠٩ هه

[illegible]

مبارڪ باد پيش ڪري ٿو:

(۱) مبارڪ باديءِ اين تازه مصلح، [illegible]

شهـ ما آنکه از صد کوز اکرام، با اقبال ابد بادا سلامت!

— ص ۱۰۰

(۲) حوثر ابرد روشن اسلام لزود؛ سلام الله عالي من اعلو است اين؛

بشاه ذوالکرم از بارک الله، مبارک باديءِ تو مسلم است اين!

— ص ۱۰۰

[illegible] ٿي جيڪو ڪاردار هو، اهو [illegible] هدن جو معاني هو، مير مائل، انهيءَ [illegible] هڪ ڪداري نظمو انهن حڪمران جي خدمت [illegible] ڪاردار [illegible] مگر اسلام [illegible]

[illegible] ڪاردار شهر، | در ڪربلاي تذکر ازين زياد نيست،
و همم آل بوده و اين حصر آل ودين، | ڪارش بال ودين همه جز عناد نيست.
کاري که رفته است زبد کارش بدين، | والله که طبق نص کر از ارتداد نيست؛
با مصطفا است از ستم ابن رحيم داد، | کز داد ظلمش بکس از خوف باد نيست،
[illegible] | اين ڪهوکهر خبيث که از نور عاد نيست.

[illegible] | والله بکس بر اين سخنش اعتماد نيست،
[illegible] اعتماد، | [illegible]
[illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible]

[illegible] | [illegible]
[illegible] | [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

شد شور تر شهر محسن زانک زین اداش،
جز اهل کفر هیچکس از شهر شاد نیست.

فرض است بر شهان زمان داد این ستم،
چون این زمان بجز در شان جای داد نیست

[illegible]

میر مائل هندو مان هی [illegible]
باید نمود جهد [illegible]
با اهل کفر چون ره شان جز [illegible]

الهيءَ ڪاردار تي مير صاحب پيو ۽ هڪ قطعو چيو آهي:

در عهد عدلت اي شه نوشيروان عهد، | وین [illegible]
یک دل شکست نیست کہ گوید ز حال او، | [illegible]

— ص ١٢٩

معلوم ٿئي ٿو ته ٿئي جي مسلمان [illegible] داهون جهي، آڳري دربار ۾ دادرسي ٿي
الهيءَ ڪاردار جي اتان بداي ٿي وئي. [illegible] مان اموني قرينو ڪڍي سگهجي
ٿو: عنوان آهي "قطعہ شکر گذاري درستيءَ

نازم بداد بخشیت اي شاه ذوالکرم، | کز داد بخشیءِ تو جهان ز ظلم رست،

این داد بخشیت کہ جهان ست بشکر ان، | با عدل و داد مکرمتت تازه بندوبست،
کي مي شود درست بجز تیغ بشکي، | از فرط ظلم آن کہ دل مردمان شکست،
هر خاص و عام شهر به این داد بخشیت، | برداشت سوي حق ز دل اندر دعا دو دست؛

با رب بکام [illegible] | [illegible]

— ص ١٠٠

الهيءَ هندو [illegible] جا سادات زياده اجي ويا
آهن [illegible] سيد صاحب [illegible] ته هندو
سپ [illegible] مسلمان [illegible]
هو صوبدار هڪ هندو هو، جنهن ڪري هندن جون دليون وڏي ريون هيون. ادراش
قطعي جو عنوان آهي: "قطعہ گذارش، کہ در ایام [illegible] (؟)، وتقويت
کافران وعدم اتفاق مسلمان، داد خواهي، این گذارش نموده [illegible]"

داد بخشا ز ظلم اعدا، دادا | [illegible]
بر سر آل پاک مصطفوي، | کر [illegible]
کہ کنون باز کافران عنید، | [illegible]
گهہ بہ بی حرمتي ....، | حرمتيءِ آل مي [illegible]
زان نظام کہ [illegible] | [illegible]
گونا [illegible] در شور، | کہ [illegible]
مومنان کہ [illegible] اند [illegible]، | [illegible]
کافران جمله در [illegible] هم، | مسلمانان [illegible]
چہ بگویم ز ظلم کفاران، | [illegible] از [illegible]

حاکم شهر هست چون کافر،
در دل آزاریء مسلمانان،
حکم حق جاری است بر همه کس،
ورنه در عهد داد بخشیء مسیر،
شد کجا اجتماع این امت،

کاین جمع یک دل و یک جان،
ز دیانت چو نیست غیر از نام،
لیک حق از اهل بیت مصطفوی،

عالمان هم در اختلاف

علم غیر از عمل نیاید کار،
قاضیء ساکت در قضا حیران،

محتسب در حساب اخذ زر است،
مفت فتوای نمی دهد مفتی،
خوشتر آن کس که رفت ازین عالم،
جمله از خوف اجتماع هنود،

تا بکی صبر می توان کرد،
گر چنین است حال ما مردم،
این قصه که رفته است ز قضا،
عرض این حال در حضور شریف،
کس رساند کمی بحضرت سرور،

تا بتائید امر دین حنیف،
جهد باید پئی رونق دین،
تا در اسلام آرد آن کافر،
یا شد امر قتل در حق او،
تا شود تقویت بدین متین،
«قاتلوا» اهل کفر در قرآن،
حکم قتل است برای آن کافر،
نیست طعنی چو سب آل نبی،

زانکه تعذیر و حبس و ضرب شدید،
چه بکوبم ز مفسدان دغل،
اند مفسد دین،
مفسدان را سزا بود لازم،
هست در شان این جماعت دول،
شو درین هم دلا تو «قاتل» حق،

مسی آسمانند ...

این جماعت ...
هیچ جا نیست این چنین افتاد،
بود این هم بکی پئی اولاد،

[illegible]
نی شود کس به امر این منقاد،
خاندانی نیست در جهان آباد،

من ندانم چه اختلاف افتاد،
کار علماست از چرا افتاد؟
ز قضا و قدر ندارد یاد؛

نیست یادش کنون حساب معاد،
هست فتوی از و که چیزی داد؛
گو لیبا شد ز لید عمر آزاد،
جز صبوری نمی کنند ارشاد،
بر جفا و ستیز اهل عناد؛
بعد ازان ما و داد این بیداد،
که قضا و قدر ندارد یاد

[illegible]

اهل دین را بجای نباید شاد،
زانکه سعی است بکار دین جو ...

با سر حسش که ... ارشاد

هست در شان اهل کفر از
انکه بر طعن دین زبان بکشاد،
... ولی ... استشهاد،
همه در شان کافر ... و ارشاد،
... شان دانا ست ... و ...

آن چو فرعون و این دگر شداد
تا فساد از جهان شود بر باد؛
گو قیما «ایهم ... لبا المرصاد»؛
بعد ازین ... هر چه بادا باد؛

بعد ازین در دعای دولت وی،   [illegible]
باد دائم [illegible] فتح علی،   فتح و نصرت ز شاه دین امد
زانکه از جان و دل بود آن میر،   هم غلام علی و هم اولاد.
باد [illegible] آن امیر [illegible]،   از علی [illegible] بود
باد از [illegible] داد [illegible] میر،   باد [illegible] بود

بارک الله فی [illegible] میر،
[illegible] دعائش یادا یاد!

[illegible]

سوال فو یجي:

علم [illegible] از عمل لباید کار،   کار علماست از چرا افتاد؟

[illegible]

[illegible]

[illegible]

یا کمي قتل کړي چلاجي (!) -

تا شود تقویت بدین متین،   هم [illegible] اهل عناد

[illegible]

"مفسدان را سزا بود لازم،   تا فساد از میان شود برباد."

[illegible]

دل [illegible] اظهار [illegible]

و عرض [illegible] شریعت [illegible]

در حيرتم شها كه بعهد ديانتت، ارباب كفر بهر چه در تمور گشته اند!
و از شورشان كه كرده بر كفر آشكار، ارباب دين بگوشه عزلت نشسته اند؛
مشتاق منكه بجملهٔ سگان گروه كفر، مرعوبشان بخبث دل از حد گذشته اند؛
اين دسته سگان كه خدا خوار كرده است، از خار خار كين همه چون خار دسته اند؛
اين مفسدان كه دشمن اولاد اطهر اند، صد تهمت فساد بر اولاد بسته اند
اين مبغضان كه نار جهنم سزاي شانست، از نار بغض و كين همه چون شمع تفته اند
گاهي بطعن آل نبي گه بطعن دين، دلهاي اهل دين همه يكبار خسته اند؛
اين كافران [illegible]، ز اسلام شيخ جمع به ماتم نشسته اند؛
بد كار شان كه باز نمايند مرتدش، زين ارتداد نو همه از كار رفته اند؛
زين ارتداد كفر توان گفت كه اين سگان، بوزينه سان ز منبر اسلام جسته اند؛
ماهي زوبر و سر بگريبان ز فكر شان، بر زور و زر چه خود سر و مغرور گشته اند!
دفتر [illegible] دار [illegible]، [illegible] حكم [illegible] اند،
ار [illegible] حاكمان [illegible]، [illegible] يكسر گذشته اند،
بايد نهاد جزيه بر اين دار حربيان، در حيرتم كه بهر چه از جزيه رسته اند!
بايد بحكم حق همه بتهاي شان شكست، شان حاليه چو عهد اطاعت شكسته اند؛
فرض است بعد ازين مير محمد قتال شان، چون شان بدين امجد وي خصم گشته اند؛
ارباب دين كه حامي شان از كرم علي ست، خوش داد خواه از كرم شه نشسته اند؛
بخشد مراد مير علي بالكرم مدام، ارباب دين بشغل دعايش چو رفته اند؛
خوش اين دو شه براوج دو باب [illegible]، [illegible] چو ماه دو هفته اند؛
بد كنون ز "مائل" حق [illegible] حق [illegible]، [illegible] نهاد دل شكسته اند،

هي قصيدو، مير فتح علي خان ۽ مير غلام علي خان جي زماني کان پوءِ جو چيل آهي، جو وقت مير ڪرم علي خان ۽ مير مراد علي خان سنڌ جي تخت و تاج جا مشترڪ وارث هئا. معلوم ٿو ٿئي، مير فتح علي خان جي دور کان ولي شروع ٿيو، جنهن جو انتها آخري عهد ڪرم علي خان جي دور ۾ به نه ٿي ڪري سگهيو، ۽ سيد صاحب برابر دانهون فريادون ڪندو ٿو. سيد کي شڪايت وڏي ۾ وڏي هيءَ هئي ته سادات کي هندو ڪاربون ڪندڙ ٿا ۽ مذهب اسلام تي چٿرون ڪن ٿا، جنهن ڪري مسلمانن جون دليون ڦٽجي پيون آهن-

'گاهي بطعن آل نبي گه بطعن دين، دلهاي اهل دين همه يكبار خسته اند'.

هنن جي حالت هيءَ ٿو بيان ڪري:

'ماهي زوبر و سر بگريبان ز فكر شان، بر زور و زر چه خود سر و مغرور گشته اند!'

مير صاحب، خصوصاً اچي عرض ڪري ٿو ته 'اِنن جي هندن اطاعت جا فرائض ٽوڙي ڇڏيا آهن، جنهن ڪري دارحربي آهن، ۽ مٿن جزيه وجهڻ گهرجي، سندن بت ڀڃي ڇڏڻ گهرجن ۽ کين قتل ڪيو وڃي'-

'بايد بحكم حق همه بتهاي شان شكست، شان حاليه چو عهد اطاعت شكسته اند،
فرض است بعد ازين مير محمد قتال شان، چون شان بدين امجد وي خصم گشته اند'؛

[illegible]

[illegible]

---

(1) [illegible]

باد آبادان ابد از عدل شاهان ملک سند،
"سائل" حق این دعا در عرض مردمان نمودا

---

(۱) زشهان دائم ز حق واجب رعیت پروري است،
کز رعیت پروري اقبال شان را برتري است

— ص ۵۵

(۲) میر سائل هيلئين قصيدي ۾ قحط جي مفصل حالت بيان ڪندي، ڪي نهايت دلچسپ پهلو بيان ڪيا آهن:

در تجاهل گناه بر من نیست، عقل در روغن است، روغن نیست؛
مرد میت زمردمان کم شد، مرد بي عقل کم‌تر از زن نیست،
روح حیوانی‌ست علت قوت، از گرانیش روح در تن نیست؛
روح از تن چو رفت، رفت گذشت، [illegible] گذشتن نیست؟
روغن و علت عقل و روح چو بود، [illegible]
زندگاني وبال جان شده است، چاره دیگر بغیر مردن نیست؛
مردن آسان ولي پس از مردن، طاقت نان و حلوه کردن نیست،
مرده هم نان و حلوه مي خواهد، چه توان کرد مرده با من نیست!

مير صاحب لکي ٿو ته "قحط [illegible] ڪري چڏيو آهي، زندگاني وبال [illegible] آهي [illegible] ڇا ڪجي مرڻ به ڏکيو ٿي [illegible] حلوو کپرجي، مرڻ [illegible] طاقت، نه خيرات جي توفيق [illegible]"

شد ويران شده درين مذکور، ذکر ويرانيش گفتن نیست؛
کاردارش زکار رفته سگي، آن که کارش بجز گزیدن نیست؛
وان دگر سگ که کوتوال ویست، کم‌تر از شمر ابن جوشن نیست؛

من چه سازم کزین خرابیء حال، این خرابه سزاي مسکن نیست،
ماندن این جا ست مشکل و لیکن، چه کنم دست و پاي رفتن نیست؛
وحشت آباد شد جهان یکسر، هیچ جا جاي آرمیدن نیست؛
حشر لشکر ز قحط جا ست گران، زین گران ترکه جان در تن نیست!

مير صاحب چوي ٿو ته "ٺٽي جو سڄو شهر ويران ٿي ويو آهي؛ جيڪا حالت اهڙي آهي، ان کي ڪيئن لکجي؛ هڪ ته ڪاردار بي ڪار، انهيءَ ڪري اصول ڪتي جهڙو آهي، جهڙو ڪم سواءِ ان جي ٻيو ڪو نه آهي ته سڀ [illegible] ڪوتوال صاحب ته شمر جو اولاد آهي؛ [illegible] حقيقت ۾ [illegible] عالم [illegible]
"چه کنم دست و پاي رفتن نیست!"

جان بر لب عالمي ست زین شیون، شیون همچو جان سپردن نیست،
رفت چون جان ز من کجا جویم، جان ز تن رفته را نشیمن نیست،

اسی [illegible] هندو و سلطان و نحوی هنی ، بیجا شاید
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

"[illegible]
[illegible]
[illegible]

۱۲۰۹ھ

[illegible]

[illegible]
وجود آمد :

(۱) ز قحط غله [illegible]
[illegible]
[illegible]
ز امر حق [illegible] شده است
[illegible] .... [illegible] ،
[illegible]
[illegible] داعیان جاری ،
ز اهل مکرمت این [illegible] شده [illegible]
همیشه باد [illegible] آباد ،
خوش این [illegible] آبادیء جهان شده است !
= ص ۱۱۵

(۲) [illegible] شهر را ویران [illegible] ،
[illegible] ویرانیش [illegible] شهر را ویران [illegible] ،
[illegible] ویرانیش در [illegible] ،
[illegible] عدل شاهان [illegible]
[illegible] عدل و داد ،
[illegible] عدل شاهان [illegible] ،
از کرم [illegible] عدل و احسان [illegible] ،
[illegible] العدل این مشکل [illegible] ،

قول ارباب حق بود مقبول، اعتماد بقول مومن نيست،
گويند از زر شود حصول مدام، حاصل اين يقين بجز زن نيست،
[illegible] نرخ بيش حاصل بش، اين سخن درحضور شنيدن نيست،
[illegible] زر [illegible] بي خبر در كتب مخزن نيست،
زر [illegible] اگر داري رانكه زر از براي ديدن نيست؛
[illegible] بنده را جاي حرف گفتن نيست؛
مي خرند اهل دولت و جز شان، [illegible]
عالم جان بطلب بكرمنكي مست، سيري شان ربكب دوخرمن نيست؛
[illegible] [illegible]
[illegible] خو حاليا كمي در ملد، [illegible]
طرد به مشرب الله شان، كه شان، سير از پرسش سهمن نيست؛
[illegible] از سندمي كشند ولي، [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] اين كار از خلل خالي، چاره اش جز بمنع و قدغن نيست،
چند گويم شكايت [illegible] كه مرا دخل اندرين ان نيست؛

[illegible]

[illegible] جو جان ڏاڍي [illegible] آهي ۽ [illegible] ڪار ڪيو آهي، [illegible] وقت [illegible] عيش [illegible] ڪن ٿا، جن کي [illegible] خدا [illegible] آهي، [illegible]

[illegible] حيدرآباد مست، هوش در آنجا شان .... نيست،
ز اهل [illegible] مژده دركار مست، كار با [illegible]
[illegible] لازم است تدارك كار، [illegible]
[illegible] شاهي [illegible] دل و دستش، [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible] ڪوئي [illegible] سڪئي [illegible] آهي [illegible] ڪاڻ سواءِ چارو [illegible] آهي!

[illegible]

حق کنند انکار ہمہ از ھمہ؛
عرض «مائل» بحق نوشتن لیست۔

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

جي ٿي ڪو وڃبو آهي.

منشي آڏراڻو ... [illegible] ... پرهيزگار رهندو هو.

ناهرن جي انهيءَ روش ... [illegible] ... پنجون، آليءَ جي چرپر ۾ مشغول رهندا هئا ... [illegible] ... انهيءَ ڪري ... [illegible]

... عيش ۽ عشرت ۾ ... [illegible]

... [illegible]

... [illegible]

... طرح وضاحت ڪيل آهي: [illegible]

[illegible]

... درجن جا ماڻهو، سواءِ عالمن ۽ ديني رهنمائن جي، سڀ ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

۽ سوادي ٿئي ٿو.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

... شراب جا ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(۲) ... شراب ... [illegible]

... ٿا. [illegible]

... شراب ڇهن قسمن جا ... [illegible]

(۱) انگوري شراب ... (۲) ... [illegible]

... (۳) ... شراب؛ (۴) ... [illegible]

... (۶) گلابي شراب، (۷) ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

... شاعر ... [illegible]

... خدمت ۽ ... [illegible]

بسازم کالندر پس بود دیات، | بلی تره مح حکم صرع بادی،
بحکم عمران [illegible] شرع، | [illegible]
زمیم شرب [illegible] بوزه، | [illegible]
[illegible] | [illegible]

[illegible]

«[illegible] در [illegible] در ماها»

[illegible]

بود خير هر چيز افزون هرچه است، | فزايش درين كار بسيار خوش است
كند خير رد بلا در بدر، | بسي از حديث رسول است

ز حق عرض اين كار خير است چو فرض، | ازين وجه خيرات شد [illegible]
كه اول بده سالي اين وجه شان، | همان [illegible] و [illegible]

شده نصف پس باز از نصف هم، | شد از بدعت [illegible] يك حصه كم،

كنون باز كم كردنش ناروا ست، | كه قوت مساكين اهل دعاست

درين كار خيرست خوبي بسي، | بود سائل خير شان هر كسي،

بود عمر و اقبال شاهان ستد، | فزون از دعاي ضعيفان سند؛

ز شان اين دعا از خدا در بدر، | بود لفظ آمين بمعروضه [illegible]
ز "مائل" بحق اين نصيحت بس است، | كه يك حرف بس گر بخانه كس است

— ص ١١٤

هك قطعي جو عنوان آهي "[illegible] اهل وجوه":

شاها پيوسته زير قصر گردون، | چو قصر دولتت دارالسرور است؛
درين دارالسرور از فرط بهجت، | بياد ما كجا حور و قصور است؛

وليكن از تكاليف قصورات، | چنين عرض دلي الدر حضور است؛

كه تكليف قصور ستره نو، | ز تو از وجه ما ز انصاف دور است؛

ندارم چون قصور الدر رعايت، | معافي قصور از ما ضرور است؛
هميشه باد قصر جاهت آباد، | ابد تا قصر جنت پر ز حور است!

— ص ١٤٠

هيٺين قطعي جو عنوان آهي: "[illegible] گذارش [illegible] گذارش نوشته بود (؟)":

اي بنديء وجه خير، اوت خماست، | كه اجرائيش از ازل به اسناد دعاست؛
گيرند جمع و خرج شاهان چو حساب، | محرا ز خدا به دفتر فضل و عطاست.

— ص ١٤٠

(٤) ٽالپرن جون تاريخون

مير مائل [illegible] ٽالپر حڪمرانن، شهزادن ۽ ڪن شهزادن جي جنم ۽ رحلت جون تاريخون به ڏنيون آهن. اهي تاريخون، تاريخي لحاظ سان بيحد قيمتي آهن، [illegible] ٽالپرن [illegible] [illegible]

مير فتح علي خان جي ڏيوادي [illegible] علي خان [illegible] ڪيريون

پاليون هيون، غالبا ان جي تاريخي [illegible] آهي [illegible] هيٺ بعض

[illegible]

میر عاقل، میر نور محمد خان ثانی ... [illegible] ... ۱۲۸۲ھ

[illegible] ... میر مائل جی بیاض ۾ میر مرحوم ...

[illegible]

کري هڪ سال جا ڪجهه موتنا اکيا:

میر ما در دهر که غمگین مباد، | بهمن فیض فگار ... [illegible]
میر ما فتح علی خان نامدار، | آنکه نامش در جهان آمد شهیر
[illegible] | [illegible]
ساخت این غم گرچه جانش را غمین، | هست انسان را ازین غم ... گزیر
لیک با هر غم چو فرحت لازم است، | میشود زین غم دگر فرحت مسیر،
هست چون الله مفتاح الفرج، | باد از لاتقنطوا فرحت بصیر،
گفت با طبع ... سال، | در عزا ... چنین روح ... ،
"از برای دفع این افسوس زود، | ... البدل آید ... :
[illegible] | ساخت دل ... معمور ... میر
[illegible] | [illegible]

در دعایش هست ... یا رب خلق،
"مائلا" کن بعد ازین ورد ضمیر — ... ۰

[illegible]

رهي هڪ ... آرزو ۽ مراد،
مگر رهندي من دلبر ... آرزو،
کيئن ... آن آرزوءَ ۽ تمنا،
[illegible]
[illegible]

---

(۱) ... میر "مائل" ... [illegible]
... [illegible]

[illegible]

— ص ٤٤

[illegible] مير فتح علي [illegible]

[illegible] اولاد [illegible]

[illegible] خان [illegible]

[illegible] ان وقت [illegible]

[illegible] مير فتح علي خان [illegible]

[illegible] حڪومت [illegible]

[illegible] تاريخي [illegible]

[illegible]

[illegible] هزار ذڪر [illegible] مهراڻ [illegible]

[illegible] جلوس [illegible] شرڪت [illegible]

[illegible] سال [illegible]

[illegible]

[illegible] احسان!

— ص ٢٠٩

[illegible] سال [illegible] تاريخ [illegible]

[illegible]

راضي الله [illegible]

— ص ٢٠٩

[illegible]

ٻن مير فتح علي ڏن جي مزار، مير فتح علي خان بن مير سوڍارخان ۽ سوڍارخان ٻنهي تيرون آهن،

[illegible]

مير مائل ڏاڍو پرسوز قطعو تصنيف ڪيو آهي:

دريغا که ناگه بحکم قدر، قضا اين قصه نمود آشکار:

قدر خواند منطوقه کل نفس، قضا گفت از موت اين المزار.

[illegible]

که اندر جنان بود آن مرضيه، خواتين دهن اند در انتظار:

[illegible]

نمودند حوران قصر جنان، مقصر جنان جاي آن حق شعار،

شد اندر خواتين دوران عزيز، چو خاتون دهر از جهان بست بار،

بخوانند إنا لله راجعون، در اين غم [illegible] پروردگار،

ز بشنيدن اين صداي الم، [illegible]

تسبحان حي الذي لا يموت، [illegible] دل [illegible] وبهار،

[illegible]

[illegible]

سرمایهٔ رحمت ایزدي ،   سوي جنان زين جهان بست بار ؛

[illegible] سال [illegible] ،   [illegible]

۱۲۲۲ ھ

[illegible] از دل آمد [illegible] ،   ذکر گفت [illegible]

بعث ابد باد آن مرشد ،   دعا کند نبي اولاد [illegible]

[illegible] ،   [illegible] "مائل" [illegible]

مير مائل ہيا چار قطعا به انهيءَ حادثي تي لکيا آهن:

[illegible] اين دار چو اين صاحب ،   [illegible]

[illegible] دار [illegible] ز بعد [illegible] ،   واصلش [illegible]

[illegible] آنکه چو اين [illegible] ،   گشت [illegible] دل [illegible]

[illegible] رمضان [illegible] اولين ،   واصلش [illegible]

سال [illegible] گفت باد ،   "[illegible]"

۱۲۲۲ ھ — ص ۱۱۰

[illegible] اين [illegible] جهان ،   دو [illegible]

[illegible] عجب گفت ،   "[illegible]"

۱۲۲۲ ھ — ص ۱۱۰

[illegible] جهان ،   [illegible]

[illegible] ،   "[illegible]"

۱۲۲۲ ھ — ص ۱۱۰

[illegible] چو اين [illegible] ،   واصل [illegible] وصال ،

[illegible] روز وصل او ،   "[illegible]" گفت سال

۱۲۲۲ ھ — ص ۱۱۰

[illegible]
[illegible] انتقال ڪيو.

[illegible]
[illegible]
وارثي) [illegible] مير مائل [illegible]

[illegible] که جلوش [illegible] ،   [illegible] ولايت ز شاه [illegible] ؛

[illegible]

بمر جباقی که صوم دور ارانسی، — وشش جهت علم و فتح پیشوا آمد;

معود شجیع او بکسر اوشان — [illegible]

[illegible] — [illegible]

ز بس صدق غلامیش از صداقت دل، — غلام در که او عزو اعتلا آمد،

تمون بحق جو شوز رسال او شد بس — [illegible]

[illegible] — [illegible]

[illegible] — [illegible]

"رهي غلام علي بوده" گفت دل با آه — [illegible]

۱۲۲۵ ھ

بمد غلام علي هم بگفت خرد تاریخ — [illegible] ز غلامیش جا بجا آمد،

دلش ز میر محمد مدام خوشدل باد — بحق [illegible] حق مرتضی این دعا آمد

مير غلام علي خان شڪار جو بيحد شوقين هو. هڪ ڏينهن [illegible] هرڻ جي شڪار تي [illegible] هڪ هرڻ کي ٻاڻ تڪبير تي اڏائين ته هرڻ جي سڱ [illegible] کيڏي وئي. موت لاءِ اهو بهانو ٿيو [illegible] لا علاج ٿي مير صاحب انتقال ڪيو.

مير ڪرم علي خان تي ويٺو آئي: مير مراد علي خان ساڻس شريڪ ڪار [illegible] غلام علي خان جي شهزادي مير محمد خان کي پڻ [illegible] شامل ڪيو ويو.

مير صاحب جي زماني ۾، [illegible] ڪيو ويو، ڪراچي ڪلات کان واپس ورتي وئي ۽ سبزل ڪوٽ [illegible] ڪيو ويو. انگريزن سان ۱۲۲۲ ھ ۾ معاهدو ڪيو ويو (۱). شڪار جو شوقين ۽ بهادر [illegible] پهريون ماڻهو [illegible] ترار سان ماريائين. شاهه شجاع الملڪ [illegible] اچڻ لاءِ سنڌ تي افغانن جو ڪٽڪ چاڙهي آيو، ان وقت مير صاحب [illegible] موٽائي ڪڍيو. مير حسن علي خان لکي ٿو:

---

(۱) انگريزن ۽ سنڌ جي ماڻهن هيٺين سالن ۾ معاهدا ٿيا.

۲۲ سيپٽمبر ۱۷۵۸ع، [illegible] لاءِ [illegible]

۲۲ اپريل ۱۷۶۱ع، تجارتي [illegible] لاءِ [illegible]

۲۲ آگسٽ ۱۸۰۹ع (۱۲۲۴ ھ)، انگريزن ۽ مير غلام علي [illegible] معاهدو ٿيو.

۹ نومبر ۱۸۲۰ع (۱۲۳۶ ھ)، مير ڪرم علي [illegible] انگريزن [illegible] عهد نامو ٿيو؛

۲۸ نومبر ۱۸۳۶ع (۱۲۵۲ ھ)، ٽئين سر عهدنامو ٿيو؛

۲ اپريل ۱۸۳۸ع (۱۲۵۴ ھ)، ٽئين سر عهدنامو ٿيو،

۱۸۴۳ع ۾ [illegible] عهدناما انگريزن پاڻ ۾ [illegible] سنڌ تي قبضو ڪيو

جرال

تڏهن مير صاحب جيو [illegible] — انهيءَ خيال [illegible]
[illegible]

[illegible]

— ص ۸٦

[illegible]

چون شد سند آن غلام نامر شاهش علي،
آنکه مي بد مسند آراي شمي در ماه دي،
همچو شاهان سلف در شوق وصل حق بحق
کرد رحلت زين جهان روي جنان ناگاه وي؛
بعد ترحيلش چو شهزاده محمد مير نامر،
جلوه بخش آمد بر اوج سلطنت چون شاه وي؛
ز استماع اين خبر بشنيد اين سال از سروش،
"جلوه بار آمد مهر نو بعد سلخ ماه دي":

۱۲۲۸ھ

تابود ز امروز فردا ذکر در بزم شهان،
باد افزون عمر و جاهش زان شه جمجاه وي!

— ص ۱۱۰

[illegible]

گفت دل سال جشن روز نشاط، [illegible] عبدالله [illegible] [illegible]

۱۲۳۲ھ

[illegible] حق خواهد او حق در دعاش،
باد عمر و بخش الله ازد باد! [illegible]

مير مائل، مير غلام حسين جي مدح ۾ هيءَ نظم چيو آهي:

اي ز رويت جلوه گر نور غلامي حسين،
مير عبدالله بن بختيار خان را نور عين،

[illegible] چون طبش [illegible] [illegible]
زمره اعداي دين را افكند در شور شين؛

سكه داري در يمين اقبال و دولت در يسار،
در ركابت مي رود فتح و ظفر از جانبين،

ديده از دست سخاوت فتح باب كار دل،
دائم آمد دستيارت [illegible]

زاستماع [illegible] نام و صفات نيك تو،
ورد دلها نام نيكت آمده چون [illegible]

دائما اقبال و دولت دائما عيش و نشاط،
باد با عهدت قرين هر چون [illegible]

هست همين سرور ز[illegible] بخش ايزدت،
همچو خورشيد و قمر [illegible] هر دو روشن [illegible]

[illegible] خان جا [illegible]

[illegible]

(۱) [illegible]
ان سان لکيل ڏسي آهي.

[illegible]

همنون قصو پش ڪجو:

چون فضل حق بکار دل میر تهاره خان،
که او دائماست کامور از فضل حق تعال؛
خوش بر مراد مهر که نامش علي مراد،
مشهور عالم است بسر لشکر جلال؛
از عنایت تفضل کان بخش خاص خاصت،
بخشید این مبارک مولود خوش خصال.
مولود نیک مهر غلام محمد امیر،
که اسمش مبارکست ز اقبال لایزال؛
هر کز آنکه باد ابد کامیاب فیض،
این خوش خلف بجاه سلف در جمیع فال؛
از استماع مژده میلاد اسعدش،
فرمود دل "غلام محمد بکار" سال؛
١٢٢٦ھ
یا رب مدام تاکه بدهها ثنای تست،
یا رب مدام تاکه ز افضال تست فال؛
دائم ز فضل ثنار نبي و علامیش،
دائم به یمن ثنار علي و جمیع آل؛
ده این گزین خلف به امیران لار دار،
ثنار آور زمان بصد بخشش و نوال!

[illegible]

محمد شان جي سجع هئي — "[illegible] محمد مي اوج [illegible]"
مير صوبدار خان جي سجع هئي — "طفل احمد تاج فرق صوبدار"
[illegible] جي سجع هئي — "صوبدار جهان ز [illegible] علي"

شهداد خان جي [illegible] هئي   "[illegible] مرتضيٰ شهداد خان"،
مير حسين علي خان جي مجع هئي   "[illegible] وهش ز [illegible] يزان"،

مير نصير خان جي اهي [illegible] "[illegible] گرامد [illegible]"
مير مائل، شهزادي غلام محمد خان جي سجع لکيو:
"[illegible] علي مراد غلام محمد [illegible]"

[illegible]
۽ مير غلام الله. مير غلام محمد جو لالو شجري ۾ [illegible] غلام [illegible] وفات
۱۲۳۸ هه ۾ ٿي: مير مائل، ان جي وفات تي هيٺيون قطعو چيو:

[illegible] جواني مير ما چون کرد فوت،   [illegible]
[illegible] فوت آن جوان نيک دل،   "[illegible] غلام [illegible]"
۱۲۳۸ هه   — ص [illegible]

تولد مير بجار خان بن مير بهرام خان:
[illegible] مير شهداد خان جو پٽ هو، سندس تولد تي مير مائل هيٺيون قطعو چيو:

مير بهرام خان [illegible]   آنکه [illegible] ز [illegible]
[illegible] دلش ز بخشش حق،   [illegible]
گفت هاتف بسال ميلادش،   "مير [illegible] خان [illegible]"
۱۲۱۵ هه
[illegible] از حق مبارک اين فرزند   [illegible]

بارک الله بعمره ابدا!
ورد "مائل" بصبح و شام آمد.   — ص [illegible]

مير علي محمد خان:
مير علي محمد خان، مير [illegible] خان جو [illegible]
[illegible] مير محمود خان ولد مير بهرام خان بن مير شهداد خان [illegible] مير صاحب [illegible]
لالي تي مير مائل جي بياض ۾ هڪ مدحيه قطعو ملي ٿو:

خان [illegible]   [illegible]
در دعايش بخمسة الاوقات،   [illegible]
[illegible] تحفه دعا پيش،   [illegible]
باد [illegible] چو اين دوام [illegible]،   [illegible]
دائم از صدق حب اين حضرات،   [illegible]

مير رستم خان:
مير رستم خان، [illegible]
هو. سندس شجرو هن طرح آهي: رستم خان بن سهراب خان بن مير چاڪر [illegible]
مير هوتک خان بن ککو خان بن شاهو خان.

بهار، ۱۹۶۵ع

بقاي طبع خود رشک هزاران گلستان کردم،

بمدح میر رستم‌خان زبان تا گلفشان کردم؛

نمودم مرچسو توصیف علوئي رتبه و قدرش،

بني معراج طبع خود زکیوان نردبان کردم؛

سخن در وصف جودش همچو گوهر جلوه زن آمد،

چو خوش گردد سخن سرمایهٔ صد بحر و کان کردم؛

ز بادر رفت یکسرشیوهٔ نا مهربانیها،

چو یاد مهربانیهای آن خوش مهربان کردم؛

عجب نبود اگر نازم بطبع نکته سنج او،

چو عرض این غزل در حضرت آن نکته دان کردم؛

چو میدارد ز دل "مائل" بحق شغل دعاي او،

بحق باشد اگر خود را شمار از داعیان کردم.

— ص ۹۲

مير چاڪر خان:- مير رستم جي ڀائي ٻئا مير چاڪر خان جي سلسلي ۾ [illegible] هڪ سمو بياض ۾ مليو ٿو:

[illegible] چاکر خان والا سرتست،	آنکه از جهان چاکر آل عباست؛
[illegible] اول دل با خدا،	دائما ورد دلش نام خداست؛
نیک نام و نیک خلق و نیک بخت،	نیک نامي خوش به بختش آشناست؛
هم ادیب و هم خلیق و هم شفیق،	وصف اخلاق شریفش جابجاست؛
[illegible] صفات،	ورد "مائل" دائما [illegible] خوش [illegible].

— ص ۹۳

مير رستم خواه مير چاڪر خان تي اهي قطعا اهڙيءَ طرح جوشيلي ساڻ لکيا اٿائين. [illegible] او اٿي ته مير رستم خان وڏو سخي ۽ دريا دل شهزادو هو؛ جودو ڪرم، داد ۽ دهش ۾ عام بخشش سندس خاص وصف ... [illegible] هر [illegible] شريف النفس [illegible]

مير سهراب خان:- [illegible] شهزادن جي والد مير سهراب خان جي مدح ۾ [illegible] هڪ قطعو بياض ۾ موجود آهي [illegible] مير مائل، مير [illegible] طلب ڪئي [illegible] انهيءَ مان اهو معلوم ٿئي ٿو ته [illegible] مير [illegible] خان جي دربار سان تعلق هو، ليڪن ضرورت جي [illegible] طلب امداد ڪندو هو. سمو هي آهي:

ايا مير مهراب خان نامدار، | بنام آوري [illegible]
كند حق فزون ننگ و ناموس تو، | كه آيد جهاني به پابوس تو.
دعاگوي دولت غلام علي، | غلام غلامان نام علي،
بناموس نام تو از راه دور، | رسيداست بهر دعا در حضور،
كنون شرط ناموس و نام آوري، | همين است كه كاهش تمام آوري،
بود كام او كز كمال صفا، | كني اين دو مقصود اورا روا،
يكي خرج شادي كه دارد به پيش، | دوبم وجه از بهر كدوان خويش؛
اگر مي دهي مي دهد حق بتو، | بنام آوري عز و اقبال نو.
وگر ز خدا كام فرما براست، | عطا ساز كام دل هر كس است.
خدايا به آن نامداري دهار، | به افزونيء دولت پائدار؛
[illegible] به صفات [illegible] | كه باشد فزون [illegible]

كنون عرض داعي تمام آمده،
ز "مائل" بحق والسلام آمده.

مير مائل وطيءَ ۾ شاديءَ جو خرچ ته گهريو آهي، [illegible]
عزت لاءِ به درد باريءَ کي قائم رکيو اٿائين؛ چوي ٿو:

اگر مي دهي مي دهد حق بتو، | بنام آوري عمر و [illegible]
وگر ز خدا كام امر سايس است، | عطا ساز كام دل هر [illegible]

[حڪم] جي حاجت روائي ڪندين ته تنهنجي مهرباني، [illegible]
عزت ۽ اقبال بلند ٿيندو؛ ورنه شڪر خدا تي آهن، [illegible]

شهزادي جي شادي:- مير مائل جي بياض ۾ [illegible]
ٽالپر شهزادي جي شاديءَ تي چيو ويو آهي؛ اهو ذيل ڪيو [illegible]

شكر خدا كه اكنون از لطف خود خدا داده،
زين تازه كتخدائي خوش كام شاه داده،
شاديء شاهزاده چون شاه [illegible]
يكسر بروي دوران باب [illegible]
تاريخ شاد بش دل با شايت فرح گفت،

"بادا [illegible] مبارك شاديء شاهزاده."

[illegible]

[illegible]
چيل آهي، جاڪاڻ ته ١٢٢٢ هه ۾ اهو ٽالپر [illegible] جو بادشاهه هو

مير مرادعلي خان: مير مراد علي خان ٽالپرن جي [illegible] چوياريءَ
[illegible] جنهن تي مير ڪرم علي خان [illegible]
جو، اڳ آئي.

سنڌ ۾ پهريون دفعو، مير مراد علي خان حيدرآباد ۾ ڇاپي [illegible] ۾ [illegible] لاهوءَ ڪارخاني جو مهتمم فتح محمد نومار هو. مير صاحب اصولي طور [illegible] ڇهنجي ڳالهه تي ڳالهايون، جن کي پسند ڪري، حڪم ڪيائين ته [illegible] صرف خاني ۾ آئي، ڇڪا لڳايا وڃن. اهو ڪم اڃان شروع نه ٿيو ته ميرصاحب وفات ڪري ويو، ۽ اهو خرچ خالو بند ٿي ويو. مير سائل مير مراد علي خان جي [illegible] ڪيترائي ڪدارشي ۽ مدحيه قطعا ۽ قصيدا چيا آهن؛ انهن مان چند هيٺ درج ڪجن ٿا.

رهي بنام نڪو شهره زمين و زمان،	مراد بخش جهان مراد يساب [illegible]
بود مراد علي خان مير خوش نامش،	زعون نام شريف علي بن عمران،
زبسکه هست مريد جناب آل علي،	بود مراد دلش حاصل از علي عمران
بہ اتحاد نسبي و بہ دوستيءِ علوي،	رهي بصدق ارادت مريد درگهه شان،
سخن شناس و سخن فهم قدردان سخن،	غريب دوست و لئيم آشنا و معني دان
بقدرداني آن قدردان اهل سخن،	نهال طبع سخن مي شود اسد و بستان،
چو هست کار رواي جهان بجود و سخا،	هميشه کار دلش باد حاصل از يزدان،
رسن بہ درگهه او کام خواه مي آيند،	سزد کہ کام دل داعيان دهد ز احسان
بدرگهش چو براي وظيفه او گردند،	بود وظيفهءِ داعي دعاي وي هر آن،
بعون طالع مسعود سعا فروغ ازل،	دلش ز نور محمد بود ابد رخشان،
هميشه باد محمد نصير وي هر جا،	بعون ينصر الله في الصر.

خدا زياد کند عمر و بخت و اقبالش!
بود ز «سائل» داعي همين دعا شايان.
--- ص ٥٠

مير [illegible] علي خان والئي [illegible] جي [illegible] دامو [illegible] جو [illegible] ارس [illegible] چوڏهو هو ۽ شاعرن جو [illegible] "[illegible]" [illegible] ۾ [illegible] شاعرن جو [illegible] آهي، سال ١٢٢٢هه ۾ [illegible] "[illegible]" (٦[illegible]هه) [illegible] مشهور آهي [illegible] فارسي ديوان [illegible] "[illegible]" [illegible] والي سان هڪ بيو انتخاب ۾ ١٢٥١هه ۾ تيار ڪيو، جنهن جي ديباچي ۾ الهيءَ دور جا ايراني ۽ سنڌي شاعرن جو احوال ڏنل آهي. الهيءَ ادب پروريءَ ۽ سخندانيءَ ڏانهن مير سائل مٿين نظمي ۾ اشارو ڪيو آهي. مير صاحب ٢ جمادي الثاني ١٢٢١هه جو انتقال ڪيو "باب باغ ارم" مان اهو سال انجري ٿو.

[illegible] مير صاحب کي ٻه ٻاليوان ۽ چار [illegible] [illegible] محمد خان، مير نصير خان، مير محمد خان ۽ مير [illegible] محمد خان مٿين نظمي ۾ [illegible] شهزادن جو نالو آيو آهي [illegible] باقي ٻه شهزادا نظمي جي تصنيف کان پوءِ ڄاوا. مير سائل جو ٻيو نظمو هي آهي:

[illegible]

[illegible] دوران باد،

[illegible] است [illegible]

[illegible]

[illegible] فارسي [illegible] نثر ۽ شعر محض هن هڪ بادشاه جي ڪري زور ورتو. [illegible]

[illegible]

[illegible] مير صاحب جي هٿ ۾ زخم ٿي پيو، [illegible]

دعائيه قطعا تصنيف ڪيا:

بخش يا رب بدست مير شفا، | تا ڪند دستگيري [illegible]
دست فضل تو دستيارش باد، | بسڪ برداشت [illegible]

ٻيو قطعو هن طرح چائين:

اي بدست فضل يزدان دستيار،
در دعايت دست دل [illegible]
باد در عهد تو دستور العمل،
در ضرورت "سائل" بي دست و پا،
تا برآيد دست فضل از آستين،

[illegible]

هڪ قطعي ۾ هيءَ ڄو مضمون هن طرح ادا ٿو ڪري:

شاها توئي ڪه دست تو هنڪار مڪرمت، دائم بدستگيري ضعفاست دستيار؛
تا دستيار دست تو آيد شفاي حق، برداشتيم دست دعا سوي ڪردگار.

— ص ١٠٠

مير صاحب هڪ دعائيه قطعو چيو آهي:

خسروا فضل ڪردگار ڪريم، از ڪرم دائما بڪار تو باد!
تاز انجم بود قطار فلڪ، دور گردون در انتظار تو باد!
شوڪت جم شڪوه دارائي، مسند آراي هر سلار تو باد!
جود طائي و عدل نوشروان، همدم فيض مستدار تو باد!
شاديءِ دهر عشرت دوران، عشرت افزاي صبح و شام تو باد!
هست جام جهان‌نما چو دلت، عالم ست فيض جام تو باد!
گوهر و رشڪ خاتم جمشيد، بر نگيني ڪه نقش نام تو باد!
خسروا چون توئي غلام علي، بخت دولت ابد غلام تو باد!
يا برادرم(١) نبي چو از پي رزم، نصرت و فتح هم زمام تو باد!
ڪرد بر تو ڪرم عليءِ ولي، ڪرم شهه رفيق نام تو باد!
داد شاها ترا مراد علي، بمراد تو جمله ڪام تو باد!
باد مير محمدت ياور، از محمد همه مرام تو باد!
فيض روح القدس بصد تصديق، جلوه‌گر هردم از ڪلام تو باد!
تا شود نام خواه تو عالم، ڪام عالم ز فيض عام تو باد!
چون دلم در دعاست "مائل" حق، دمبدم فضل حق بڪار تو باد!

— ص ١٢٦

مير مائل ڪيترا ڪداشي قطعا چيا آهن. هڪ قطعي ۾ سرديءَ جي پوشاڪ طلب ڪري ٿو:

شاها؛ قد تو سرو [illegible]، دائم بقدمت قباي شاهي زيب [illegible]
سرما ست و ندارد چو قباي با خويش، زيبا بدعاگوي خود امداد قباست!

— ص ١٠٠

شاديءَ [illegible] جي ضرورت آهي؛ مير صاحبن جي حضور ۾ قطعو پيش ڪيائين؛ جوا [illegible]
[illegible]، مير نه آهي؛ [illegible] قدردان آءَ ضرور ڪهلوني ڪجهه [illegible] ٿو هوندس.

شاها بخرچ شاديم امداد ڪن مرا، شادان ڪنون ز بار غم آزاد ڪن مرا؛
در خرچ شادي است چو در کار محرمت، اي ڪنج مڪرمت بکرم شاد ڪن مرا.

— ص ١٠٠

---

(١) ڪهوڙي جو تسر.

هڪ قطعو گذارش ۾ چوي ٿو:

شاها دلم [illegible] اشغل دعاي [illegible]،
امد ز دل چو "سائل" حق نار خواه نيست
[illegible]
اميد [illegible] از [illegible]

— ص ١٠٦

پر ه هڪ گذارشي قطعو آهي؛ چوي ٿو:

شاها ذوالمڪرمت ڪه مڪرمتش،
پيش از عرض ڪام دلم داد؛
ديد چون اين عريضه در دفتر،
از ڪرم دست مڪرمت بگشاد؛
خواند مضمونش از ڪرم فرمود،
عرض "سائل" بحق قبول [illegible]
در زمان از ره ڪرم بخشي،
بهر وجه تازه ڪرد امداد؛
بعد اين عرض آنڪه ڪردم عرض.
آمده عرض دعا بهر ارشاد
بسڪ شاد آمده دل از ڪرمش،
باد دائم بڪام دل دلشاد!

— ص ١٠٦

باض ۾ هڪ گذارشي غزل آهي:

من چه گويم چه ڪسم بهر چرا آمده ام،
داعيم، بر درت از بهر دعا آمده ام
بردر دولتت اي مير [illegible]،
داعيء دولتت از فضل خدا آمده ام
باد راضي ز تو پيوسته خدا و حضرات،
برضاي دل خود خوش برضا آمده ام
دارم از درگهت اميد [illegible]،
ڪه سراپا به درت بي سروپا آمده ام
اي ڪرم بخش جهان ڪام رواي احباب،
باميد ڪرمت ڪام روا [illegible] ام
هست ڪام دل من چونڪه دعاي دولت،
از ڪجا بهر دعايت بڪجا آمده ام

"سائل" خير [illegible] ه خلاميء علي،
طرف الدر حق ارباب ولا آمده ام.

— ص ١٠٠

---

* زندگيءَ جي سفر ۾ اها منزل ٿي ڏاڍي، جتي [illegible] [illegible]
بهتر ٿئي، بشرطيڪ هو پهچي پاڻ هيٺ لوڙ شروع ڪري [illegible]
ميلا فقط تڏهن ٿو لڳي، جڏهن مسافر، [illegible]
[illegible] ڪالهه؟ شايد اٿين ه هجيا ۾ حقيقت اها آهي."

تبصرا

ڪتاب جو نالو — "فتح نامو عرف چچ نامو"

مترجم — جناب مخدوم امير احمد صاحب، پرنسپال اورينٽل ڪاليج، حيدرآباد سنڌ

شرح ۽ مصحح — جناب ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ.

صفحا — ٦٨٠؛ سائيز — ڊيمي.

ڇپائي — [illegible]، ديده زيب، جزبندي ۽ سان ۽ مجلد، مع گرد پوش نفيس.

قيمت — فقط ڇهه رپيا.

"سنڌي ادبي بورڊ"، معياري ۽ محققانه ڪتابن جي انتخاب ۽ اشاعت جي [illegible] [illegible] شهرت ۽ مقبوليت حاصل ڪئي آهي. [illegible] ڪتاب، معياري ۽ ديده زيب [illegible] آهي. جنهن لاءِ بورڊ، تحسين جو مستحق آهي. هن کان اڳ، [illegible] [illegible]، [illegible]، تاريخ معصومي، ڪليات جمال ۽ ديوان بيدل شايع ٿي چڪا آهن. [illegible] "[illegible] سنڌ" [illegible] نظرن مان گذري ويا آهن.

[illegible] "فتح نامو عرف چچ نامو" شايع ٿيو، تبصري لاءِ پهتو آهي. [illegible] ۽ ديده زيب آهي. صوري ۽ معنوي لحاظ سان [illegible] قدر چيز آهي.

[illegible] تاريخي ڪتاب لکيا ويا آهن، تن سڀني ۾ تحقيق، [illegible] [illegible]، "چچ نامو" قابل وثوق ۽ مستند چيز آهي. "[illegible]" [illegible] "[illegible] معصومي" [illegible] کان اڳ شايع ٿي آهي ۽ هن کان پوءِ "[illegible]" [illegible] [illegible].

[illegible]
عربي متن [illegible]

[illegible]
لغوي ۽ لساني پيچيدگين کي مد نظر رکي، بورڊ [illegible] ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ جي حوالي ڪري، صحيح انتخاب جو ثبوت ڏنو.

[illegible]
سلوٽي سنڌيءَ ۾ ترجمو ڪيو آهي

[illegible] آهي؟ اهڙا انسان [illegible]

[illegible]

[illegible] ۾ روان آهي [illegible] صاحب جهڙي ڪنهن [illegible]

شعر جي خدمت ڪري حاصل ڪرڻ، ضمانت جو درجو رکي ٿو.

[illegible]

[illegible]

[illegible] ڪلام نقالت ۽ پيچيدگي ڀا آهي، تنهن ڪري، ترجمو نهايت ڏکيو [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ڪل ١٨٦ صفحا [illegible]

[illegible] ڪنهن ڪسي اڳيان رکي، سن ۽ شرح [illegible]

[illegible] آهي، انهن جي [illegible] ٥٥٨ کان ٥٩٢ [illegible]

[illegible] جي فهرست، الف بي وار، ۽ صفحن جي [illegible]

[illegible] ڪتاب جو [illegible]

[illegible] ڪتاب جي [illegible] ڪري [illegible]

[illegible] سمجهي ڪري، [illegible]

[illegible] ڪري، [illegible]

[illegible] "موجوده [illegible] ڊاڪٽر [illegible] هوڻ [illegible]

[illegible] باقي هئي."

[illegible]

[illegible] ڪري، اصل ماخذن مان پڙهي، هر لحاظ [illegible]

[illegible] ادب [illegible]

[illegible] "جواهر [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] صحيح معلومات [illegible]

[illegible] ۽ [illegible]

[illegible]

[illegible] صاحب جو [illegible]

[illegible]

[illegible] مان مشهور آهي، [illegible]

[illegible]

اسلام [illegible]

هندوستان [illegible]

[illegible] بيان [illegible]

تنهن ڪري قدامت جي لحاظ سان، هيءَ ڪتاب وڏي تاريخي اهميت جو [illegible]
اصل ۾ عربي زبان ۾ لکيل هو، جو سنڌس پارسي ترجمو ٦١٣ هجري ۾ [illegible]
۾ [illegible] ترجمو ٿيو، جنهن جا ترجما انگريزيءَ ۾ [illegible]
ترجمي جو بنياد به ان ترجمي تي آهي.

[illegible] نالو ڇا آهي؟ "چچ نامو" ڇو سڏيو ويو؟ [illegible]
ڪتاب [illegible] ۾ لکيو ويو آهي؟ يا، مصنف، مؤرخ ڇو [illegible]
آهي؟ [illegible] عربي ڪتاب اڄ ڪاٿي آهي؟ اهو ڪڏهن لکيو ويو؟ [illegible]
[illegible] فارسي ترجمو، جو اسان وٽ موجود آهي، ۽ علمي دنيا ۾ [illegible]
[illegible] عربي ڪتاب [illegible] ڪيترو تعلق آهي؟ فارسي ڪتاب جي متن ۾ [illegible]
نسخن [illegible] ڪٿي ڪٿي اختلاف به موجود آهي؛ ان لاءِ ڪهڙي آخري راءِ قائم ڪري [illegible]
[illegible] فارسي ترجمي جي ترجمن ۽ مختلف ڇاپن ۾ وقت به وقت، ڪيتري [illegible] جي اصلاح
ڪئي وئي آهي، ۽ ڪيتري قدر اڃا تائين اصلاح جي گنجائش باقي آهي؟ [illegible]
[illegible] ڪتاب [illegible] علمي دنيا کي ڪافي پريشان ڪري چڪا هئا. پر ڊاڪٽر [illegible]
[illegible] ۽ دانش سان، سخت محنت ڪري، انهن منجهيل مسئلن کي سلجهايو آهي.

[illegible] اول ول، ڪتاب جي مصنف علي ڪوفيءَ جو مستند احوال، ۽ هن تاريخ [illegible]
جي [illegible] تي روشني وڌي وئي آهي. ان کان پوءِ، سنڌ جي تاريخ متعلق، جن عربي [illegible]
[illegible] آهي، انهن جي ڪتابن ۽ مصنفن جو، مختصر طور تعارف ڪرايو ويو [illegible]
[illegible] سنڌس ڪتاب "فتوح البلدان"، دينوري جو ڪتاب "الاخبارالطوال"، [illegible]
"[illegible]"، طبري جو "تاريخ الرسل و الملوڪ"، ابن اثير جو "الڪامل"، ۽ ابن [illegible] جو
"[illegible]" مشهور [illegible] جن ۾ سنڌ جي فتوحات جو ذڪر آهي، پر [illegible]
[illegible] سنڌ [illegible] هڪ سو سال پوءِ پيدا ٿيا آهن، تنهن ڪري [illegible]
[illegible] معتبر ذريعن مان واقعات تي تمهيد ڪيو؟ ۽ ڪهڙن [illegible]
[illegible] آهي، ۽ سندن ماخذ ڪهڙا آهن؟

[illegible] جواب فقط اهو ٿو ملي، ته انهن سڀني مورخن جو ماخذ آهي "[illegible]"
[illegible]
[illegible] ۽ سماعي آهي، پر تحقيقي نه آهي. ڊاڪٽر بلوچ صاحب، [illegible]
[illegible] کان پوءِ، المدائنيءَ جي [illegible]
[illegible] معتبر ثابت ڪري، علمي دنيا مان پريشاني دور ڪري، احسان
ڪيو [illegible] حالات ڏنا پوءِ اهو بحث ڪيل آهي، ته هن ڪتاب جي روايتن جو
اصل ماخذ مدائنيءَ جا ڪتاب آهن.

ان کان پوءِ، "فتح نامي عرف چچ نامي" جي ساري مواد جي ماخذن ۽ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] آهن.
قبل از اسلام جا تاريخي واقعات، [illegible] ذاهر [illegible] جو صحيح ۽
مستند بيان، مختلف محاذن تي معرڪا، ۽ جنگي واقعا، خاص خاص هنڌن تي عرب مجاهدن

جا محاورا چيل [illegible] ، حجاج ۽ محمد بن قاسم [illegible]
هن ڪتاب ۾ آندو ويو آهي. ايترو صحيح موا [illegible]

ان طرح، نسخن جي [illegible]
تحريف ۽ غلطي ٿيندي آئي آهي [illegible]
لغزشون فارسيءَ ۾ آڻيندڙ مترجم طرفان [illegible]
آرائي ۽ انشا پردازيءَ ڪري ، پيدا ٿيون آهن

روايتن جي چنڊ ڇاڻ ڪري، واقعات جي صحت کي پرکڻ [illegible]
ڊاڪٽر بلوچ صاحب، [illegible] تلاش ڪري [illegible]
اهو ايترو علمي بحث [illegible] سنڌي ترجمي [illegible]
ڪرڻ سان ختم ٿي ٿو: جنهن ۾ ڊاڪٽر صاحب ڏيکاريو آهي ته

١- ڪتاب جي متن جو اڪر اڪر پڙهي [illegible]
تشريح ڪئي آهي [illegible]

٢- عربي ۽ فارسي ڪتابن ۾ ، ڪي ڪي حصا حذف ڪيل هئا [illegible]
پيئي ، هن سنڌي ڪتاب ۾ [illegible] ڪري، ڪتاب کي [illegible]

٣- هن سنڌي ترجمي ۾ ، ماڳن ۽ مقامات جي صحيح [illegible]
آهي، جو مختلف نسخن ۾ غلط آيل آهي؛

٤- ماڳن ۽ مقامات جي تشريح ڪئي آهي [illegible]
تاريخ لکي وئي آهي؛

٥- تاريخي ۽ جغرافيائي تحقيق کان سواءِ، ادبي تحقيق [illegible]
فتح نامي ۾، آيل شاعرن ۽ اديبن جي ڪلام کان سواءِ [illegible]
سنڌي [illegible] اصل عربي [illegible]

٦- محمد بن قاسم جي سيرت ۽ اخلاق متعلق، صحيح واقعات [illegible]
جي [illegible]
۽ [illegible]
جي ترديد ڪئي وئي آ[illegible]

اسان جي [illegible] آهي، ته هي ڪتاب ادبي [illegible]
آهي، جنهنڪي مطالع ڪرڻ ، ۽ سانڍڻ هر علم دوست جو فرض آهي

منطرق محمدي - [illegible]
صفحا - [illegible] ; ڪاغذ - اڇو [illegible] ; جلد - [illegible]
ڇپائي - [illegible]

ملڻ جو هنڌ - [illegible]

سنڌ جي صوفي فقيرن ۾ ، "محمد فقير" [illegible]
نياز، لا مذهب، لا طمع ، رندي [illegible] جو فقير ٿي رهيو آهي، [illegible]

[illegible]

محدوم صاحب شايع ڪرائي، منظ مي موقبال ڪلام ۽ ادب ي ا

محمد الير جي سوانح حيات ۽ ڪلام جي خصوصيات [illegible]

محمد فقير جي ڪلام کي پڙهڻ کان پوءِ، سندس "انفراد يت ۽ [illegible]

ٿي ٿي جنهن شاعر سچل ۽ سامي [illegible] موجود آهن. [illegible]

[illegible]

جنهن جا هيت انزا آواز، دل ۽ دماغ کي لوڏي رهيا آهن.

[illegible]

ڪڏهن لوڏي ڪين ويلو."

[illegible]

۽ [illegible] صحبت آهي. ان دور متعلق [illegible] لکي ٿو ته

[illegible] فقير صاحب جي شرعي ارادت ۽ عقيدت، [illegible] طرف وري، [illegible]

[illegible]

[illegible] ڪندي ۽ آلسطون

[illegible]

[illegible] ان سيندو رن هو ۽ "امر [illegible]

[illegible] محدود هو، ظاهرداري ۽ خشڪ خياليءَ جي خلاف، [illegible] جي تنگ خشڪ قسم جا ماڻهو ته جهاڻي سگهيا، ۽ [illegible] برداشت ڪيو، ۽ هنجي رنگ ۾ [illegible] جاري آهي.

[illegible] "رنگ" [illegible]

[illegible] ۽ ڏنو "مجسم سوز و ساز" هنجي چڪو هو [illegible] راڳ [illegible] مهارت [illegible] اخلاق وارن شيرن جي [illegible] ڪري [illegible] انجي انجهو هو [illegible]

[illegible] ڪي مهارت حاصل هئي. سرتار جو عاشق هو، ان منڍي ڏک خص نظريو [illegible] "ڪنڪر [illegible] تي پهل آهي، الله تعاليٰ "ڪن" ۽ سرسان چيو هو، [illegible] وجود [illegible]

[illegible]

جوش جي حالت ۾ لبادو لاهي، ڪفني پائي، چير وجائي [illegible] ۽ جلال سان نچي نچي [illegible] رقص ۽ مستيءَ ۾ آيو ته [illegible] بازار [illegible]

[illegible] وندان، خودي ۽ خود [illegible] جلال [illegible] راڳ ۽ رس [illegible] امن [illegible] مغز ۽ روح [illegible]

ان امتيازي [illegible] واضح ڪرڻ لاءِ [illegible] جن ۾ گويا [illegible] مماثل آهي [illegible] ۽ فڪر [illegible]

[illegible] نظريو [illegible] ڪيا ويا آهن [illegible] جا امراب ۽ [illegible] مقدمو، ۳۷ صفحن ۾ [illegible] ان ڪان پوءِ ڪهون شروع [illegible] اما واءُ آدي ته منڍي زبان جو هي هڪ معياري ۽ [illegible] ڪلام، شايع [illegible]

محمد زمان صاحب طالب المولي، سنڌي ادب ۽ تصوف تي [illegible] دوست حضرات هن ڪتاب کي مطالع ڪندا.

ديوان واصف- مرحوم محمد بخش واصف [illegible] چپائيندڙ [illegible] احمد برادرس حيدرآباد سنڌ.

مرحوم "واصف" جهڙي قادرالڪلام ۽ استاد سخن ڪنان [illegible] مرحوم هر پهلوءَ سان معياري ۽ مستند اديب هو. سنڌس علمي [illegible] جو پهريون ايڊيشن [illegible] دوباره، آر-ايچ-احمد برادرس شايع ڪيو آهي.

[illegible] "واصف" [illegible] ۽ ڪاغذ جي لحاظ [illegible] چڱو آهي. [illegible] ڪري [illegible] معنوي [illegible] آهي، [illegible] جي [illegible] ڪتاب کي [illegible]

[illegible] ڪتاب، ٢١٨ صفحن تي ختم ٿيو آهي. [illegible] "الخليل"، حيدرآباد [illegible] ڪري، [illegible] آهي [illegible] سنڌس [illegible] واصف [illegible] سنڌس ڪلام تي [illegible] آهي. [illegible] ڪان سواءِ [illegible] عشقيه شاعريءَ ڪان، ڪافي [illegible] "عشقيه شاعريءَ" سان [illegible] آهي. [illegible] ڪلام ۾ [illegible] عشقيه شاعريءَ ۾، عشقيه معاملات کي [illegible] آهي، [illegible] شايستگيءَ ۽ [illegible] آهي.

"واصف" [illegible] ۽ قادرالڪلام شاعر هو. سنڌيءَ تي [illegible] هوس. [illegible] ۽ هندي [illegible] سنسڪرت جو ڪافي مطالعو هوس؛ [illegible] ڪري سنڌس [illegible] آهي. سنڌس ڪلام ۾ [illegible] سنڌس [illegible] ڪلام ۾ موجود آهي. اهل علم سنڌس ڪلام کي [illegible] سگهن ٿا. [illegible]

[illegible]

[illegible] بار ڪان اساتذه اردو، جو [illegible] آهي. [illegible] صحيح آهي، [illegible] آهي! حالانڪ سنڌس ڪلام [illegible] استعارن ۽ تشبيهن جي [illegible] سنڌي [illegible] واري ڪلام [illegible] آهي. [illegible] نوآموز شاعرن لاءِ "ديوان واصف" هڪ استاد [illegible] شعرن کي گذارش

[illegible]
معطل ٿيندي ۽ ڪان آگاهه ٿين.

[illegible] ضرورت آهي ته 'واصف' جي باقي ڪلام کي نهايت صحيح نموني [illegible]
[illegible]
ڏين ڪان سواءِ رهي نٿا سگهون. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ڪتاب [illegible]
پر سنڌ جي اڪادمي [illegible]، ڪن شاگردن تائين محدود نه آهي.

[illegible] ۽ حالات، [illegible] تاريخ [illegible]
[illegible] آهي.

[illegible] مختصر آهي [illegible]
[illegible] جي ڪوشش ڪئي آهي.

[illegible]
مد نظر رکيا ويا آهن.

[illegible]، جلد، سرورق ۽ ڪتاب سڀ معياري آهن [illegible]
حوصلا افزائي ۽ تحسين جو مستحق آهي. [illegible]
[illegible] تاريخ تي روشني وڌي آهي، ۽ [illegible] آهي.

[illegible]

[illegible] آهي [illegible]
قومون ڪئن [illegible]؟ مسلمان [illegible] حالي موجوده [illegible]
جي علمي، ادبي، سياسي ۽ [illegible] ۽ [illegible]
ڪمال ۽ زوال جا اسباب [illegible]
ڪن آهي [illegible] مسئلن متعلق [illegible]
هر مسلمان جو فرض آهي".

[illegible]

[illegible]

[illegible] ۽ عام السالت لاءِ به مفيد آهي.

[illegible] ۽ انهي منجهي ۽ مثبت حسن جي ڇنڊڇاڻ ڪجي.

[illegible] مشهور ٿيو هو. — غ. ڪ.

[illegible] ملڻ جو هنڌ: حبيب پبليڪيشن، سکر سنڌ.

[illegible]

[illegible] ملڻ جو هنڌ: حبيب پبليڪيشن، سکر سنڌ.

[illegible]

منجهس لاءِ [illegible] ... [illegible]

[illegible] جي [illegible] آهن، [illegible]

[illegible] لائق آهي. [illegible]

[illegible] "آواز": [illegible] حبيب [illegible]

[illegible] رنگين ۽ دلڪش، صفحا ۱۲۳، ڪاغذ سفيد؛ قيمت [illegible]

[illegible]

مقدمو، شيخ "اياز" لکيو آهي. اياز صاحب لکي ٿو ته "(۱) سندس عشق ۽ محبت جا جذبا [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

مناظر سان اها والهانه محبت نه اُڀي نظر اچي."

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ناظم حڪمت

ڪاغذ اڇو، [illegible] حبيب پبلڪيشنز [illegible]

ملي سگهي ٿو.

هيءَ هڪ مختصر ۽ جامع مضمون آهي، [illegible]

"ناظم حڪمت" [illegible]

"انسان [illegible]" ترجمو ڪيو آهي [illegible]

[illegible]

[illegible] "ناظم حڪمت" [illegible]

[illegible]

[illegible]

وطن دوستي ۽ انسان دوستي [illegible]

۽ امر ۽ حبيب پبلڪيشنز سکر سنڌ وارن ڇپيو آهي. —م

ڪتاب جو نالو — **اُڃ**: مصنف — [illegible]

ڪاٺ [illegible]

ڪاغذ اڇو [illegible] تصويرن ۽ بلاڪن سان؛ [illegible]

نمبر ۱۱، حيدرآباد سنڌ؛

اسان وٽ اداره "نئين ڪتي"، حيدرآباد [illegible]
[illegible] سنڌ گورنمينٽ [illegible] ماهر [illegible]
ڪرجنا، ذاتي تجربن ۽ مشاهدات ڪان پوءِ، مختلف قسمن جي
ڪيو ويو آهي. ڪتاب ۾ "اٺ" متعلق ڪٿي ۽ [illegible]
[illegible]

[illegible] "نئين ڪيبرڻ" [illegible]
[illegible]
[illegible] آهي.

[illegible]
[illegible] گرافٽ، [illegible] گرافٽ، [illegible] اڻون گرافٽ، ڪيفٽ گرافٽ، [illegible]
[illegible]
شايع ڪرڻ تي مصنف ۽ ناشر، مبارڪ جا مستحق آهن. — [illegible]. ڪ.

[illegible]
مجبورا اڪتفا ڪريون ٿا:
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

تاريخ اسلام، حصو ۴: [illegible]

حيدرآباد: [illegible]: ۰-۸-۳۰

اقتصاديات جا ابتدائي اصول [illegible]

[illegible] حيدرآباد: [illegible]: ۰-۸-۲۰

پاڪستان جا اقتصادي مسئلا [illegible]

[illegible] حيدرآباد: [illegible]: ۰-۱۲-۲۰

زندگيءَ جي راهه تي: [illegible]

مان انتظار ڪندس: [illegible]

سهڻي: [illegible]

مثنوي عقل و عشق: [illegible]

سنڌ، هالا نوان: [illegible]: ۰-۱۲-۰

سنڌي ڊراما ۽ ناول: [illegible]

شڪسته ساز: [illegible]

[illegible] ۰-۸-۱

آل سنڌ [illegible] ادبي [illegible]

[illegible]

[illegible]

ڪن شاعرن، ۽ ادبي جماعتن جي نمائندن ۽ اراڪين [illegible] سنڌي ادبي [illegible]

[illegible]

[illegible] شرڪت ڪئي.

ڪانفرنس جو انتظام [illegible] محمد [illegible] حاجي محمود [illegible]، [illegible] شيخ [illegible] بخش [illegible]

ڪانفرنس جي افتتاحي [illegible] ١٩ اپريل ١٩٥٥ع [illegible] صاحب جي زير صدارت ٿي، جنهن ۾ [illegible] صاحب شعر وشاعري، ادب ۽ سنڌي جي تحفظ ۽ اشاعت متعلق صدارتي تقرير ڪئي، ۽ ان کان پوءِ ڊاڪٽر محمد [illegible] [illegible] شعر وشاعري، ۽ سوانح [illegible]

[illegible] محمد [illegible] "طالب المولى" [illegible] سنڌ جي مشهور ڳائڻن ۽ راڳيندڙن، مصري [illegible] [illegible] جي شاهه، ۽ [illegible] مشهور ڳائڻي [illegible] سنڌي [illegible] ڪلام [illegible]

[illegible] ڪانفرنس جي [illegible] جمعيت الشعراءِ سنڌ [illegible] محمد [illegible] جي زير صدارت [illegible] جمعيت الشعراءِ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ۾ اهڙا ڪتاب آهن:

[illegible]

[illegible] آهي.

[illegible]

[illegible] سنڌي ڪتاب [illegible]

[illegible]

(١) سنڌي [illegible]

(٢) حيدرآباد سنڌ ۾ [illegible]

(٣) سنڌي [illegible]

(٤) [illegible] مختلف شاعرن [illegible]

[illegible] پاڪستان [illegible]

[illegible]

[illegible] سنڌي ادبي [illegible]

[illegible] ويون.

٨- هيءَ ڪانفرنس، مرڪزي سرڪار کي [illegible]

[illegible]

سنڌ يونيورسٽي [illegible]

[illegible]

(ب) سنڌي شعر [illegible]

ڪيو وڃي.

[illegible]

[illegible]

پاڪ سنڌ [illegible] لئبريري [illegible]

مرحوم [illegible]

"مهراڻ" متعلق عالمن ۽ اديبن جا رايا

"اوهان صاحبن کي لک لک مبارڪون هجن، جو اوهان 'مهراڻ' جو معيار ايڏو بلند رکيو آهي. اڳ اڄ اردو رسالن تي ريسون ڪندو هوس، ۽ انهن تي بہ رشڪ ايندو هو. تہ ڪڏهن اسان جي سنڌيءَ ۾ بہ ڪو شاندار رسالو نڪرندو! اڄ 'مهراڻ' کي ڏسي، ڦوليو نہ ٿو سمايان! سنڌي تہ ڇا، اردو رسالن کان بہ مهراڻ جو ڳاٽ اوچو آهي." - هري "دلگير"

" 'مهراڻ' مطالع ڪيم، دل بهار بهار ٿي وئي! رسالو جنهن حسن ترتيب سان، ۽ معياري مضمونن تي مشتمل شايع ٿيو آهي، ان کي ڏسي نهايت خوشي ٿي اٿم!" - "سرشار" عقيلي.

" 'مهراڻ' سنڌي ادب جو بهترين ۽ معياري پرچو آهي. ان جي ڪاميابيءَ لاءِ دعاگو آهيان: هر لحاظ سان قابل تحسين آهي." - مخدوم محمد زمان صاحب "طالب المولى"

" 'مهراڻ' شايع ڪري، اوهان سنڌ تي احسان ڪيو آهي: اسان جهڙن 'مولائين' لاءِ مهراڻ جي موجن ۾ موج ڪرڻ جو ڪافي سامان آهي." - مولائي شيدائي.

" 'مهراڻ' اديبن کان وڌيڪ سهڻو ۽ دلڪش ٿي شايع ٿيو آهي." - پيکر عبدالله خان چنو.

" 'مهراڻ' سنڌي ادب ۾ پنهنجو مٽ پاڻ آهي: ادبي دنيا ۾ اڄ تائين ان رنگ ڍنگ جو ڪو بہ رسالو شايع نہ ٿيو آهي." - محبوب علي چنو.

" 'مهراڻ' سنڌي ادب لاءِ 'نئون لاهو' آندو آهي." - شيخ "اياز"

" 'مهراڻ' ادبي اديبن جو سهارو آهي." - "اياز" جعفري.

" 'مهراڻ' سنڌي ادب جو غيرفاني شاهڪار آهي." - رئيس ضياءالدين "ضيا"

" 'مهراڻ' نهايت بلند پايہ ۽ معياري ادب پيش ڪيو آهي." - حاجي محمود "خادم"

سنڌي ادبي بورڊ جي هيٺ ڏنل ڪتاب ڇپجي چڪا آهن، حيدرآباد (سنڌ) وارن ڪتاب فروشن ۽ سکر جي ڪتاب فروشن، ۽ ٻين وڪڻندڙ ڪمرائن وارن صاحبن کي ٥٠ في صدي ڪميشن ڏني ويندي.

١- مير ڪرمداڻ	١-٨-٠	٣٠- ڪلاڙي	٠-٨-٠
٢- گل شڪر	٣-٠-٠	٣١- آهر	٠-٩-٠
٣- حيات لطيفي	٣-٨-٠	٣٢- پريم جي پياس	٠-١٢-٠
٤- تاريخ معصومي (سنڌي)	٥-٠-٠	٣٣- ٽوڙڻ ۽ مڪوڙون	١-٤-٠
٥- ڪليات حسن	٥-٠-٠	٣٤- عملداري آزار (ٽاڪ)	٠-١٢-٠
٦- ديوان بيدل	٣-٠-٠	٣٥- سماجڪ پلو	٠-٤-٠
٧- چچ نامو (سنڌي)	٦-٠-٠	٣٦- پريمي ديوتا (ٽاڪ)	١-١٠-٠
٨- تاريخ معصومي (فارسي)	٧-٠-٠	٣٧- چتر سينگار	٠-١٤-٠
٩- چچ نامه (فارسي)	٦-٠-٠	٣٨- جيوت جا ورق	٠-١٣-٠
١٠- غازي صلاح الدين	١-١٢-٠	٣٩- چنگرو	١-٨-٠
١١- ڏاتوراه جي نگري	١-٠-٠	٤٠- هند جو سير	١-١٢-٠
١٢- مهڻي ميهار	١-٠-٠	٤١- هندن جي ڌرمي آستانن جي تاريخ	١-٨-٠
١٣- انصاف	١-١٢-٠	٤٢- گل قند ڀاڱو پهريون	١-٨-٠
١٤- ڪارن جو اپاس	١-٠-٠	٤٣- ڪرسٽ جي پيروي	٢-٠-٠
١٥- انقلابي سپاهي	١-٤-٠	٤٤- گانڌي جيون رهسيه	١-٤-٠
١٦- جهل جي چڙهه بواري	١-٤-٠	٤٥- سکيه دوت	١-٨-٠
١٧- آنند محل	١-٠-٠	٤٦- ديوان صورت بهار	١-٤-٠
١٨- دادا شيام	٠-١٢-٠	٤٧- زندگي	٠-٢-٠
١٩- اتحاد	١-٠-٠	٤٨- ساميءَ جا سلوڪ (ڪچو)	٢-٠-٠
٢٠- ٻيلا	١-٠-٠	٤٩- ساميءَ جا سلوڪ (پڪو)	٢-٨-٠
٢١- ديوي چوڌراڻي	٢-٨-٠	٥٠- پورن چند	٠-٤-٠
٢٢- انقلابي شاهزاده	٢-٠-٠	٥١- صوفيانه ڪلام	١-٠-٠
٢٣- امليه رتن	٠-١٢-٠	٥٢- درويشي ڪلام	٠-٨-٠
٢٤- رام رحيم	٠-١٤-٠	٥٣- سدا گلاب	٢-٠-٠
٢٥- گلدستو	٢-٠-٠	٥٤- پراچين سنڌو-پيناجو نظارو (ڪچو)	١-٨-٠
٢٦- چتر (ٽاڪ)	٠-٦-٠	٥٥- سنڌورڪ ۽ سنڌورڪي	١-٠-٠
٢٧- وڻ جا ورق	١-٠-٠	٥٦- سنڌ جا هنر	٠-١٤-٠
٢٨- سفيد وحشي	٠-٨-٠	٥٧- سنڌي سولهارا	٢-٠-٠
٢٩- ڪماڻي ڪهساڻ (ٽاڪ)	٠-٨-٠	٥٨- سنڌ جا سنت	١-٠-٠

نالو : صاحب خان ميرائي
ولد : بهادر علي
ادبي نالو : سورهه ميرائي
جنم : 08.04.1975
جنم هنڌ : ڳوٺ ڪبڙو، تعلقه رتوديرو، ضلعو لاڙڪاڻو.
حال ائڊريس : غريب آباد محله، نئون ديرو. تعلقو رتوديرو.
تعليم : M.A سنڌي
ڪرت : اسسٽنٽ سب انسپيڪٽر آف سنڌ پوليس

<u>اڻ ڇپيل ڪتاب</u>

ڌرتيءَ جا رکوالا (ٻارن لاءِ ناول) 1990ع
سائر سهس ڳجن (شاعري) 2021ع
برهه منجهارا بوند (شاعري) 2022ع
صاحب ديوان سنڌي شاعر (تحقيق) اڻ مڪمل

موبائل نمبر : 0344 – 3919786
0300 – 3404488
اي ميل : sahibkhanmirani0@gmail.com

سورهه سنڌي ادب

Soorih Sindhi Adab

صاحب خان سورهه ميرائي

Cell No: 0344 3919786
0300 3404488